

Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění

MPSV
odbor sociálního pojištění

Praha 2006

OBSAH

ÚVOD	11
ČÁST A	
ZÁKLADNÍ INFORMACE O SOCIÁLNÍM POJIŠTĚNÍ	13
A.1. Stručná charakteristika	13
A.1.1. Důchodové pojištění	13
A.1.2. Nemocenské pojištění	16
A.1.3. Financování	17
A.1.4. Organizace a provádění sociálního zabezpečení	18
A.2. Legislativní změny od začátku roku 2004	19
A.2.1. Důchodové pojištění	19
A.2.2. Nemocenské pojištění	23
A.2.3. Pojistné	25
ČÁST B	
HODNOCENÍ ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ VÝVOJE SOCIÁLNÍHO POJIŠTĚNÍ	27
B.1. Parametry ovlivňující vývoj sociálního pojištění	27
B.1.1. Ekonomický vývoj	27
B.1.2. Demografický vývoj	28
B.1.3. Vývoj zaměstnanosti	31
B.2.1. Pojistné	33
B.2.2. Důchodové pojištění	40
B.2.2.1. Příjmy a výdaje	40
B.2.2.2. Počet důchodců a důchodů	42
B.2.2.3. Výše důchodů	51
B.2.2.4. Krácení důchodu při předčasném odchodu do starobního důchodu	61

Zpracoval odbor sociálního pojištění MPSV
© Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006

ISBN 80-86878-39-2

B.2.2.5. Diferenciace důchodů podle výše důchodu	62
B.2.3. Nemocenské pojištění	64
B.2.4. Plnění mezinárodních úmluv	72
B.2.4.1. Důchodové pojištění	72
B.2.4.2. Nemocenské pojištění	75
B.2.5. Provozní výdaje	77

ČÁST C

PROJEKCE V SOCIÁLNÍM POJIŠTĚNÍ 79

C.1 Projekce parametrů ovlivňujících vývoj sociálního pojištění	79
C.1.1. Vývoj základních makroekonomických ukazatelů	79
C.1.2. Demografický vývoj	81
C.1.3. Vývoj míry ekonomické aktivity	82
C.2. Důchodové pojištění	85
C.2.1. Projekce základních ukazatelů	85
C.2.1.1. Vývoj počtu plátců a důchodců	85
C.2.1.2. Vývoj příjmů, výdajů a celkového náhradového poměru	87
C.2.2. Hodnocení vývoje základních ukazatelů	89
C.2.3. Citlivost základních ukazatelů systému důchodového pojištění na některé parametry	89
C.2.3.1. Další zvyšování důchodového věku	90
C.2.3.2. Způsob valorizace vyplácených důchodů	94
C.2.4. Vývoj míry invalidity a dopad do výdajů na důchody	96
C.2.5. Motivace k odložení odchodu do důchodu jinými nástroji než zvýšením důchodového věku	99
C.2.5.1. Implicitní daň	99
C.2.5.2. Předčasné starobní důchody	100
C.2.5.3. Odložené starobní důchody	101
C.2.6. Závěry	103
C.3. Nemocenské pojištění	111
C.3.1. Projekce a hodnocení vývoje	111
C.3.2. Závěry	117

PŘÍLOHA 121

I. PŘÍKLADY VÝPOČTU DÁVEK	121
A. Příklad výpočtu důchodu	121
B.1. Příklad výpočtu dávek nemocenského pojištění	125
B.1.1. Nemocenské	125
B.1.2. Podpora při ošetřování člena rodiny (POČR)	127
B.1.3. Peněžitá pomoc v mateřství (PPM)	127
B.1.4. Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	128
B.2. Příklad výpočtu náhrady mzdy a dávek nemocenského pojištění	130
B.2.1. Nemocenské a náhrada mzdy	131
B.2.2. Ošetřovné	133
B.2.3. Peněžitá pomoc v mateřství (PPM)	134
B.2.4. Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	134
II. PŘEHLED HLAVNÍCH OPATŘENÍ PŘIJATÝCH OD ROKU 1990	136
A. Důchodové pojištění	136
B. Nemocenské pojištění	139
C. Pojistné	141
III. DOHODA POLITICKÝCH STRAN O DALŠÍM POKRAČOVÁNÍ DŮCHODOVÉ REFORMY (návrh z prosince 2005)	143

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Procentní sazby pojistného platné od roku 2004 (% vyměřovacího základu)	18
Tabulka 2. Vývoj HDP	27
Tabulka 3. Vývoj průměrné nominální mzdy v NH	28
Tabulka 4. Věková struktura populace	28
Tabulka 5. Úhrnná plodnost, střední délka života	30
Tabulka 6. Míra ekonomické aktivity	31
Tabulka 7. Počet a složení pojištěnců	34
Tabulka 8. Průměrný vyměřovací základ pro pojistné	36
Tabulka 9. Porovnání předpisů a plateb v letech 1999 až 2005	37
Tabulka 10. Struktura pohledávek za plátcí pojistného (v mil. Kč)	39

Tabulka 11. Příjmy důchodového pojištění a výdaje na důchody (kap. 313 – MPSV)	41
Tabulka 12. Výdaje na důchody podle druhu důchodu (kap. 313 – MPSV)	42
Tabulka 13. Počet důchodců podle druhu důchodu	43
Tabulka 14. Podíl počtu starobních důchodců pobírajících krácený starobní důchod po dovršení důchodového věku k počtu všech důchodců pobírajících krácený starobní důchod	44
Tabulka 15. Nárůst počtu důchodců v období 2001–2005 (v %)	44
Tabulka 16. Průměrný věk důchodců	45
Tabulka 17. Podíl počtu důchodců a počtu pojištěných osob	45
Tabulka 18. Počet vyplácených důchodů	46
Tabulka 19. Důchody vyplácené do ciziny	47
Tabulka 20. Počet nově přiznaných důchodů a jeho vývoj	49
Tabulka 21. Průměrný věk při odchodu do důchodu	50
Tabulka 22. Důchodový věk pro nárok na starobní důchod v letech 2004 a 2005	50
Tabulka 23. Rok, od kterého vznikne nárok na důchod v uvedeném věku	51
Tabulka 24. Počty zaniklých důchodů	51
Tabulka 25. Průměrné měsíční výše sólo vyplácených důchodů (v Kč)	52
Tabulka 26. Přehled o zvýšení vyplácených důchodů	53
Tabulka 27. Relace průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě	54
Tabulka 28. Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu	55
Tabulka 29. Průměrná výše sólo vyplácených starobních důchodů podle období jejich přiznání (důchody vyplácené v prosinci 2005, v Kč)	56
Tabulka 30. Průměrná výše sólo vyplácených důchodů podle období jejich přiznání (v Kč)	58
Tabulka 31. Vývoj podílu počtu starodůchodců na celkovém počtu důchodců	58
Tabulka 32. Redukční hranice pro výpočet výše důchodu	58
Tabulka 33. Vývoj relace nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě při 40 letech pojištění a při různé úrovni mzdy (v %)	59
Tabulka 34. Průměrná výše nově přiznaných starobních důchodů	60

Tabulka 35. Snížení důchodu přiznaného v roce 2005 při odchodu do trvale kráceného předčasného starobního důchodu o 1 rok (v %)	61
Tabulka 36. Základní charakteristiky diferenciaci výše sólo vyplácených starobních důchodů	63
Tabulka 37. Charakteristiky diferenciaci výše starobních důchodů vyplácených v prosinci 2005 podle způsobu krácení.	63
Tabulka 38. Základní charakteristiky diferenciaci nově přiznaných starobních důchodů (sólo) podle výše	64
Tabulka 39. Příjmy a výdaje nemocenského pojištění (kap. 313 – MPSV)	65
Tabulka 40. Vývoj počtu nemocensky pojištěných osob (v tis.)	66
Tabulka 41. Výdaje na dávky nemocenského pojištění (kap. 313 – MPSV)	67
Tabulka 42. Základní ukazatele nemocenského pojištění	68
Tabulka 43. Vývoj redukčních hranic a nejvyššího denního vyměřovacího základu a denní dávky	69
Tabulka 44. Vývoj průměrného denního nemocenského a průměrné mzdy v NH	71
Tabulka 45. Plnění úmluv MOP pro starobní důchod v období 2004–2006	72
Tabulka 46. Plnění úmluv MOP pro invalidní důchod v období 2004–2006	73
Tabulka 47. Plnění úmluv MOP pro pozůstalostní důchody v období 2004–2006	74
Tabulka 48. Plnění úmluv MOP pro nemocenské v období 2004–2006	76
Tabulka 49. Plnění úmluv MOP pro peněžitou pomoc v mateřství v období 2004–2006	76
Tabulka 50. Provozní výdaje (v mil. Kč)	77
Tabulka 51. Seznam parametrů	79
Tabulka 52. Schéma makroekonomického modelu	80
Tabulka 53. Vývoj základních makroekonomických ukazatelů	81
Tabulka 54. Základní charakteristiky budoucího demografického vývoje	82
Tabulka 55. Střední délka života	94
Tabulka 56. Parametry pro stanovení náhrady mzdy a dávek nemocenského pojištění	112
Tabulka 57. Finanční dopad na stát (v mld. Kč)	113
Tabulka 58. Finanční dopad na zaměstnavatele (v mld. Kč)	113
Tabulka 59. Odhad příjmů a výdajů na nemocenské pojištění (vč. náhrady mzdy)	117

Tabulka 60. Příklady variant procentní sazby nemocenského a výše nemocnosti pro vyrovnanou bilanci	118
--	-----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Index stáří a index ekonomického zatížení	29
Graf 2. Vývoj úhrnné plodnosti	30
Graf 3. Vývoj střední délky života v 65 letech	31
Graf 4. Míra ekonomické aktivity – celkem	32
Graf 5. Míra ekonomické aktivity starších osob	32
Graf 6. Vývoj vyměřovacího základu zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných	35
Graf 7. Vývoj podílu plateb a předpisů (včetně penále, pokut a přírážek k pojistnému)	37
Graf 8. Vývoj výše nedoplatků	38
Graf 9. Struktura pohledávek za plátcí pojistného v % celkových pohledávek (stav k 31. 12.)	39
Graf 10. Vývoj podílu nově přiznaných starobních důchodů	49
Graf 11. Relace průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě	54
Graf 12. Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu v procentech jeho hodnoty v roce 1989	55
Graf 13. Rozdíl mezi průměrnou výší vyplácených starobních důchodů přiznaných v různých obdobích a průměrnou výší všech vyplácených starobních důchodů (v %)	57
Graf 14. Vývoj základních ukazatelů nemocenského pojištění	68
Graf 15. Vývoj průměrného denního nemocenského, průměrné denní mzdy a jejich podílu	70
Graf 16. Výše nemocenského za 30 dnů v roce 2006 a jeho podíl k hrubé a čisté mzdě pro různé výše mzdy	71
Graf 17. Vývoj kritéria plnění úmluv o minimální úrovni důchodů	75
Graf 18. Vývoj kritéria plnění úmluv o minimální úrovni nemocenských dávek	76
Graf 19. Míra participace ve věkových skupinách – muži	82

Graf 20. Míra participace ve věkových skupinách – ženy	83
Graf 21. Změna míry participace v důsledku zvyšování důchodového věku – muži	83
Graf 22. Změna míry participace v důsledku zvyšování důchodového věku – ženy	84
Graf 23. Celková míra participace ve věkové skupině 15+	84
Graf 24. Vývoj důchodového věku	85
Graf 25. Počet plátců (základní varianta)	86
Graf 26. Počet důchodců (základní varianta)	86
Graf 27. Míra závislosti (základní varianta)	86
Graf 28. Vývoj příjmů, výdajů a saldo důchodového systému (v % HDP) (základní varianta)	87
Graf 29. Dopad vyšší než minimální valorizace provedené v roce 2006 do výdajů důchodového systému (v %)	87
Graf 30. Kumulované saldo (v % HDP) (základní varianta)	88
Graf 31. Celkový náhradový poměr (v %) (základní varianta)	88
Graf 32. Proces zvyšování důchodového věku na 65, 67 a 69 let	90
Graf 33. Výdaje na důchody (v % HDP) (varianty: zvyšování důchodového věku)	91
Graf 34. Výdaje na starobní důchody (v % HDP) (varianty: zvyšování důchodového věku)	91
Graf 35. Saldo důchodového systému (v % HDP) (varianty: zvyšování důchodového věku)	92
Graf 36. Kumulované saldo (v % HDP) (varianty: zvyšování důchodového věku)	92
Graf 37. Celkový náhradový poměr (v %) (varianty: zvyšování důchodového věku)	93
Graf 38. Průměrná doba pobírání důchodu v letech – muži	93
Graf 39. Průměrná doba pobírání důchodu v letech – ženy	93
Graf 40. Výdaje na důchody (v % HDP) (varianty: změna valorizace)	94
Graf 41. Celkový náhradový poměr (v %) (varianty: změna valorizace)	95
Graf 42. Saldo důchodového systému (v % HDP) (varianty: změna valorizace)	96
Graf 43. Kumulované saldo (v % HDP) (varianty: změna valorizace)	96
Graf 44. Míra invalidity v letech – muži (v %)	97
Graf 45. Míra invalidity pro generace – muži (v %)	97

Graf 46. Míra plné invalidity u generace 1980 – muži (v %)	98
Graf 47. Počet plných invalidních důchodců (v tis. osob)	98
Graf 48. Výdaje na invalidní důchody (v % HDP)	98
Graf 49. Implicitní daň pro generaci 1955 – ženy (se dvěma dětmi)	99
Graf 50. Implicitní daň pro generaci 1980 – ženy (se dvěma dětmi)	99
Graf 51. Výdaje systému (v % HDP) (varianta: zrušení předčasného důchodu)	100
Graf 52. Celkový náhradový poměr (v %) (varianta: zrušení předčasného důchodu)	100
Graf 53. Počet důchodců (varianta: zrušení předčasného důchodu)	101
Graf 54. Výdaje systému (v % HDP) (varianta: odložení odchodu do důchodu)	102
Graf 55. Celkový náhradový poměr (v %) (varianta: odložení odchodu do důchodu)	102
Graf 56. Počet důchodců (varianta: odložení odchodu do důchodu)	102
Graf 57. Celkový počet obyvatel (varianta: částečné vymírání populace)	105
Graf 58. Příjmy, výdaje a saldo systému (varianta: částečné vymírání populace)	105
Graf 59. Míra závislosti (varianta: částečné vymírání populace)	106
Graf 60. Celkový a implicitní dluh a kumulované deficity (varianta: částečné vymírání populace)	106
Graf 61. Porovnání výše nemocenského v roce 2006 s výší náhrady a nemocenského za prvních 30 kalendářních dnů pracovní neschopnosti	115
Graf 62. Podíl výše dávky za prvních 30 kalendářních dnů pracovní neschopnosti k čisté mzdě pro různou výši mzdy	115
Graf 63. Porovnání výše peněžité pomoci v mateřství za 28 týdnů PN	116
Graf 64. Vliv nemocnosti na výdaje nemocenského pojištění	118

ÚVOD

Touto zprávou pokračuje odbor sociálního pojištění MPSV ve svém úsilí o pravidelné hodnocení systému sociálního pojištění pojistnými matematikami. Tato, v pořadí třetí, pojistněmatematická zpráva shrnuje údaje za posledních 5 let a analyzuje změny v posledních 2 letech s ohledem na bezprostředně předcházející 3 roky a navazuje tak na předchozí zprávu, která shrnovala údaje od roku 1999.

Zpráva je členěna do tří částí. V části A jsou shrnuty základní informace o systému sociálního pojištění včetně legislativních změn od roku 2004. Část B obsahuje hodnocení základních ukazatelů sociálního pojištění za posledních 5 let. Část C je věnována dlouhodobým projekcím, jejichž horizont je oproti minulé zprávě posunut o 35 let dále do roku 2100. V Příloze je možno nalézt celou řadu příkladů výpočtu jednotlivých dávek sociálního pojištění.

Zprávu vypracovalo pojistněmatematické oddělení odboru sociálního pojištění MPSV ve spolupráci s oddělením důchodového pojištění a nemocenského pojištění téhož odboru na základě statistických dat České správy sociálního zabezpečení a s použitím analýz a prognóz odborníků v oblasti demografie a ekonomie s cílem objektivně informovat nejen o současném stavu systému, ale i jeho budoucím možném vývoji a z něho vyplývajících doporučení.

Autoři, pracovníci pojistněmatematického oddělení,
Mgr. P. Böss, RNDr. J. Feistauerová, CSc.,
Mgr. Š. Pollnerová, Ing. D. Skýjvová a Ing. J. Škorpík
budou vděční za jakékoli připomínky k této zprávě.

Praha, červenec 2006

Mgr. Jiří Král
ředitel odboru sociálního pojištění MPSV

ČÁST A

Základní informace o sociálním pojištění

A.1. STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA

System sociálního pojištění zahrnuje základní povinné důchodové pojištění a nemocenské pojištění. V rámci systému se vedle pojistného na sociální zabezpečení vybírá i příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

A.1.1. DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ¹⁾

Základním hmotněprávním předpisem, který upravuje nároky ze základního povinného důchodového pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí živatele, je **zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění** (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), který Poslanecká sněmovna Parlamentu schválila dne 30. června 1995. Zákon o důchodovém pojištění nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996. Byl již několikrát novelizován.

Účast v základním důchodovém pojištění je při splnění stanovených podmínek povinná. Zákon o důchodovém pojištění, který obsahuje příslušnou hmotněprávní úpravu, přitom umožňuje ve stanoveném rozsahu v rámci základního povinného důchodového pojištění i dobrovolnou účast na důchodovém pojištění.

Pro jednotlivé skupiny pojištěnců (zaměstnance v pracovním poměru, osoby ve služebním poměru, členy družstev, osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ) a ostatní skupiny pojištěnců) platí **jednotná právní úprava.**

¹⁾ Současný český systém důchodového pojištění tvoří dvě části, a to základní důchodové pojištění (poskytují se z něho důchody starobní, plný invalidní, částečný invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí) a doplňkové pojištění, v jehož rámci jde jednak o penzijní připojištění se státním příspěvkem (zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem – ze systému se poskytují doživotní penze starobní, invalidní a výsluhová, dočasná penze pozůstalostní, jednorázové vyrovnání a odbytné) a jednak o další formy individuálního zabezpečení prostřednictvím produktů komerčních pojišťoven. Informace o penzijním připojištění se státním příspěvkem lze nalézt ve Výroční zprávě vydávané Úřadem státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění MF a v publikaci Penzijní připojištění se státním příspěvkem každoročně vydávané APF ČR.

Při splnění zákonem stanovených podmínek vzniká **právní nárok na důchod**.

Všechna **rozhodnutí** o nároku na dávku důchodového pojištění a její výši či výplatě **podléhají přezkoumání soudem**.

Základní důchodové pojištění je **ekonomicky garantováno státem**, protože nelze ponechat důchodce bez zdroje příjmu, na kterém jsou existenčně závislí.

Princip zásluhovosti se v důchodovém pojištění projevuje v omezeném rozsahu v důsledku současného uplatňování principu **sociální solidarity** (existence redukčních hranic, kterými se zápočet vyšších příjmů stanoveným způsobem omezuje, způsobuje pokles relativní úrovně důchodu se vzrůstajícími příjmy započítatelnými pro účely důchodového pojištění).

Dynamičnost základního důchodového pojištění je dána každoroční aktualizací úrovně příjmů, z nichž se vychází při výpočtu procentní výměry důchodu, a zvyšováním vyplácených důchodů.

Ze základního důchodového pojištění se poskytují důchody:

- **starobní** (včetně starobního důchodu přiznávaného před dosažením důchodového věku – dále jen „předčasný starobní důchod“),
- **plný invalidní,**
- **částečný invalidní,**
- **vdovský a vdovecký,**
- **sirotčí.**

Z důchodového pojištění jsou přiznávány v podstatě pouze dávky odvozené z doby pojištění a dosahovaných výdělků. Jedinou výjimkou je **plný invalidní důchod**, který je při splnění stanovených podmínek přiznáván tzv. **invalidům z mládí**.

Spolu s důchodem z důchodového pojištění se vyplácí **zvýšení důchodu pro bezmocnost**, avšak jako dávka důchodového zabezpečení²⁾ (nikoliv jako dávka důchodového pojištění).³⁾

²⁾ § 7 a 70 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

³⁾ S účinností od 1. ledna 2007 byl schválen zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon zavedl novou dávku – tzv. příspěvek na péči, která se poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby za účelem zajištění potřebné péče a náklady na něj se hradí ze státního rozpočtu. V souvislosti s tím bylo zákonem č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s vydáním zákona o sociálních službách, zrušeno dosavadní zvýšení důchodu pro bezmocnost, které bude naposledy vyplaceno spolu se splátkou důchodu splatnou v prosinci 2006.

Důchod se skládá ze dvou složek (dvousložková konstrukce):

- základní výměry stejné pro všechny druhy důchodů nezávislé na době pojištění a dosahovaném výdělků,
- procentní výměry odvozené z doby pojištění a dosahovaného výdělků.

Konstrukce výpočtu důchodu obsahuje celou řadu prvků, z nichž ty, které se týkají výdělků rozhodných pro výši důchodu, se každoročně mění s ohledem na obecný mzdový vývoj.

Základní pravidla pro zvyšování vyplácených důchodů jsou právně upravena v § 67 zákona o důchodovém pojištění a s účinností od 1. 7. 2002⁴⁾ spočívají v tom, že:

- vyplácené důchody se zvyšují pravidelně každý rok v lednu; odchylně se postupuje pouze při velmi nízké inflaci (zvýšení by činilo méně než 2 %) a při vysoké inflaci (aspoň 10 %),
- zvýšení důchodů se stanoví tak, aby u průměrného starobního důchodu činilo nejméně 100 % růstu cen a dále též nejméně jednu třetinu růstu reálné mzdy,
- konkrétní výši zvýšení stanoví vláda nařízením, přičemž zvýšení může být vyšší než uvedené zvýšení stanovené zákonem jako minimální,
- růst úhrnného indexu spotřebitelských cen za domácnosti celkem je při pravidelném zvýšení od ledna zjišťován v období dvanácti měsíců do července předcházejícího zvýšení důchodů; pro zjišťování růstu reálných mezd je rozhodný kalendářní rok o dva roky předcházející roku zvýšení důchodů,
- v mimořádném termínu se důchody zvýší, pokud růst cen ve sledovaném období dosáhl aspoň 10 %; o takovémto zvýšení rozhodne vláda do 50 dnů od splnění této podmínky,
- potřebné prvky pro stanovení částky zvýšení důchodů se zjišťují podle údajů Českého statistického úřadu (úhrnný index spotřebitelských cen,

⁴⁾ Do 30. 6. 2002 platila tato pravidla:

- zvyšují se všechny vyplácené důchody,
- ke zvyšování důchodů nařízením je zmocněna vláda, jestliže úhrnný index spotřebitelských cen vzrostl aspoň o 5 % od kalendářního měsíce, který bezprostředně předchází kalendářnímu měsíci, v němž došlo k poslednímu zvýšení důchodů,
- zvýšení musí odpovídat nejméně 70 % nárůstu úhrnného indexu spotřebitelských cen,
- alespoň jednou za dva roky musí být při stanovení částky zvýšení důchodů zohledněn i růst reálných mezd, a to nejméně jednou třetinou.

průměrná nominální mzda) a České správy sociálního zabezpečení (výše průměrného starobního důchodu).

A.1.2. NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ⁵⁾

Základním zákonem upravujícím okruh pojištěných a nároky pojištěnců je zákon o nemocenském pojištění č. 54/1956 Sb., který byl za dobu téměř padesátileté platnosti mnohokrát novelizován.

Nemocenské pojištění je **pro zaměstnance a příslušníky ozbrojených sil a sborů povinné, pro OSVČ** je od roku 1994 **dobrovolné**.

Systém nemocenského pojištění je v zásadě **jednotný** pro všechny výdělečně činné osoby s několika výjimkami.⁶⁾

Nemocenské pojištění je **garantováno státem** jak po stránce finanční, tak právní.

Princip zásluhovosti se v nemocenském pojištění projevuje v omezeném rozsahu v důsledku současného uplatňování principu **sociální solidarity** ze stejných důvodů jako v základním důchodovém pojištění.

Dynamičnost systému je dána každoroční aktualizací redukčních hranic příjmů, z nichž se vychází při výpočtu dávek, podle mzdového vývoje.⁷⁾

⁵⁾ Kromě státního povinného nemocenského pojištění se postupně rozšiřuje i dobrovolné pojištění u komerčních pojišťoven. Většímu rozvoji brání jednak vysoké odvodové zatížení ekonomicky aktivních, které nedává velký prostor pro další pravidelné dobrovolné platby, ale zejména přetrvávající malá informovanost o možnostech komerčního pojištění a nedostatečné uvědomění o rizicích spojených s delší pracovní neschopností zejména u skupin zaměstnanců s vyššími příjmy.

⁶⁾ Příslušníci ozbrojených sborů mají nárok na nemocenské až od 2. měsíce, neboť 1. měsíc pracovní neschopnosti dostávají plat; i některým dalším osobám, např. soudcům či poslancům, náleží po stanovenou dobu trvání pracovní neschopnosti plat; z nemocenské péče příslušníků ozbrojených sil se poskytuje příspěvek na pohřeb vojáka.

Z nemocenského pojištění náleží některým pojištěným osobám jen některé dávky. Např. studentům a žákům středních škol náleží pouze peněžité pomoci v mateřství, některým zaměstnancům náleží podpora při ošetřování člena rodiny a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (např. zaměstnancům činným na základě dohody o pracovní činnosti a dobrovolným pracovníkům pečovatelské služby); tyto dávky nenáleží ani z nemocenského pojištění OSVČ. Příslušníkům ozbrojených sil a domácím zaměstnancům nenáleží podpora při ošetřování člena rodiny.

⁷⁾ V souvislosti s reformou veřejných rozpočtů bylo rozhodnuto o pozastavení účinnosti příslušného ustanovení zákona o nemocenském pojištění a v letech 2004 a 2005 redukční hranice nezvyšovat.

Po oddělení zdravotní péče v padesátých letech, oddělení lázeňské péče v roce 1993 a od roku 1995 oddělení přídávků na děti, porodného a pohřebného do systémů zdravotního pojištění a státní sociální podpory jsou ze systému nemocenského pojištění poskytovány následující dávky:

- **nemocenské,**
- **podpora při ošetřování člena rodiny,**
- **peněžité pomoci v mateřství,**
- **vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.**

Nemocenské se poskytuje za kalendářní dny od prvního dne nemoci a vypočítává se z průměrné hrubé mzdy za dvanáct kalendářních měsíců předcházejících pojistné události.

A.1.3. FINANCOVÁNÍ

Systém sociálního pojištění je financován průběžným způsobem. To znamená, že výdaje na dávky v daném období jsou hrazeny z příjmů z pojistného vybraného v tomto období.

Právní úpravu vztahů financování obsahuje **zákon č. 589/1992 Sb.**, o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1993. Stanoví zejména:

- **okruh poplatníků** pojistného (včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti),
- **způsob stanovení výše pojistného**, odvod pojistného a povinnosti plátců pojistného.

Podle tohoto zákona se vybírá pojistné na sociální zabezpečení (na nemocenské pojištění a důchodové pojištění) a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Pojistné a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti jsou příjmem státního rozpočtu. Příjmy státního rozpočtu jsou též penále, přírůžka k pojistnému na sociální zabezpečení a pokuty ukládané podle zákona č. 589/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Zavedením výběru pojistného se sledovalo zvýšení vazby mezi zaplaceným pojistným a úrovní dávek. S účinností od 1. ledna 1996 byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění jako součást státních finančních aktiv. Na tento účet je převáděn přebytek hospodaření vzniklý jako rozdíl mezi příjmy z pojistného na důchodové pojištění včetně příjmů z penále a pokut připadajících na důchodové pojištění a výdaji spojenými s výběrem pojistného na důchodové pojištění a výplatou dávek důchodového pojištění. Prostředky účtu lze použít pouze na výdaje na dávky důchodového pojištění a na převody zpět do státního roz-

počtu na úhradu záporného rozdílu uvedených příjmů a výdajů. Toto použití je možné pouze se souhlasem Poslanecké sněmovny Parlamentu. Prostředky není možné investovat.

Pojistné vybírají okresní správy sociálního zabezpečení.

Pojistné platí zaměstnanci, zaměstnavatelé a OSVČ. Jeho výše je stanovena procentními sazbami (Tabulka 1) z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období. Pojistné se vypočítává ze započitatelných příjmů před jejich zdaněním. U OSVČ se započitatelné příjmy snižují o výdaje vynaložené na dosažení, zjištění a udržení těchto příjmů; základ pro odvod pojistného činí od roku 2006 50 % z rozdílu mezi příjmy a výdaji (v roce 2004 činil 40 %, v roce 2005 45 %).

Tabulka 1. Procentní sazby pojistného platné od roku 2004
(% vyměřovacího základu)

	Důchodové pojištění	Nemocenské pojištění	Státní politika zaměstnanosti	Celkem
Organizace a malé organizace	21,5	3,3	1,2	26
Zaměstnanci	6,5	1,1	0,4	8
OSVČ	28	4,4	1,6	29,6
		dobrovolně		resp. 34
Osoby dobrovolně důchodově pojištěné	28	-	-	28

Pramen: MPSV

A.1.4. ORGANIZACE A PROVÁDĚNÍ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, nabyt účinnosti dnem 1. ledna 1992. Podle tohoto zákona:

- Sociální zabezpečení provádí orgány sociálního zabezpečení a organizace. Na úseku sociálního zabezpečení vykonávají působnost též obce.
- Orgány sociálního zabezpečení jsou:
 - Ministerstvo práce a sociálních věcí,
 - Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ),
 - okresní správy sociálního zabezpečení,
 - Ministerstvo vnitra,
 - Ministerstvo spravedlnosti,
 - Ministerstvo obrany.

Nositelům pojištění pro „civilní sféru“ je ČSSZ, která vznikla v roce 1990 sloučením nositelů důchodového pojištění a nemocenského pojištění. Je samostatnou

organizační složkou státu podřízenou MPSV. Hlavní působností ČSSZ vyplývající z příslušné právní úpravy je provádění důchodového a nemocenského pojištění, provádění lékařské posudkové služby, výběr pojistného a plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv a práva ES. Na činnost ČSSZ však mají, a to zejména v posledním období, značný dopad návrhy změn platné právní úpravy, které uplatňují poslanci PSP jednak v rámci legislativního procesu při projednávání vládních návrhů, které v řadě případů s konkrétním vládním návrhem přímo nesouvisí, a jednak návrhy na vydání samostatných zákonů.⁸⁾ ČSSZ musí tyto schválené návrhy, které navíc v některých případech ani nesouvisí s činností, pro kterou byla ČSSZ zřízena, realizovat bez personálního posílení a zvýšených finančních prostředků. Přes problémy související s financováním provozních a personálních výdajů se průběžně usiluje o celkové zvýšení technické vybavenosti ČSSZ s cílem vytvořit moderní instituci s vysokou úrovní kontaktu s pojištěnci. Od roku 2005 předkládají zaměstnavatelé pravidelně každoročně nositeli pojištění evidenční listy důchodového pojištění svých zaměstnanců. Od 1. července 2005 byl vytvořen registr pojištěnců, jehož údaje jsou průběžně aktualizovány a doplňovány. Tím byly vytvořeny i podmínky pro pravidelnou informovanost pojištěnců o údajích evidovaných v souvislosti s jejich účastí na důchodovém (a nemocenském) pojištění a v průběhu roku 2006 bylo zahájeno podávání písemných informací o těchto údajích na základě žádosti pojištěnců (tzv. Individuální konta pojištěnců).

A.2. LEGISLATIVNÍ ZMĚNY OD ZAČÁTKU ROKU 2004

A.2.1. DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ

(A) Legislativní změny, které již vstoupily v platnost

- **Nařízení vlády č. 337/2003 Sb.** – účinnost od 1. ledna 2004. Procentní výměra důchodů se zvýšila o 2,5 %.
- **Nařízení vlády č. 338/2003 Sb.** – účinnost od 1. ledna 2004. Tímto nařízením byl stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 2002

⁸⁾ Např. podstatné rozšíření okruhu horníků, jichž se týká režim zákona č. 188/2001 Sb.; úprava výše nebo uvolnění výplat vdovských důchodů, které byly v souladu s dřívější právní úpravou kráceny nebo jejichž výplata nebyla prováděna v důsledku tzv. „souběhového maxima“; celá řada tzv. „odškodňovacích předpisů“.

(15 711 Kč), zvýšeny redukční hranice na 7 500 Kč a 19 200 Kč a byla stanovena výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2002 (1,0717).

- **Zákon 424/2003 Sb.** – účinnost dnem 1. ledna 2004. Zákonem byl rozšířen okruh pojištěných osob (pracovníci v pracovním vztahu uzavřeném podle cizích právních předpisů, členové Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, finanční arbitr a zástupce finančního arbitra).
- **Zákon č. 425/2003 Sb.** – účinnost dnem 1. ledna 2004. Tímto zákonem došlo ke změnám nejen v oblasti **důchodového pojištění**, ale i v oblasti **pojistného** na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Šlo o nejvýznamnější změny od roku 1995, kdy byl schválen nyní platný zákon o důchodovém pojištění (nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996).

Změny v důchodovém pojištění spočívaly zejména

- ve zvyšování věkové hranice** pro nárok na starobní důchod (dále důchodový věk) stejným tempem i po roce 2007 s cílem postupného dosažení jednotné hranice 63 let pro muže a bezdětné ženy. Důchodový věk ostatních žen bude i nadále zatím diferencovaný podle počtu vychovaných dětí, a to v rozmezí 59 až 62 let,
- v omezení možnosti předčasného odchodu** do starobního důchodu zrušením dočasně kráceného předčasného starobního s tím, že tato možnost zůstala dočasně zachována (do 31. prosince 2006) při splnění stanovených podmínek pro poživatele částečného invalidního důchodu nebo bývalé poživatele plného invalidního důchodu. Pokud jde o možnost přiznání druhého typu předčasného starobního důchodu, a to trvale kráceného, zůstává současná právní úprava beze změny,
- v redukci hodnocení doby studia** pro účely důchodového pojištění znamenající, že se doba studia na střední a vysoké škole před 1. lednem 1996 získaná po dosažení věku 18 let hodnotí nejvýše v délce šesti let s tím, že se považuje za náhradní dobu pojištění, a tedy se pro výši důchodů hodnotí pouze v rozsahu 80 % (tím došlo ke sjednocení s hodnocením doby tohoto studia získaného po 31. prosinci 1995). Doba studia před 1. lednem 1996 získaná před dosažením věku 18 let se i nadále hodnotí jako doba pojištění (tedy „plnohodnotně“),
- ve zrušení podmínky umožňující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti** v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod pouze při nepřekročení stanovené hranice (dvojnásobek částky životního minima pro jednotlivce), a to jak pro zaměstnance, tak i pro OSVČ. Současně bylo stanoveno, že pro nárok na výplatu

starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti musí být pracovní právní vztah uzavřen **nejdéle na dobu jednoho roku**,

- v rozdělení samostatné výdělečné činnosti na hlavní a vedlejší.** OSVČ, které samostatnou výdělečnou činnost vykonávají jako svou hlavní činnost, jsou vždy (bez ohledu na výši dosaženého příjmu) účastny důchodového pojištění (a platí pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti aspoň z minimálního vyměřovacího základu). OSVČ, jejichž samostatná výdělečná činnost má povahu vedlejší činnosti vzhledem k příjmům ze zaměstnání nebo vzhledem k trvání stanovených skutečností (pobírání starobního nebo plného invalidního důchodu, studium, apod.), jsou účastny důchodového pojištění v závislosti na výši dosahovaného příjmu,
- v rozšíření okruhu OSVČ o osoby vykonávající činnost mandátáře** na základě mandátní smlouvy uzavřené podle obchodního zákoníku, pokud je tato činnost konána mimo vztah zakládající účast na nemocenském pojištění a mandátní smlouva nebyla uzavřena v rámci jiné samostatné výdělečné činnosti.

Změny v pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti spočívaly zejména:

- v „převedení“ části příspěvků vybíraných na státní politiku zaměstnanosti do systému důchodového pojištění**, a to zvýšením sazby pojistného na důchodové pojištění o 2 procentní body (z 26 % na 28 % vyměřovacího základu) a současně snížením sazby pojistného na státní politiku zaměstnanosti o 2 procentní body (z 3,6 % na 1,6 % vyměřovacího základu),
 - v postupném zvýšení minimálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného u OSVČ** v letech 2004 až 2006 z 35 % na 50 % rozdílu mezi dosaženými příjmy a vynaloženými výdaji. Současně se zvyšuje v letech 2004 až 2006 minimální vyměřovací základ OSVČ s hlavní samostatnou výdělečnou činností stanovený v nominální výši, a to na úroveň 20 % průměrné mzdy v národním hospodářství (dále NH) (v měsíčním vyjádření) v roce 2004, na úroveň 22,5 % v roce 2005 a na úroveň 25 % v roce 2006.
- **Zákon č. 359/2004 Sb.** – účinnost dnem vyhlášení, tj. dnem 15. června 2004. Změna zákona spočívala v **rozšíření okruhu pojištěných osob** (poslanci Evropského parlamentu zvolení na území ČR).
 - **Nařízení vlády č. 521/2004 Sb.** – účinnost dnem 1. ledna 2005. Tímto nařízením byl **stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 2003**

(16 769 Kč), **zvýšeny redukční hranice** na 8 400 Kč a 20 500 Kč a byla **stanovena výše přepočítacího koeficientu** pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2003 (1,0665).

- **Nařízení vlády č. 565/2004 Sb.** – účinnost od 1. ledna 2005. **Od ledna 2005 se zvýšila základní výměra důchodů** na 1 400 Kč a **procentní výměra** vyplácených důchodů o 5,4 %.
- **Nařízení vlády č. 414/2005 Sb.** – účinnost od 1. ledna 2006. Tímto nařízením byl **stanoven všeobecný vyměřovací základ za rok 2004** (17 882 Kč), **zvýšeny redukční hranice** na 9 100 Kč a 21 800 Kč a byla **stanovena výše přepočítacího koeficientu** pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2004 (1,0532).
- **Nařízení vlády č. 415/2005 Sb.** – účinnost od 1. ledna 2006. **Od ledna 2006 se zvýšila základní výměra důchodů** na 1 470 Kč a **procentní výměra** vyplácených důchodů přiznaných před 1. lednem 1996 o 6 % procentní výměry a vyplácených důchodů přiznaných od 1. ledna 1996 do 31. prosince 2005 o 4 %.
- **Zákon č. 24/2006 Sb.** – účinnost dnem 1. února 2006. Změna zákona o důchodovém pojištění spočívala ve **zrušení institutu krácení částech-ných invalidních důchodů nebo zastavení jejich výplaty** při překročení stanovené hranice příjmů z výdělečné činnosti a v doplnění právní úpravy řešící situace, kdy podle rozhodnutí soudu došlo k neplatnému skončení právního vztahu zakládajícího účast na důchodovém pojištění.
- **Zákon č. 264/2006 Sb.** – účinnost změn týkajících se důchodového pojištění dnem 1. července 2006. Změna spočívala ve zvýšení procentní výměry důchodu o 2 000 Kč, a to ode dne, kdy jeho poživatel dosáhne věku 100 let.
- **Zákon č. 267/2006 Sb.** – účinnost změn týkajících se důchodového pojištění dnem 1. července 2006. Změna spočívala v úpravě výše vdovských důchodů nebo uvolnění jejich výplaty, jestliže ke krácení výše těchto důchodů nebo k nepřiznání jejich výplaty došlo podle předpisů platných před 1. lednem 1996 v důsledku existence tzv. „souběžového maxima“.

(B) Příprava koncepčních změn

V prosinci 2003 předložilo MPSV vládě materiál „Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému“, jehož projednávání vláda v lednu 2004 přerušila. Dne 4. února 2004 pak vláda přijala usnesení č. 107, kterým schválila obecně stručné „Hlavní cíle důchodové reformy“.

V březnu 2004 dosáhli předsedové politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu dohody v otázce procesu přípravy důchodové reformy

a ustavení Týmu expertů pro přípravu důchodové reformy (dále jen „Tým expertů“), jehož členy jmenovaly politické strany zastoupené v Poslanecké sněmovně Parlamentu. Dne 23. června 2004 schválila vláda usnesení č. 656 k organizačnímu zabezpečení přípravy podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě, zřízení funkce koordinátora pro přípravu podkladů pro rozhodnutí o důchodové reformě (dále jen „koordinátor“), vzala na vědomí ustavení Týmu expertů a Výkonného týmu koordinátora (dále jen „Výkonný tým“), který začal pracovat od 1. října 2004. Činnost Výkonného týmu byla ukončena v červnu 2005 předložením „Závěrečné zprávy“ obsahující analýzu srovnání návrhů různých variant důchodové reformy předložených politickými stranami (podrobnější informace lze získat na adrese www.reformaduchodu.cz).

V červenci 2005 byla pod vedením ministra práce a sociálních věcí obnovena činnost Týmu expertů. Byl připraven návrh „Dohody politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu o dalším pokračování důchodové reformy“ obsahující společné teze o dalších krocích v důchodové reformě, které by byly realizovány ještě v období před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu (návrh dohody je v Příloze).

Tyto teze obsahovaly úpravy v základním důchodovém pojištění (pokračování ve zvyšování důchodového věku), úpravy v životním pojištění a penzijním připojištění se státním příspěvkem (zavedení souhrnného limitu odpočitatelné položky daně z příjmů pro zaměstnavatele i zaměstnance [i OSVČ] na „důchodové produkty“ životního pojištění a penzijního připojištění se státním příspěvkem, zavedení možnosti přiznání časově omezené starobní penze) a vytvoření „Rezervy pro důchodovou reformu“. Jednání však nebyla ukončena dosažením politické dohody na konkrétním pokračování důchodové reformy a lze ji očekávat až v průběhu nového volebního období.

A.2.2. NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ

(A) Legislativní změny, které již vstoupily v platnost

- **Zákon č. 421/2003 Sb.** – účinnost od 1. ledna 2004. Změny spočívaly zejména
 - a) v **prodloužení rozhodného období, ze kterého se zjišťuje denní vyměřovací základ** pro stanovení dávek nemocenského pojištění, z kalendářního čtvrtletí na 12 kalendářních měsíců,
 - b) v **snížení denního vyměřovacího základu** pro výpočet nemocenského a podpory při ošetřování člena rodiny za dobu prvních 14 kalendářních dnů pracovní neschopnosti (karantény) nebo potřeby ošetřování

ze současných 100 % **na 90 % u částky do 480 Kč** (první redukční hranice),

c) **ve snížení nemocenského za první tři kalendářní dny pracovní neschopnosti z 50 % na 25 %**,

d) **v prodloužení doby, po kterou nebudou zvyšovány redukční hranice** denního vyměřovacího základu, i na roky 2004 a 2005; toto opatření platilo i v systému nemocenské péče v ozbrojených silách,

- **Zákon č. 424/2003 Sb.** – účinnost od 1. ledna 2004. Došlo k rozšíření okruhu pojištěných osob (pracovníci v pracovním vztahu uzavřeném podle cizích právních předpisů, členové Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, finanční arbitr a zástupce finančního arbitra).
- **Zákon č. 359/2004 Sb.** – účinnost od 1. září 2004. Došlo k rozšíření okruhu nemocensky pojištěných zaměstnanců o poslance Evropského parlamentu, zvolených na území České republiky.
- **Zákon č. 436/2004 Sb.** – účinnost od 1. října 2004. V souvislosti s přijetím zákona o zaměstnanosti byly vyloučeny z nemocenského pojištění osoby se změněnou pracovní schopností připravující se pro pracovní uplatnění.
- **Zákon č. 168/2005 Sb.** – účinnost od 1. června 2005. Došlo k rozšíření okruhu nemocensky pojištěných zaměstnanců o pěstouny, kterým je za výkon pěstounské péče vyplácena odměna náležející pěstounovi ve zvláštních případech podle zvláštního právního předpisu.
- **Zákon č. 361/2005 Sb.** – účinnost od 1. října 2005. Došlo k rozšíření okruhu nemocensky pojištěných zaměstnanců o členy Rady Českého telekomunikačního úřadu.
- **Nařízení vlády č. 417/2005 Sb.** – účinnost od 1. ledna 2006. Tímto nařízením byly upraveny částky pro stanovení denního vyměřovacího základu, a to tak, že
 - částka 480 Kč se zvýšila na částku 510 Kč a
 - částka 690 Kč se zvýšila na 730 Kč.

(B) Příprava koncepčních změn

MPSV připravilo v souladu s Programovým prohlášením vlády ze srpna 2002 návrh věcného záměru nového zákona o nemocenském pojištění a poté návrh zákona o nemocenském pojištění.

Základní principy nového systému nemocenského pojištění

- zabezpečení ekonomicky aktivních občanů krátkodobými peněžitými dávkami ve vybraných krátkodobých situacích,

- jednotnost systému s tím, že účast v něm bude povinná pro zaměstnance a dobrovolná pro OSVČ,
- omezení solidarity mezi osobami s vyššími a nižšími příjmy (posílení pojistných prvků),
- omezení solidarity mezi zaměstnavateli částečnou (postupnou) privatizací systému,
- posílení ochranných prvků systému před jeho zneužíváním,
- příjmy z pojistného a výdaje na dávky budou v zásadě vyrovnané,
- na finančním zabezpečení zaměstnance v době trvání pracovní neschopnosti se budou podílet i zaměstnavatelé,
- systém bude respektovat mezinárodní závazky.

Nový zákon o nemocenském pojištění (zák. č. 187/2006 Sb.) spolu se zákonem, který mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o nemocenském pojištění, byl schválen 25. dubna 2006. Jeho účinnost je stanovena k 1. lednu 2007.

Nový zákon o nemocenském pojištění a související zákon především

- zainteresovává zaměstnavatele na vývoji pracovní neschopnosti zaměstnanců tím, že budou platit náhradu mzdy za prvních 14 dnů trvání pracovní neschopnosti,
- snižuje zaměstnavatelům sazbu pro odvod pojistného na nemocenské pojištění z 3,3 % na 1,4 %,
- zajišťuje větší úměrnost výše dávek nemocenského pojištění zaplacenému pojistnému na nemocenské pojištění zvýšením počtu redukčních hranic pro výpočet denního vyměřovacího základu za dvou na tři,
- přenáší provádění nemocenského pojištění z tzv. velkých organizací na orgány nemocenského pojištění,
- posiluje ochranné prvky proti zneužívání systému,
- snižuje sazbu penále na polovinu (z 0,1 % na 0,05 %).

Příprava realizace zákona v ČSSZ si vyžádá personální posílení a nemalé finanční prostředky (rozpočet ČSSZ bude posílen o cca 400 mil. Kč).

A.2.3. POJISTNÉ

Dne 1. ledna 2007 nabývá účinnosti zákon č. 264/2006 Sb. (doprovodný zákon k novému zákoníku práce), který zásadním způsobem mění kritéria započítatelnosti příjmů zaměstnanců do vyměřovacího základu pro odvod pojistného na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění. Do vyměřovacího základu se budou započítávat příjmy, které:

- zúčtoval zaměstnavatel zaměstnanci a
- podléhají zdanění daní z příjmu fyzických osob a
- nejsou uvedeny ve výčtu nezapočítatelných příjmů (např. odstupné, náhrada škody, sociální výpomoc v mimořádně závažných případech).

ČÁST B

Hodnocení základních ukazatelů vývoje sociálního pojištění

B.1. PARAMETRY OVLIVŇUJÍCÍ VÝVOJ SOCIÁLNÍHO POJIŠTĚNÍ

Vývoj sociálního pojištění je ovlivněn zejména následujícími parametry:

- Ekonomickými (vývoj hrubého domácího produktu, vývoj cen a mezd)
- Demografickými (vývoj věkové struktury obyvatelstva daný vývojem plodnosti, střední délky života a migrace)
- Zaměstnaností (vývoj ekonomické aktivity a nezaměstnanosti)

B.1.1. EKONOMICKÝ VÝVOJ

Mezi roky 2003 a 2005 došlo ke zrychlování tempa hospodářského růstu s tím, že v roce 2005 bylo dosaženo nejvyššího reálného růstu HDP v historii samostatné ČR, a to na úrovni 6,1 %. Pro rok 2006 počítá MF s mírným zrychlením růstové dynamiky, a to na úroveň 6,2 %.⁹⁾

Tabulka 2. Vývoj HDP

Rok	HDP	Roční růst ve stálých cenách	Úroveň na obyvatele (při přepočtu pomocí běžné parity kupní síly)	
	[mld. Kč]	[%]	[USD]	EU 12 = 100
2001	2352,2	2,5	15 800	61
2002	2464,4	1,9	16 900	63
2003	2577,1	3,6	17 400	63
2004	2781,1	4,2	18 700	66
2005	2978,2	6,1	20 500	69

Pramen: MF⁹⁾

⁹⁾ Makroekonomická predikce České republiky – červenec 2006

V roce 2003 byl poprvé po roce 1990 zaznamenán meziroční pokles cenové hladiny. Průměrná míra inflace tak v roce 2003 dosáhla úrovně 0,1 % a byla tak nejnižší od roku 1987. V letech 2004 a 2005 potom dosáhla inflace úrovně 2,8 % a 1,9 %. Pro rok 2006 se předpokládá zrychlení růstu cenové hladiny na úroveň 2,6 %.⁹⁾

Nominální hodnota průměrné hrubé mzdy v NH vzrostla meziročně v letech 2003–2005 o 6,7 %, 6,6 % a 6,0 %. Vzhledem k výše uvedenému nárůstu cen však **reálná hodnota průměrné hrubé mzdy v NH** v roce 2003 vzrostla o 6,6 %, v roce 2004 potom o 3,8 % a v roce 2005 o 4,1 %. Růst reálné hodnoty průměrné mzdy v NH byl v letech 2004 a 2005 nižší než růst reálného HDP v těchto letech.

Tabulka 3. Vývoj průměrné nominální mzdy v NH

Rok	Mzda [Kč/měs.]		Vývoj mzdy předcházející rok = 100 %	
	hrubá	čistá	hrubá	čistá
2001	14 640	11 324	108,5	108,4
2002	15 711	12 082	107,3	106,7
2003	16 769	12 807	106,7	106,0
2004	17 882	13 601	106,6	106,2
2005	18 954	14 339	106,0	105,4

Pramen: ČSÚ, MPSV

Poznámka: Průměrná čistá mzda je průměrná hrubá mzda snížená o daň z příjmu odpovídající této mzdě a odpovídající pojistné zdravotního a sociálního pojištění.

B.1.2. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

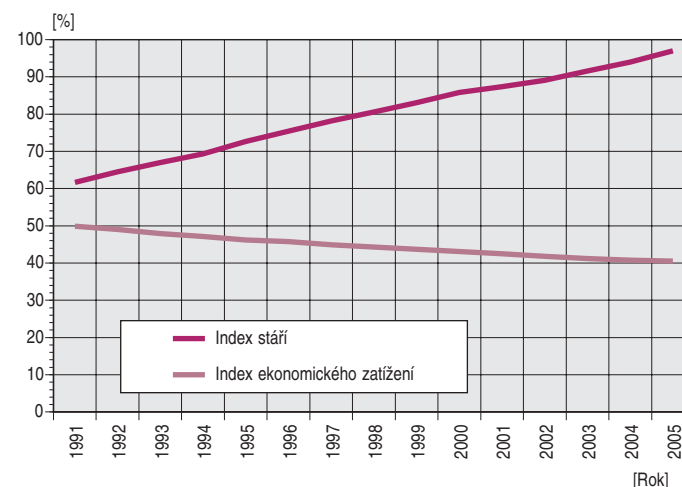
Relativní podíl nejstarší generace po celá devadesátá léta mírně vzrůstal a jeho vývoj kontrastoval se zmenšujícím se podílem dětské složky obyvatelstva. V roce 2000 byl již podíl obyvatel ve věku 65 a více let nejvyšší v dosavadní historii. Po roce 2000 tento podíl stagnoval s tím, že v roce 2004 došlo k mírnému nárůstu o 0,1 procentního bodu.

Tabulka 4. Věková struktura populace

Rok	Věková skupina						Celkem [tis. osob]
	0–14 let		15–64 let		65 a více let		
	[tis. osob]	[% obyv.]	[tis. osob]	[% obyv.]	[tis. osob]	[% obyv.]	
2001	1 622	15,9	7 170	70,2	1 415	13,9	10 207
2002	1 590	15,6	7 196	70,5	1 418	13,9	10 204
2003	1 554	15,2	7 234	70,8	1 423	13,9	10 211
2004	1 527	14,9	7 259	71,0	1 435	14,0	10 221
2005	1 501	14,7	7 293	71,1	1 456	14,2	10 251

Pramen: ČSÚ

Graf 1. Index stáří a index ekonomického zatížení¹⁰⁾

Pramen: ČSÚ

Demografický vývoj po roce 1990 byl celkem příznivý, byť narůstal podíl osob nad 65 let a populace celkově stárla. Ovšem index ekonomického zatížení v tomto období trvale klesal, a to z hodnoty 50 v roce 1991 až na hodnotu 40,8 v roce 2004. Celková demografická struktura je ovlivněna zejména nízkou plodností a prodloužující se střední délkou života. Zatímco se střední délka života při narození v období 2001–2004 prodloužila u mužů o 0,5 roku (u žen o 1 rok), při dožití 60 let to bylo 0,3 roku u mužů a 0,4 roku u žen a při dožití 65 let o 0,2 roku u mužů a 0,4 roku u žen.

¹⁰⁾ Index stáří = podíl osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 0–14 let.

Index ekonomického zatížení = podíl osob ve věku 0–14 a 65 a více let na 100 osob ve věku 15–64 let.

Tabulka 5. Úhrnná plodnost, střední délka života

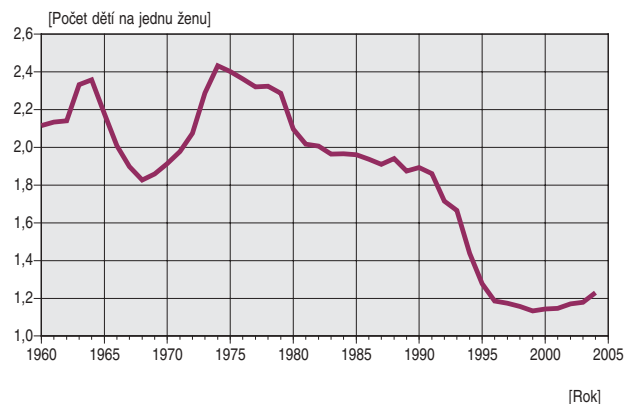
Rok	Úhrnná plodnost	Střední délka života [počet let]					
		při narození		v 60 letech		v 65 letech	
		muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
2001	1,15	72,1	78,4	17,3	21,2	14,0	17,1
2002	1,17	72,1	78,5	17,3	21,3	13,9	17,2
2003	1,18	72,0	78,5	17,2	21,3	13,8	17,1
2004	1,23	72,6	79,4	17,6	21,6	14,2	17,5
2005 ^{*)}	1,28	72,9	79,1	17,8	21,7	14,4	17,6

Pramen: ČSÚ

*) Předběžně

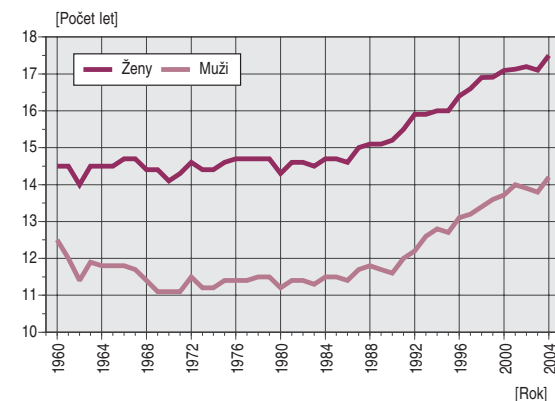
Obyvatelstvo České republiky na přelomu 20. a 21. století je nejstarší v celé své dosavadní historii. To je možno konstatovat i o obyvatelstvu ostatních evropských zemí, v ČR je však perspektiva dalšího populačního stárnutí zřetelnější než ve většině z nich.

Graf 2. Vývoj úhrnné plodnosti

Pramen: MPSV

Graf 3. Vývoj střední délky života v 65 letech

Pramen: MPSV

Vliv zahraniční migrace na strukturu a velikost populace České republiky je zanedbatelný.

B.1.3. VÝVOJ ZAMĚSTNANOSTI

Důležitým aspektem zaměstnanosti v ČR je skutečnost, že populace stárne, s tím, že tento proces se zatím projevuje růstem počtu osob v ekonomicky aktivním věku. Proti tomuto trendu ovšem významně působí klesající míra ekonomické aktivity, která klesá postupně od roku 1999 až na úroveň necelých 69 % u mužů a zhruba 51 % u žen. Pozitivní obrat ovšem nastal u vyšších věkových skupin, kde se míra ekonomické aktivity po roce 2000 začíná zvyšovat.

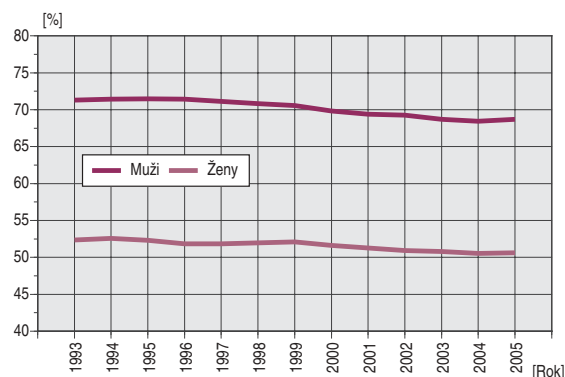
Tabulka 6. Míra ekonomické aktivity

Rok	55–59 let	60–64 let	55–64 let	celkem	Celkem	
					muži	ženy
2001	54,3	18,2	39,0	60,0	69,4	51,3
2002	57,9	20,9	42,4	59,8	69,4	51,0
2003	60,4	21,9	44,2	59,4	68,7	50,8
2004	62,8	21,4	45,1	59,2	68,4	50,5
2005	65,4	23,0	47,0	59,4	68,7	50,6

Pramen: ČSÚ

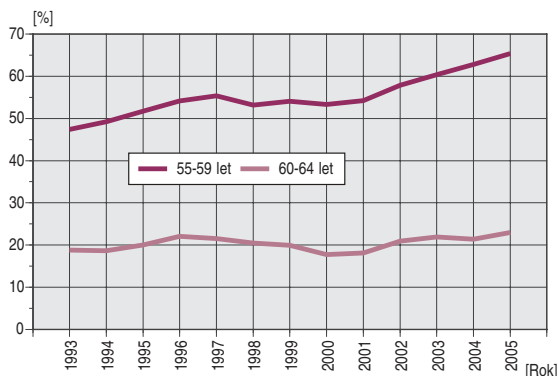
Míra nezaměstnanosti podle výběrového šetření pracovních sil po roce 2002 **postupně rostla** z úrovně 7,3 % v roce 2002 až na 8,3 % v roce 2004, v roce 2005 došlo k poklesu na 7,9 %.

Graf 4. Míra ekonomické aktivity – celkem

Pramen: ČSÚ

Graf 5. Míra ekonomické aktivity starších osob

Pramen: ČSÚ

B.2. UKAZATELE SOCIÁLNÍHO POJIŠTĚNÍ

B.2.1. POJISTNÉ

Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti představují téměř 40 % celkových příjmů státního rozpočtu a kryjí cca 90 % všech sociálních transferů vyplácených ze státního rozpočtu. Z tohoto pohledu resort MPSV není pouze „konzumentem“ státních příjmů, nýbrž se výraznou měrou podílí i na naplňování státního rozpočtu příjmy.

Vývoj příjmů sociálního pojištění je ovlivněn zejména vývojem **počtu plátců pojistného a jejich složením** (a tedy i vývojem zaměstnanosti) a **průměrné platby připadající na jednoho pojištěnce**. Oba tyto ukazatele jsou předurčeny demografickým a sociálně ekonomickým vývojem. Dalším faktorem ovlivňujícím výši plateb je **úspěšnost výběru pojistného**.

Počet plátců pojistného se v období let 1994–2000 postupně snižoval, avšak od roku 2000 má již stoupající trend, což je převážně způsobeno zvyšujícím se počtem OSVČ platících zálohy na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti. Na zvýšení počtu OSVČ platících pojistné na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti měla vliv především změna právních předpisů. Od ledna 2004 musí OSVČ, jejichž činnost je považována za „hlavní“, platit pojistné, i když nevykazují příjem. Statistika ukazuje, že v roce 2003 platilo zálohy na důchodové pojištění 646 tisíc OSVČ, kdežto v roce 2005 to bylo již 740 tisíc. Smyslem úpravy, týkající se povinnosti OSVČ vykonávajících hlavní činnost platit zálohy alespoň z minimálního vyměřovacího základu, bylo vtáhnout část z nich do pojištění. Podíl OSVČ na počtu pojištěnců se pozvolna zvyšuje, a to z 13,8 % v roce 2003 a na 15,2 % v roce 2005.

Tabulka 7. Počet a složení pojištěnců

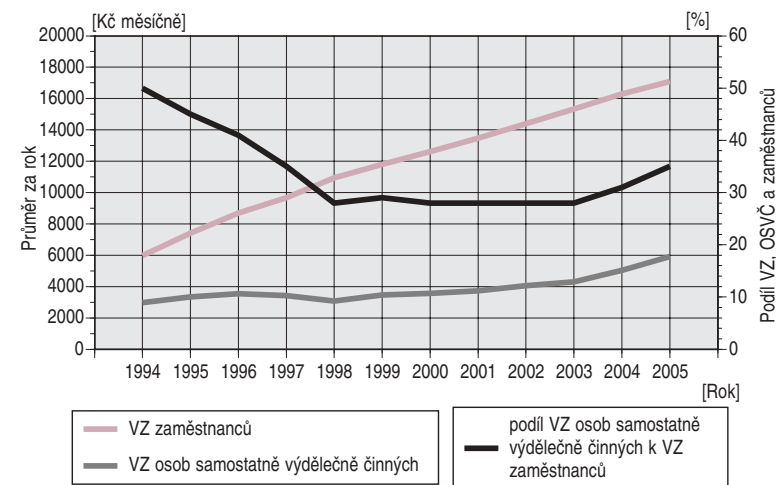
Rok	Zaměstnanci			OSVČ	Celkem
	celkem	organizace	malé org.		
Počty [tis. osob]					
1999	4 117	3 234	883	610	4 727
2000	4 016	3 169	847	619	4 635
2001	4 066	3 177	889	628	4 694
2002	4 068	3 157	911	641	4 709
2003	4 020	3 084	936	646	4 666
2004	4 041	3 093	948	727	4 768
2005	4 085	3 127	958	740	4 825
Podíly na celkovém počtu pojištěnců [%]					
1999	87,1	68,4	18,7	12,9	100,0
2000	86,6	68,4	18,3	13,4	100,0
2001	86,6	67,7	18,9	13,4	100,0
2002	86,4	67,0	19,3	13,6	100,0
2003	86,2	66,1	20,1	13,8	100,0
2004	84,8	64,9	19,9	15,2	100,0
2005	84,7	64,8	19,9	15,3	100,0

Pramen: ČSSZ

Výše průměrné platby na jednoho pojištěnce je ovlivňována vývojem příjmů pojištěnců a tím, zda pojištěnci těchto příjmů dosahují jako zaměstnanci nebo jako OSVČ.

Vyměřovací základ pro pojistné zaměstnanců je součet jejich příjmů (před zdaněním), které jsou jim vypláceny zaměstnavatelem v souvislosti s jejich pracovní činností, která jim zakládá účast na nemocenském pojištění, s výjimkami stanovenými zákonem. Vyměřovací základ si OSVČ samy určují. Tato částka však nesmí být nižší než 50 % jejich příjmů ze samostatné výdělečné činnosti po odečtení výdajů na jejich dosažení, zajištění a udržení a nesmí být nižší než stanovené minimum. V roce 2006 činí toto minimum u OSVČ vykonávajících hlavní činnost 4 709 Kč za měsíc a u OSVČ vykonávajících vedlejší činnost 1 884 Kč za měsíc. Maximální roční vyměřovací základ je 486 000 Kč; tato částka se poměrně snižuje za kalendářní měsíce, v nichž OSVČ po celý měsíc nepodnikala, pobírala nemocenské atd. Porovnání vývoje výše vyměřovacího základu pro pojistné zaměstnanců a OSVČ v období let 1994–2005 ukazuje následující graf.

Graf 6. Vývoj vyměřovacího základu zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných

Pramen: ČSSZ

Podíl vyměřovacího základu OSVČ k vyměřovacímu základu zaměstnanců v roce 1994 činil 50 %, pak se rychle snižoval a v období 1998–2003 se pohyboval okolo 28 %. Reforma veřejných financí, která od roku 2004 postupně zvýšila vyměřovací základ pro pojistné OSVČ, znamenala zvýšení podílu průměrného vyměřovacího základu OSVČ k vyměřovacímu základu zaměstnanců v roce 2005 na hodnotu 35 %. Změna výše pojistného má mimo jiné zvýšit úroveň dávek tak, aby nebyly některé OSVČ ohroženy chudobou ve stáří. Podle právní úpravy platné v roce 2003 byl objem budoucích důchodových nároků pro OSVČ, která platila pojistné z minimálního vyměřovacího základu, 2,5krát vyšší, než odvedla na pojistném. Změna právních předpisů v roce 2004 znamenala, že důchodové nároky zaměstnance s průměrným příjmem a průměrnou dobou pojištění budou zhruba o 13 % nižší, než odvede na pojistném, kdežto budoucí nároky OSVČ s průměrným vyměřovacím základem budou zhruba o 52 % vyšší, než odvede na pojistném.

Průměrný vyměřovací základ pro odvod pojistného (Tabulka 8) je stabilně nižší než průměrná mzda v NH, kterou tvoří mzdy zaměstnanců v organizacích s více než 20 zaměstnanci. V roce 2005 byl vyměřovací základ pro odvod pojistného zaměstnanců organizací o cca 5 % nižší než průměrná mzda v NH. Také meziroční růst vyměřovacího základu zaměstnanců byl od roku 2001 vždy nižší než meziroční růst průměrné mzdy v NH. Naproti tomu vyměřovací základ OSVČ

od roku 2002 roste rychleji než průměrná mzda v NH. V roce 2005 činil průměrný vyměřovací základ zaměstnanců organizací a malých organizací, ze kterého bylo placeno pojistné, 17 081 Kč, což bylo o 781 Kč (4,8 %) více než v roce 2004. V roce 2005 platily OSVČ pojistné v průměru z vyměřovacího základu 5 914 Kč, což je o 17,6 % vyšší částka než v roce 2004, kdy vyměřovací základ činil 5 028 Kč.

Růst vyměřovacích základů, ze kterých bylo placeno pojistné, spolu se změnou počtu plátců znamenal meziroční růst objemu pojistného o 7,9 % v roce 2004 a o 6,0 % v roce 2005.

Tabulka 8. Průměrný vyměřovací základ pro pojistné

	2001	2002	2003	2004	2005
Průměrný vyměřovací základ zaměstnanců [Kč/měs.]					
- zaměstnanců organizací	13 992	15 059	16 178	17 213	18 045
- zaměstnanců malých organizací	11 616	12 051	12 553	13 321	13 936
- zaměstnanců celkem	13 472	14 385	15 334	16 300	17 081
- OSVČ důchodově pojištěných	3 735	4 052	4 300	5 028	5 914
- OSVČ důchodově pojištěné / zaměstnanci celkem [%]	27,7	28,2	28,0	30,8	34,6
Průměrná mzda v NH [Kč/měs.]	14 642	15 711	16 769	17 882	18 954
Rozdíl průměrného vyměřovacího základu zaměstnanců a průměrné mzdy v NH [Kč/měs.]	-1 170	-1 326	-1 435	-1 582	-1 873
Podíl průměrného vyměřovacího základu zaměstnanců a průměrné mzdy v NH [%]	92,0	91,6	91,4	91,2	90,1

Pramen: ČSSZ, MPSV

Maximální vyměřovací základ pro pojistné na sociální zabezpečení je stanoven pouze pro OSVČ. Tím, že neexistuje maximální vyměřovací základ pro zaměstnance, vzniká u zaměstnanců platících vysoké příspěvky do systému výrazný nepoměr mezi zaplacenými příspěvky a výší dávek a rovněž náklady zaměstnavatele na takové zaměstnance jsou velmi vysoké.

Výběr pojistného ve vztahu k předpisu pojistného (úspěšnost výběru)

V roce 2005 bylo předepsáno celkové pojistné včetně pokut a penále ve výši 302,4 mld. Kč a celkové inkaso včetně pokut a penále činilo 302,1 mld. Kč. Úspěšnost výběru pojistného a příslušenství (úspěšnost výběru) je stanovena jako podíl objemu celkového inkasa k objemu celkového předpisu. V roce 2005 dosáhla úspěšnost výběru 99,9 %, což je o 0,7 procentních bodů méně než v roce 2004, kdy úspěšnost přesáhla hodnotu 100 % způsobenou vymožením pohledávek z minulosti.

Z důvodu objektivního hodnocení úspěšnosti výběru je třeba celkovou úspěšnost očistit o odepsané nedobytné pohledávky. Jejich účetní odpis snižuje celko-

vou hodnotu předpisu daného roku, i když se jedná o staré pohledávky. Úspěšnost výběru stanovena s ohledem na odepsané pohledávky představovala v období let 2001–2003 hodnotu 98 %, v roce 2004 cca 98,9 % a v roce 2005 cca 98,4 %.

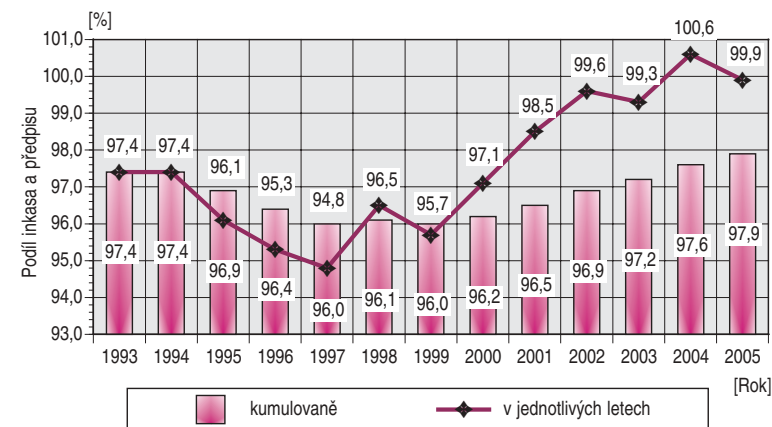
V roce 2005 bylo inkasováno na pojistném bez pokut, penále a přírážek k pojistnému 301,4 mld. Kč. Z této částky připadlo na důchodové pojištění 83 % (249,5 mld. Kč), na nemocenské pojištění 12 % (37,6 mld. Kč) a na příspěvek na státní politiku zaměstnanosti 5 % (14,3 mld. Kč). Celkové předpisy bez pokut a penále do všech tří oblastí sociálního pojištění byly stanoveny ve výši 301,6 mld. Kč.

Tabulka 9. Porovnání předpisů a plateb v letech 1999 až 2005

Rok	Pojistné včetně pokut a penále			Pojistné bez pokut a penále		
	Předpisy [mld. Kč]	Inkaso [mld. Kč]	Úspěšnost výběru [%]	Předpisy [mld. Kč]	Inkaso [mld. Kč]	Podíl Inkaso/ /Předpisy [%]
1999	213,8	204,6	95,7	207,5	201,6	97,1
2000	222,2	215,7	97,1	216,4	213,0	98,4
2001	238,7	234,8	98,4	233,7	232,2	99,4
2002	251,3	250,3	99,6	248,6	249,2	100,3
2003	265,9	264,2	99,4	262,2	262,1	100,0
2004	283,3	285,1	100,6	283,0	284,2	100,4
2005	302,4	302,1	99,9	301,6	301,4	100,0

Pramen: ČSSZ

Graf 7. Vývoj podílu plateb a předpisů (včetně penále, pokut a přírážek k pojistnému)

Pramen: ČSSZ

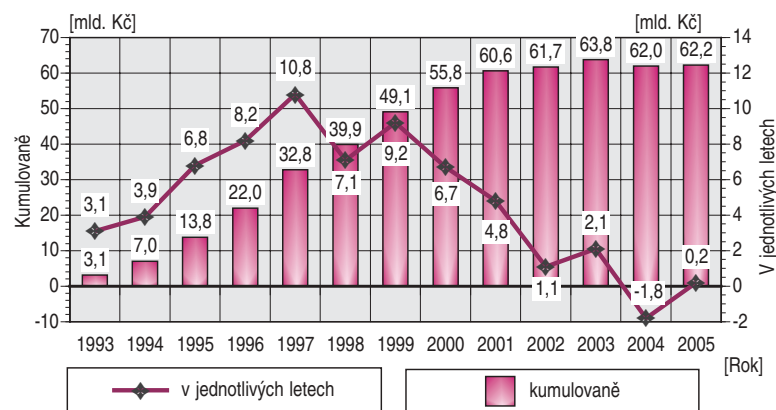
Při porovnávání meziročních indexů růstu předpisů a inkas byl do roku 2002 meziroční index růstu inkasa vyšší než index růstu předpisů, což dokazuje úspěšnost vyšší než 100 %. Z tohoto pohledu lze říci, že již byly vymoženy vymahatelné pohledávky z minulosti a celková budoucí úspěšnost se ustálí pod 100 % (hodnota reálného ročního výběru).

Úspěšnost výběru je ovlivněna specifiky regionů, ekonomickou silou a platební morálkou dlužníků. Lze ji ovlivnit zejména včasným vystavováním výkazů nedoplatků a kontrolní činností. U každého plátce je prováděna komplexní kontrola minimálně jednou za dva roky, přitom je třeba sledovat konto plátce a nepřipustit takovou výši dluhu, která je pro plátce nezvládnutelná.

Výběr pojistného lze hodnotit i s ohledem na mezinárodní zkušenosti jako velmi dobrý. Úspěšnost výběru je srovnatelná s vyspělými zeměmi Evropy.

Za období od ledna 1993¹¹⁾ do prosince 2005 bylo celkem předepsáno pojistné (včetně pokut a penále) ve výši 2 752 mld. Kč. Stav nedoplatků (včetně pokut a penále) činil za stejné období 62,2 mld. Kč. To znamená, že výše dluhu činí zhruba 2,3 % z celkově předepsaného pojistného a 2 % z HDP v roce 2005. Za rok 2005 stouply pohledávky proti předchozímu roku o 0,2 mld. Kč.

Graf 8. Vývoj výše nedoplatků

Pramen: MPSV

¹¹⁾ 1. ledna 1993 nabyl účinnosti zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Struktura pohledávek za plátci pojistného

K 31. prosinci 2005 činily pohledávky vůči odhlášeným subjektům 36,8 mld. Kč (59 % z celkových pohledávek), pohledávky vůči současným plátcům 24,6 mld. Kč (40 % z celkových pohledávek) a pohledávky v povolených částkách představovaly částku 0,8 mld. Kč (1 % z celku).

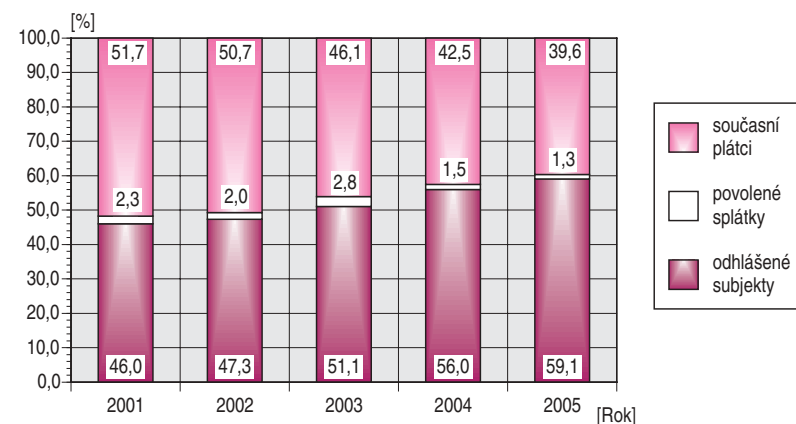
Podíl pohledávek vůči odhlášeným subjektům na celkové výši pohledávek se postupně zvyšuje, naopak klesá podíl pohledávek vůči současným plátcům. Pohledávky v povolených splátkách se od roku 2003 snižují jak v absolutních, tak i v relativních číslech.

Tabulka 10. Struktura pohledávek za plátci pojistného (v mil. Kč)

Stav pohledávek k 31. 12.	2001	2002	2003	2004	2005
celkem	60 638	61 749	63 754	61 977	62 180
vůči odhlášeným sub.	27 897	29 147	32 609	34 720	36 777
v povolených splátkách	1 417	1 243	1 780	942	781
vůči současným plátcům	31 324	31 359	29 365	26 314	24 622

Pramen: ČSSZ

Graf 9. Struktura pohledávek za plátci pojistného v % celkových pohledávek (stav k 31. 12.)

Pramen: ČSSZ

B.2.2. DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ¹²⁾

Základní povinné důchodové pojištění je založeno na metodě průběžného financování, tzn. že z vybraného pojistného se bezprostředně vyplácejí dávky. Finanční prostředky se nekumulují s cílem je investovat.

Vyrovnané finanční bilance v průběžně financovaných systémech lze dosáhnout, jestliže příjmy jsou stejné jako výdaje, tzn. platí následující vztah

$$PP \times M \times (V/M) \times PS \times \dot{U}V \times (1 - PV) = PD \times D, \quad [1]$$

kde: PP označuje počet pojištěnců, M průměrnou mzdu v NH, V průměrný vyměřovací základ pro výběr pojistného, PS příspěvkovou sazbu, $\dot{U}V$ úspěšnost výběru pojistného, PV provozní výdaje vyjádřené jako podíl na celkových příjmech, PD počet důchodců, D průměrnou výši důchodu. Úpravou vztahu 1 lze získat vztah pro hlavní parametry vyrovnané finanční bilance: příspěvkovou sazbu, náhradový poměr (relace průměrného důchodu k průměrné mzdě v NH) a vztah mezi počtem pojištěných a počtem důchodců

$$PS \times (V/M) \times \dot{U}V \times (1 - PV) = D/M \times PD/PP. \quad [2]$$

Vývojem počtu plátců pojistného (včetně problémů spojených s vývojem jejich struktury s ohledem na výši pojistného), vývojem průměrného vyměřovacího základu pro výběr pojistného a jeho vztahu k vývoji průměrné mzdy v NH a úspěšností výběru pojistného se zabývala kapitola B.2.1., společná pro důchodové a nemocenské pojištění. V této části se budou hodnotit především výdaje důchodového pojištění a příčiny jejich vývoje. Zaměří se na vztahy příjmů a výdajů, vývoj počtu důchodců a důchodů, výše důchodů a jejich diferenciací.

B.2.2.1. Příjmy a výdaje

V letech 1997–2003 převyšovaly výdaje na důchody příjmy důchodového pojištění. Ke změně tohoto trendu došlo v roce 2004 v důsledku zvýšení sazby pojistného na důchodové pojištění z 26 % na 28 %. Tento vývoj potvrzuje, že snížení sazby pojistného na 26 %, ke kterému došlo od 1. 1. 1996, bylo neadekvátní potřebám důchodového systému.

Kladná salda příjmů a výdajů důchodového systému jsou podle zákona č. 160/1995 Sb., kterým se mění a doplňují některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o důchodovém pojištění, shromažďována ve prospěch systému důchodového pojištění na tzv. „zvláštním účtu důchodového pojištění“, který

¹²⁾ Podrobnější údaje lze nalézt ve Statistické ročence z oblasti důchodového pojištění vydávané ČSSZ.

je součástí státních finančních aktiv. Na tento účet je podle zákona o rozpočtových pravidlech převáděn kladný rozdíl mezi příjmy pojistného na důchodové pojištění včetně příjmů z penále a pokut připadajících na důchodové pojištění a výdaji na dávky důchodového pojištění včetně výdajů spojených s výběrem pojistného na důchodové pojištění a výplatou dávek důchodového pojištění.

Od uzákonění zvláštního účtu důchodového pojištění v roce 1995 byl zjištěn přebytek pojistného důchodového pojištění nad výdaji za rok 1996 ve výši 4,4 mld. Kč, který byl použit na krytí části záporného salda hospodaření systému důchodového pojištění v roce 2001. V letech 1997 až 2003 bylo pouze evidováno záporné saldo, které je součástí celkového schodku státního rozpočtu, a k žádným převodům prostředků na zvláštní účet důchodového pojištění nedocházelo. **V roce 2004 byl vyčíslen přebytek hospodaření systému důchodového pojištění ve výši 8,3 mld. Kč a v roce 2005 ve výši 6,6 mld. Kč** (údaje za všechny nositele pojištění zohledňující i správní výdaje).

V kapitole 313 – MPSV činilo **převýšení příjmů pojistného nad výdaji na důchody 10,6 mld. Kč v roce 2004 a 8,9 mld. Kč v roce 2005.**

Tabulka 11. Příjmy důchodového pojištění a výdaje na důchody (kap. 313 – MPSV)

Rok	Příjmy ¹⁾ [mld. Kč]	Výdaje ²⁾ [mld. Kč]	Příjmy - Výdaje [mld. Kč]
2001	180,2	196,1	-15,9
2002	192,2	208,3	-16,1
2003	202,8	220,3	-17,6
2004	235,8	225,2	10,6
2005	250,1	241,2	8,9

Pramen: Státní závěrečné účty

Poznámky: ¹⁾ Včetně pokut, penále a dobrovolného připojištění.

²⁾ Bez zálohy poskytnuté v roce předchozím a včetně zálohy poskytnuté za rok následující, bez provozních výdajů.

Nejvyšší podíl na výdajích¹³⁾ na důchodové pojištění mají výdaje na starobní důchody. Je to dáno tím, že z celkového počtu důchodců je nejvíce důchodců starobních a úroveň starobních důchodů je nejvyšší ze všech druhů důchodů.

¹³⁾ Roční výdaje na důchody jsou statisticky sledovány dvěma způsoby. Pro rozpočtové účely jsou výdaje uváděny včetně salda záloh poskytnutých poštám na výplatu důchodů počátkem roku (Tabulka 11). Pro účely porovnání vývoje skutečných výdajů na výplatu důchodů v příslušném roce jsou sledovány údaje očištěné od těchto záloh (Tabulka 12).

Tabulka 12. Výdaje na důchody podle druhu důchodu¹⁾
(kap. 313 – civilní sektor)

Rok	Důchod					Celkem	
	starobní	plný invalid.	část. invalidní	vdovský	sirotčí		vdovecký
Výdaje [mld. Kč]							
2001	140,7	28,0	7,7	15,9	1,2	2,4	195,8
2002	150,8	30,2	8,5	17,1	1,4	2,5	210,4
2003	156,3	31,5	9,1	17,3	1,5	2,5	218,3
2004	163,0	32,7	9,6	17,4	1,5	2,6	226,9
2005	175,7	35,0	10,6	18,0	1,7	2,7	243,6
Výdaje [% celku]							
2001	71,8	14,3	3,9	8,1	0,6	1,2	100,0
2002	71,6	14,4	4,0	8,1	0,7	1,2	100,0
2003	71,6	14,4	4,2	7,9	0,7	1,1	100,0
2004	71,9	14,4	4,2	7,7	0,7	1,1	100,0
2005	72,1	14,4	4,3	7,4	0,7	1,1	100,0

Pramen: ČSSZ

Poznámka: ¹⁾ Čisté výdaje bez záloh poštám na výplatu důchodů.

Základními parametry, které ovlivňují výdaje na důchodové pojištění, jsou počet důchodců, resp. důchodů a výše důchodů.

B.2.2.2. Počet důchodců a důchodů

Celkový počet důchodců se výrazně zvýšil v roce 2004, a to především v důsledku zvýšení počtu starobních důchodců, zejména těch, jimž je vyplácen trvale krácený předčasný starobní důchod. Změna trendu však nastala i ve vývoji počtu důchodců pobírajících nekrácený starobní důchod (přiznaný při dosažení důchodového věku). Zatímco do roku 2003 se jejich počet snižoval, od roku 2004 se zvyšuje. Pro vývoj počtu důchodců pobírajících dočasně krácený předčasný starobní důchod byl pak zlomovým rok 2003. V tomto roce se jejich počet téměř zdvojnásobil, ale v následujících letech se již snižoval. Vývoj počtu starobních důchodců v letech 2003 až 2005 byl významně ovlivněn reakcí důchodců na zákonné úpravy podmínek nároku na důchod (omezení možností předčasného odchodu do starobního důchodu a zrušení podmínky umožňující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti) a způsobu výpočtu důchodu (redukce hodnocení doby studia). V letech 2004 a 2005 pokračovalo snižování počtu žen pobírajících samostatně vyplácený vdovský důchod a zvyšování počtu důchodců pobírajících invalidní důchod. Zvyšování počtu důchodců

pobírajících částečný invalidní důchod bylo ale mírnější než v předchozích třech letech.

Tabulka 13. Počet důchodců¹⁾ podle druhu důchodu (k 31. 12)

Rok	Druh důchodu								ÚHRNEM	
	celkem	Starobní nekrácený ²⁾	krácený trvale ³⁾	krácený dočasně ⁴⁾	Poměrný ⁵⁾ starobní	Invalidní plný	částečný	Vdovský a vdovecký ⁶⁾		Sirotčí ⁶⁾
CELKEM										
2001	1 896 496	1 681 223	199 529	15 744	26 277	376 455	157 832	72 996	53 958	2 584 014
2002	1 883 314	1 659 163	210 960	13 191	24 516	378 433	166 405	70 729	54 401	2 577 798
2003	1 891 577	1 639 500	225 933	26 144	22 642	380 416	173 569	67 438	55 202	2 590 844
2004	1 923 728	1 648 673	250 683	24 372	21 187	384 203	179 173	63 374	54 020	2 625 685
2005	1 942 079	1 656 890	270 892	14 297	19 791	385 149	184 906	60 632	52 543	2 645 100
MUŽI										
2001	664 092	579 347	77 807	6 938	957	187 258	88 696	6 708	25 409	973 120
2002	656 217	568 327	82 034	5 856	1 057	188 680	92 891	7 255	25 339	971 439
2003	657 771	559 274	87 433	11 064	1 146	190 456	96 562	7 532	25 453	978 920
2004	669 969	563 112	96 641	10 216	1 251	192 961	99 197	7 535	24 773	995 686
2005	679 071	568 237	104 780	6 054	1 327	193 836	101 710	7 701	23 871	1 007 516
ŽENY										
2001	1 232 404	1 101 876	121 722	8 806	25 320	189 197	69 136	66 288	28 549	1 610 894
2002	1 227 097	1 090 836	128 926	7 335	23 459	189 753	73 514	63 474	29 062	1 606 359
2003	1 233 806	1 080 226	138 500	15 080	21 496	189 960	77 007	59 906	29 749	1 611 924
2004	1 253 759	1 085 561	154 042	14 156	19 936	191 242	79 976	55 839	29 247	1 629 999
2005	1 263 008	1 088 653	166 112	8 243	18 464	191 313	83 196	52 931	28 672	1 637 584

Pramen: ČSSZ

Poznámky: ¹⁾ Počet důchodců, jimž byl důchod vyplácen v prosinci; nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny.

²⁾ Některý = starobní důchod při dosažení důchodového věku.

³⁾ Trvale krácený = až 3 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 31 zák. č. 155/1995 Sb.

⁴⁾ Dočasně krácený = až 2 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 30 zák. č. 155/95 Sb.

⁵⁾ Poměrný starobní = starobní důchody přiznané podle § 26 zák. č. 100/88 Sb. a podle § 29 písm. b) zák. č. 155/95 Sb. (krátká doba pojištění).

⁶⁾ Jen důchody vyplácené samostatně.

Počet důchodců, kterým je vyplácen krácený starobní důchod v důsledku odchodu do důchodu před dosažením důchodového věku, zahrnuje i důchodce, kteří již důchodového věku dosáhli. Podíl těchto důchodců na celkovém počtu důchodců pobírajících krácený starobní důchod se postupně zvyšuje.

Tabulka 14. Podíl počtu starobních důchodců pobírajících krácený starobní důchod po dovršení důchodového věku k počtu všech důchodců pobírajících krácený starobní důchod

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
Podíl v %	54,0	66,9	75,9	77,2	80,2

Pramen: MPSV

V letech 2001–2005 se celkový počet důchodců zvýšil o 2,4 %, přičemž nejvyšší nárůst zaznamenal počet důchodců s trvale kráceným předčasným starobním důchodem. To je způsobeno specifickým složením této skupiny důchodců, spočívajícím v poměrně malém počtu, na němž se pak výrazně projevuje přibývání nových důchodců a nízký úbytek ovlivněný nižším věkem těchto důchodců.

Tabulka 15. Nárůst počtu důchodců v období 2001–2005 (v %)

	celkem	Druh důchodu						ÚHRNEM		
		Starobní nekrácený ²⁾	krácený trvale ³⁾	Poměrný starobní ⁵⁾	Invalidní plný	částečný	Vdovecký a vdovský ⁶⁾		Sírotčí ⁶⁾	
Úhrn	2,4	-1,4	35,8	-9,2	-24,7	2,3	17,2	-16,9	-2,6	2,4
Muži	2,3	-1,9	34,7	-12,7	38,7	3,5	14,7	14,8	-6,1	3,5
Ženy	2,5	-1,2	36,5	-6,4	-27,1	1,1	20,3	-20,1	0,4	1,7

Pramen: MPSV

Poznámky: viz Tabulka č. 13

Průměrný věk důchodců se v letech 2001 až 2005 významně neměnil. Ve zvyšování průměrného věku poživatelů krácených starobních důchodů se projevuje skutečnost, že krácení důchodu přetrvává i po dosažení důchodového věku. V těchto skupinách důchodců tak výrazněji působí růst podílu starších důchodců. Průměrný věk poživatelů vdovských důchodů vyplácených samostatně se mírně snižuje, neboť ženy využívají možnosti odchodu do předčasněho starobního důchodu, který je vyplácen v souběhu s důchodem vdovským, a samostatný vdovský důchod pak pobírají pouze mladší ženy, které ještě nemají na přímý důchod nárok.

Tabulka 16. Průměrný věk důchodců¹⁾

	celkem	Druh důchodu						ÚHRNEM		
		Starobní nekrácený ²⁾	krácený trvale ³⁾	Poměrný starobní ⁵⁾	Invalidní plný	částečný	Vdovecký a vdovský ⁶⁾		Sírotčí ⁶⁾	
MUŽI										
2001	70	71	60	59	72	56	48	49	15	63
2002	70	71	61	60	72	56	48	50	15	63
2003	70	71	62	60	72	56	49	50	15	63
2004	70	71	62	60	72	56	49	51	16	63
2005	70	71	63	61	72	56	49	51	16	63
ŽENY										
2001	68	69	56	55	78	58	47	61	16	65
2002	68	70	57	56	79	58	47	60	16	65
2003	68	70	58	56	79	58	47	60	16	65
2004	68	70	58	56	79	58	48	59	17	65
2005	69	70	59	57	79	58	47	59	17	65

Pramen: ČSSZ

Poznámky: ¹⁾ Věk dosažený u důchodců, jimž byl důchod vyplácen v prosinci; nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny.

Viz. Poznámky ^{2)–6)} u Tabulky 13.

V letech 2004 a 2005 se příznivě vyvíjel jeden ze základních ukazatelů rozhodný pro vyrovnanou finanční bilanci důchodového pojištění, a to **podíl počtu důchodců a počtu plátců pojistného**. Počet plátců pojistného do systému se v těchto letech zvyšoval rychleji, než se zvyšoval počet důchodců. Výsledkem je, že se podíl počtu důchodců a počtu plátců pojistného snížil v roce 2004 na 54,8 % (v roce 1996 činil ale 47,6 %).

Tabulka 17. Podíl počtu důchodců a počtu pojištěných osob

Rok	Počet pojištěných	Počet důchodců	Podíl počtu důchodců k počtu pojištěných
	[v tis.]	[v tis.]	[v %]
2001	4 694	2 584	55,0
2002	4 709	2 578	54,7
2003	4 666	2 591	55,5
2004	4 767	2 626	55,1
2005	4 826	2 645	54,8

Pramen: ČSSZ

V souladu se zákonem může jeden důchodce pobírat více než jeden druh důchodu. Je možný souběh přímého důchodu (starobního, plného invalidního a částečného invalidního) a důchodu pozůstalostního (vdovského, vdoveckého nebo sirotčího). Počet vyplácených důchodů je pak vyšší než počet důchodců. Platí následující vztah:

$$PDCU = PD - V_{\text{souběh}} - SI_{\text{souběh}}, \quad [3]$$

kde PDCU je počet důchodců, PD je počet důchodů, $V_{\text{souběh}}$ je počet vdovských a vdoveckých důchodů vyplácených v souběhu s přímým důchodem a $SI_{\text{souběh}}$ je počet sirotčích důchodů vyplácených v souběhu s přímým důchodem.

Počet vyplácených důchodů se po snížení v roce 2002 v následujících letech zvyšoval, přičemž nejvyššího meziročního zvýšení (1,2 %) dosáhl v roce 2004. Tento vývoj a jeho příčiny byly stejné jako vývoj počtu důchodců. Zastoupení jednotlivých druhů důchodů se v těchto letech významně neměnilo. K nejvýraznějšímu zvýšení dochází v zastoupení částečných invalidních důchodů, naopak zastoupení vdovských důchodů se snižuje.

Tabulka 18. Počet vyplácených důchodů¹⁾

Rok	Důchod				Vdovský	Vdovecký	Sirotčí	Celkem
	Starobní plný	Starobní poměrný	Invalidní plný	Invalidní částečný				
2001	1 896 496	26 277	376 455	157 831	610 483	81 716	53 961	3 203 219
2002	1 883 314	24 516	378 433	166 405	608 003	84 677	54 401	3 199 749
2003	1 891 577	22 642	380 416	173 569	602 861	86 219	55 202	3 212 486
2004	1 923 728	21 187	384 203	179 173	599 530	87 865	54 020	3 249 706
2005	1 942 079	19 791	385 149	184 906	595 072	89 133	52 543	3 268 673
	V % z celkem							
2001	59,2	0,8	11,8	4,9	19,1	2,6	1,7	100,0
2002	58,9	0,8	11,8	5,2	19,0	2,6	1,7	100,0
2003	58,9	0,7	11,8	5,4	18,8	2,7	1,7	100,0
2004	59,2	0,7	11,8	5,5	18,4	2,7	1,7	100,0
2005	59,4	0,6	11,8	5,7	18,2	2,7	1,6	100,0

Pramen: ČSSZ

Poznámky: ¹⁾ Počet důchodců, jimž byl důchod vyplácen v prosinci; nejsou zahrnuti důchodci vyplácení do ciziny.

Nepatrná část důchodů je **vyplácena do ciziny**. Jejich podíl na všech vyplácených důchodech mírně roste.

Tabulka 19. Důchody vyplácené do ciziny

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
Důchody vyplácené do ciziny	25 703	26 153	32 520	33 935	37 788
Podíl na všech důchodech (v %)	0,80	0,81	1,00	1,03	1,14

Pramen: ČSSZ

Soubor vyplácených důchodů ke konci roku T ($PDU(T)$) se skládá ze souboru důchodů vyplácených ke konci roku T-1 ($PDU(T-1)$) po odečtu počtu zaniklých důchodů v roce T ($PZDU(T)$) a souboru důchodů nově přiznaných v roce T ($PNDU(T)$). Pro počet vyplácených důchodů tak platí vztah

$$PDU(T) = PDU(T-1) - PZDU(T) + PNDU(T). \quad [4]$$

Vývoj počtu vyplácených důchodů je ovlivněn vývojem **počtu nově přiznaných důchodů**.¹⁴⁾ V roce 2003 došlo k výraznému nárůstu počtu nově přiznaných důchodů (o 17 %), na kterém se v rozhodující míře podílil nárůst počtu nově přiznaných starobních důchodů (celkově o 34 %). Do jisté míry je příčinou tohoto trendu demografický vývoj, tzn. nárůst počtu osob ve věku možného odchodu do starobního důchodu. Za hlavní faktory, které ovlivnily toto zvýšení počtu nově přiznaných starobních důchodů, lze však považovat:

- Reakci občanů na zákon schválený v roce 2003, podle kterého od 1. 1. 2004 byla možnost odchodu do dočasně kráceného předčasného starobního důchodu ponechána jen pro dlouhodobě zdravotně postižené, nikoliv jako řešení pro občany nezaměstnané. Ti se pak, ještě v průběhu platnosti původního zákona, snažili tuto možnost využít, a to zejména při rostoucí nezaměstnanosti. To vedlo k významnému nárůstu počtu nově přiznaných dočasně krácených předčasných starobních důchodů, který se oproti roku 2002 více než zdvojnásobil (nárůst o 127 %).

¹⁴⁾ Statistické sledování údajů o nově přiznaných důchodech je od roku 2002 prováděno podle nové metodiky. Údaje jsou nyní zařazovány podle data, od kterého byl důchod přiznán, zatímco podle staré metodiky byly zařazovány podle data, od kterého započala trvalá výplata důchodu (tato data se mohou lišit i o několik měsíců, přičemž rozdíl závisí na délce řízení o přiznání důchodu a na administrativně technických postupech zpracování žádosti o důchod). Nová metodika přesně odpovídá přiznání důchodu a poskytuje tak objektivnější údaje, neboť např. výše důchodu je ovlivňována redukčními hranicemi, jejichž výše se mění od 1. ledna každého roku. Uvedená změna metodiky statistického sledování ovlivnila srovnatelnost časové řady z předchozích let, a proto jsou zde uváděny údaje až od roku 2002.

- Rostoucí nezaměstnanost a změny ve výpočtu starobních důchodů od 1. 1. 2004 (redukce hodnocení doby studia) mohly být příčinou zvýšení počtu nově přiznaných trvale krácených předčasných starobních důchodů o 35 % oproti roku 2002, a to i přes opatření přijatá v roce 2001 omezující výhodnost tohoto druhu důchodu. Podíl nově přiznaných předčasných starobních důchodů (dočasně i trvale krácených) na celkovém počtu přiznaných starobních důchodů tak dosáhl 45 %.

V roce 2004 byl ve srovnání s rokem 2003 nárůst počtu nově přiznaných důchodů cca třetinový. Počet nově přiznaných dočasně krácených předčasných starobních důchodů se snížil cca na 1/5, ale o 55 % se zvýšil počet nově přiznaných trvale krácených předčasných starobních důchodů. Počet starobních důchodů přiznaných při dovršení důchodového věku se zvýšil cca o 1/3 a o 2/5 vzrostl počet starobních důchodů přiznaných při odloženém odchodu do důchodu (po přesluhování), takže dosáhl 24% podílu na všech přiznaných starobních důchodech. Tento nárůst byl zřejmě ovlivněn zrušením podmínky omezující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod.

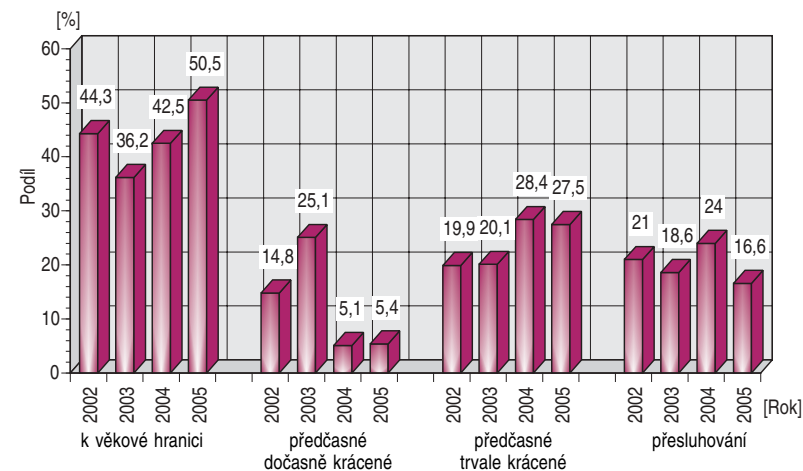
V roce 2005 se počet nově přiznaných důchodů oproti roku 2004 snížil o 13 019, tj. o 7 %. Ke snížení došlo u všech druhů důchodů. Nejvýznamnější (o 10 %) byl pokles u trvale krácených předčasných starobních důchodů a u plných invalidních důchodů. Snížení podílu starobních důchodů přiznaných až po dosažení důchodového věku (po přesluhování) z 24 % na 17 % a zvýšení podílu starobních důchodů přiznaných ke dni dosažení důchodového věku z 43 % na 51 % je zřejmě ovlivněno snížením zájmu o přesluhování v důsledku zrušení podmínky omezující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod.

Tabulka 20. Počet nově přiznaných důchodů a jeho vývoj

Druh důchodu	Počet přiznaných důchodů				Vývoj v % předchozího roku		
	2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Starobní celkem	63 560	85 331	93 855	86 631	134	110	92
po věkové hranici celkem	41 487	46 807	62 439	58 142	113	133	93
k věkové hranici	28 171	30 906	39 895	43 764	110	129	110
po přesluhování	13 316	15 901	22 544	14 378	119	142	64
předčasné celkem	22 073	38 524	31 416	28 489	175	82	91
krácené dočasně	9 429	21 415	4 795	4 645	227	22	97
krácené trvale	12 644	17 109	26 621	23 844	135	156	90
Poměrné starobní	292	273	265	282	93	97	106
Invalidní plně celkem	24 438	25 544	26 353	23 613	105	103	90
z mládí	590	579	587	594	98	101	101
ostatní	23 848	24 965	25 766	23 019	105	103	89
Invalidní částečné	21 711	23 010	24 088	22 571	106	105	94
Vdovské a vdovecké	38 495	40 741	39 840	38 708	106	98	97
Sirotčí	5 580	5 726	5 666	5 243	103	99	93
ÚHRNEM	154 076	180 625	190 067	177 048	117	105	93

Pramen: ČSSZ

Graf 10. Vývoj podílu nově přiznaných starobních důchodů

Průměrný věk odchodu do důchodu se od roku 1996 výrazně nemění; jeho mírný růst souvisí se zvyšováním důchodového věku pro nárok na starobní důchod.

Tabulka 21. Průměrný věk při odchodu do důchodu

Rok	Druh důchodu							Vdovský a Vdovecký
	celkem	Starobní nekrácený	krácený		Poměrný starobní	Invalidní plný	Invalidní částečný	
		trvale	dočasně					
MUŽI								
2002	60	61	58	59	65	48	47	68
2003	60	61	59	59	65	49	48	69
2004	61	61	59	59	65	49	48	69
2005	61	61	59	59	65	49	49	69
ŽENY								
2002	56	57	54	55	65	45	45	65
2003	56	57	55	55	65	46	46	65
2004	57	57	55	55	65	46	46	65
2005	57	57	56	56	65	46	46	66

Pramen: ČSSZ

Poznámky: Nekrácený = starobní důchod při dosažení důchodového věku.

Trvale krácený = až 3 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 31 zák. č. 155/1995 Sb.

Dočasně krácený = až 2 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 30 zák. č. 155/1995 Sb.

Průměrný věk odchodu do starobního důchodu v letech 2004 a 2005 byl 61 let pro muže a 57 let pro ženy. Věk odchodu do starobního důchodu se tedy výrazně nelišil od stanoveného věku pro vznik nároku na starobní důchod v těchto letech.

Tabulka 22. Důchodový věk pro nárok na starobní důchod v letech 2004 a 2005

Důchodový věk	Muž	Žena s počtem dětí				
		0	1	2	3 nebo 4	5 a více
Důchodový věk	61r+4m	59r+4m	58r+4m	57r+4m	56r+4m	55r+4m
pro narozené v roce	1943	1945	1946	1947	1948	1949
Důchodový věk	61r+6m	59r+8m	58r+8m	57r+8m	56r+8m	55r+8m
pro narozené v období	I 1944	I 1946	I 1947	I 1948	I 1949	I 1950
	VI 1944	IV 1946	IV 1947	IV 1948	IV 1949	IV 1950

Pramen: MPSV

Zvyšování důchodového věku probíhá od roku 1996. Podle současně platného zákona se bude důchodový věk dále postupně zvyšovat až na 63 let u mužů a 59 až 63 let u žen podle počtu vychovaných dětí. Tohoto důchodového věku dosáhnou muži v roce 2016 a ženy v roce 2019.

Tabulka 23. Rok, od kterého vznikne nárok na důchod v uvedeném věku

Důchodový věk	Muž	Žena s počtem dětí				
		0	1	2	3 nebo 4	5 a více
54						1999
55					1999	2003
56				1999	2003	2007
57			1999	2003	2007	2011
58		1999	2003	2007	2011	2015
59		2003	2007	2011	2015	2019
60		2007	2011	2015	2019	
61	2002	2011	2015	2019		
62	2009	2015	2019			
63	2016	2019				

Pramen: MPSV

V roce 2005 **zaniklo** z různých důvodů celkem 162 224 důchodů, tj. cca o 14 tisíc méně, než bylo důchodů nově přiznaných. Ze všech zaniklých důchodů je v 74 % důvodem zániku úmrtí důchodce a v 17 % přiznání důchodu jiného druhu. Ve srovnání s předchozími roky se výrazně zvýšil počet dočasně krácených předčasných starobních důchodů, které zanikly z důvodu přiznání důchodu jiného druhu (ze 44 v roce 2004 na 9 695 v roce 2005). Tento nárůst je způsoben změnou metodiky evidence změn.

Tabulka 24. Počty zaniklých důchodů

	2002	2003	2004	2005
Zaniklé důchody celkem	144 656	170 024	148 009	162 224
z toho: starobní	64 648	77 526	65 449	76 601
plně invalidní	22 300	25 179	22 626	23 925
částečně invalidní	13 526	16 783	16 112	17 239
Důvod zániku				
přiznání důchodu jiného druhu	12 919	15 783	15 764	27 351
úmrtí	115 955	139 651	117 798	120 338

Pramen: ČSSZ

B.2.2.3. Výše důchodů

Průměrná výše vyplácených důchodů je ovlivňována především valorizacemi vyplácených důchodů. Její růst je však ovlivněn též tzv. generační směnou, jejímž důsledkem je, že průměrná výše vyplácených důchodů by rostla, i kdyby důcho-

dy nebyly valorizovány, protože zanikají důchody starších důchodců, které jsou nižší než důchody nově přiznáváné.¹⁵⁾ Vzhledem k tomu, že v roce 2002 nedošlo k žádné valorizaci důchodů, zvýšila se úhrnná průměrná měsíční výše sólo důchodů pouze o 0,1 % a starobních důchodů o 0,4 % (výše v prosinci 2001 a výše v prosinci 2002). Při jednotném zvýšení procentní výměry vyplácených důchodů o 2,5 % od ledna 2004 se úhrnná průměrná výše sólo důchodů zvýšila od prosince 2003 do prosince 2004 o 2,7 % a u starobních důchodů o 2,8 %. V roce 2005 se uvedené průměrné výše důchodů zvýšily o 6,5 %.

Tabulka 25. Průměrné měsíční výše¹⁾ sólo vyplácených důchodů (v Kč)

Rok	celkem	Druh důchodu							ÚHRNEM	
		Starobní nekrá- -cený ²⁾	krácený trvale ³⁾	Poměrný starobní ⁵⁾	Invalidní plný	částečný	Vdovský a vdovecký ⁶⁾	Sírotčí ⁶⁾		
Celkem										
2001	6 814	6 908	6 303	6 011	3 808	6 638	4 147	4 783	3 289	6 389
2002	6 841	6 949	6 272	5 896	3 705	6 666	4 132	4 739	3 327	6 398
2003	7 083	7 226	6 432	6 122	3 699	6 911	4 243	4 830	3 440	6 616
2004	7 280	7 454	6 537	6 191	3 666	7 088	4 315	4 889	3 529	6 797
2005	7 755	7 953	6 914	6 536	3 775	7 537	4 584	5 143	3 780	7 238
Muži										
2001	7 594	7 682	7 074	6 743	3 609	7 172	4 399	3 620	3 274	7 040
2002	7 627	7 731	7 044	6 625	3 437	7 192	4 382	3 651	3 313	7 045
2003	7 909	8 044	7 241	6 934	3 376	7 449	4 501	3 770	3 426	7 285
2004	8 141	8 306	7 379	7 020	3 313	7 628	4 579	3 862	3 512	7 487
2005	8 671	8 860	7 802	7 406	3 413	8 096	4 861	4 123	3 761	7 969
Ženy										
2001	6 195	6 278	5 778	5 372	3 829	5 977	3 809	4 901	3 303	5 841
2002	6 221	6 319	5 744	5 255	3 739	6 015	3 803	4 863	3 340	5 854
2003	6 438	6 571	5 879	5 479	3 748	6 243	3 905	4 963	3 452	6 053
2004	6 610	6 774	5 963	5 545	3 730	6 415	3 975	5 028	3 544	6 216
2005	7 042	7 227	6 302	5 839	3 848	6 840	4 235	5 291	3 796	6 621

Pramen: ČSSZ

Poznámky: ¹⁾ Průměrná výše důchodů vyplácených v prosinci; nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny.

Sólo = Jen důchody vyplácené samostatně (bez souběhu s pozůstalostním důchodem).

³⁾⁻⁶⁾ viz poznámky u Tabulky 13.

Od roku 2003 jsou podle zákona vyplácené důchody valorizovány pravidelně v lednu každého roku, přičemž je zákonem stanovena minimální výše zvýšení, která zohledňuje 100 % růstu cen a 1/3 růstu reálných mezd. Takto stanovené minimum převýšily valorizace uskutečněné v letech 2003 a 2005 o 0,1 % a v roce 2004 o 0,2 %.

Tabulka 26. Přehled o zvýšení vyplácených důchodů

Měsíc a rok účinnosti zvýšení	prosinec 2001	leden 2003	leden 2004	leden 2005	leden 2006
Zvýšení základní výměry důchodu				90 Kč	70 Kč
Zvýšení procentní výměry důchodu					
starodůchodci	11%	4,0%	2,5%	5,4%	6,0%
novodůchodci	8%	3,8%			4,0%
Výše základní výměry důchodu	1 310 Kč	1 310 Kč	1 310 Kč	1 400 Kč	1 470 Kč

Pramen: MPSV

Poznámky: Starodůchodci = důchody přiznané před 1. 1. 1996; novodůchodci = důchody přiznané po 31. 12. 1995.

Důchodcům, kterým byl vyplácen důchod v červnu 2004, byl navíc vyplácen jednorázový příspěvek ve výši 1 000 Kč jako jednorázová výpomoc v souvislosti se změnami ve výši daně z přidané hodnoty. Tento příspěvek není dávkou důchodového pojištění a ani výdaje na výplatu tohoto příspěvku nejsou zahrnovány do výdajů na důchody.

Růst průměrné výše vyplácených důchodů byl vesměs pomalejší než růst průměrné mzdy v NH, a proto další ze dvou parametrů působících na vyrovnanou finanční bilanci důchodového pojištění, náhradový poměr, klesal až do roku 2004; v roce 2005 se zvýšil o 0,2 procentního bodu na 40,8 % hrubé mzdy a 53,9 % čisté mzdy.

¹⁵⁾ Průměrná výše zaniklých důchodů není již několik let ČSSZ sledována.

Tabulka 27. Relace průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě

Rok	Průměrný důchod ¹⁾ [Kč]	Průměrná mzda		Relace průměr. důchodu ke mzdě	
		hrubá ²⁾ [Kč]	čistá ³⁾ [Kč]	hrubé [%]	čisté [%]
2001	6 352	14 640	11 324	43,4	56,1
2002	6 830	15 711	12 082	43,5	56,5
2003	7 071	16 769	12 807	42,2	55,2
2004	7 256	17 882	13 601	40,6	53,3
2005	7 728	18 954	14 339	40,8	53,9

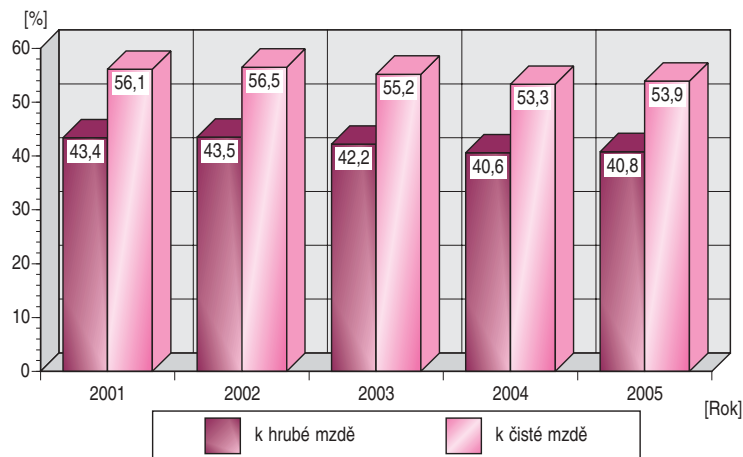
Pramen: MPSV

Poznámky: ¹⁾ Průměrný důchod je měsíční průměr sólo vyplácených starobních důchodů v roce.

²⁾ Všeobecný vyměřovací základ (§17 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb.), vyhlášený nařízením vlády ve výši průměrné měsíční mzdy zjištěné Českým statistickým úřadem.

³⁾ Průměrná čistá mzda je průměrná hrubá mzda snížená o této mzdě odpovídající daň z příjmu a pojistné zdravotního a sociálního pojištění.

Graf 11. Relace průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě

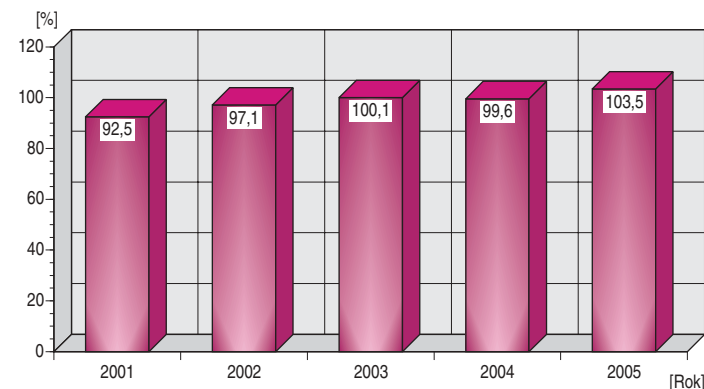
Vývoj relace průměrného vypláceného starobního důchodu ke mzdě lze považovat za „příznivý“ z hlediska jejího vlivu na vývoj bilance příjmů a výdajů na důchody, nikoliv však z hlediska vývoje životní úrovně důchodců, a to zejména ve srovnání s vývojem životní úrovně ekonomicky aktivních. **Vývoj reálné hodnoty důchodů zaostává za vývojem reálné hodnoty mezd.** Zatímco reálná hodnota mezd vzrostla mezitím v roce 2004 o 3,7 % a v roce 2005 o 4,1 % (kapitola B.1.1.), reálná hodnota průměrného vypláceného starobního důchodu vzrostla o 4,0 % v roce 2005 ale v roce 2004 se snížila o 0,6 % (do výpočtu není zahrnut jednorázový příspěvek vyplacený v červnu 2004, neboť nenáležel všem důchodcům).

Tabulka 28. Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu

Rok	100 % v roce			
	2001	2002	2003	2004
2001	100,0			
2002	105,0	100,0		
2003	108,3	103,1	100,0	
2004	107,7	102,5	99,4	100,0
2005	111,9	106,6	103,4	104,0

Pramen: MPSV

Graf 12. Vývoj reálné hodnoty průměrného vypláceného starobního důchodu v procentech jeho hodnoty v roce 1989

Průměrná výše vyplácených starobních důchodů závisí i na roce jejich přiznání: Čím déle jsou důchody vypláceny, tím jsou jejich výše nižší. Tyto rozdíly jsou zapříčiněny mzdovým vývojem a změnami ve způsobu výpočtu nově přiznaných důchodů.

Tabulka 29. Průměrná výše sólo vyplácených starobních důchodů podle období jejich přiznání
(důchody vyplácené v prosinci 2005, Kč/měs.)

Rok přiznání důchodu	Celkem	Nekráčené	Předčasné krácené	
			trvale	dočasně
-1975	7 233	7 233		
1976-80	7 253	7 253		
1981-88	7 443	7 443		
1989-95	7 666	7 666		
1996-98	7 795	8 116	6 847	7 016
1999	7 681	8 121	6 512	7 137
2000	7 575	8 372	6 238	6 974
2001	7 833	8 488	5 814	6 846
2002	8 101	8 594	5 907	6 405
2003	8 044	8 606	6 166	6 584
2004	8 172	8 773	6 521	6 666
2005	8 394	8 957	6 795	6 986
Celkem	7 756	7 953	6 536	6 914
Starodůchodci	7 558	7 558		
Novodůchodci	7 920	8 453	6 536	6 914

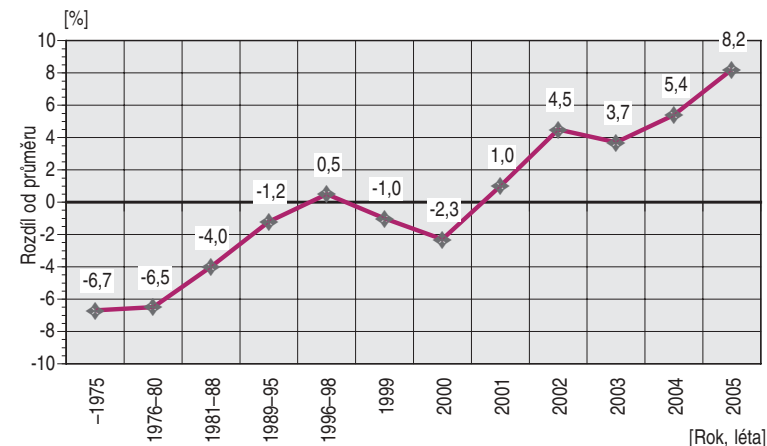
Pramen: ČSSZ

Poznámky: Nekráčený = starobní důchod při dosažení důchodového věku.

Trvale krácený = až 3 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 31 zák. č. 155/95 Sb.

Dočasně krácený = až 2 roky před věkovou hranicí přiznaný starobní důchod podle § 30 zák. č. 155/95 Sb.

Graf 13. Rozdíl mezi průměrnou výší vyplácených starobních důchodů přiznaných v různých obdobích a průměrnou výší všech vyplácených starobních důchodů (v %)

Změny, které přinesl zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, způsobily, že důchody starodůchodců (tzn. důchody přiznané před 1. 1. 1996) jsou stále nižší než důchody novodůchodců (důchody přiznané po 31. 12. 1995), a to i přesto, že důchody starodůchodců byly v letech 1998 až 2003 pětkrát valorizovány výhodněji než důchody novodůchodců. Vzhledem k tomu, že v letech 2004 a 2005 valorizace nebyly obdobným způsobem diferencovány, zvýšil se rozdíl mezi průměrnou výší starobních důchodů starodůchodců a novodůchodců na 362 Kč (4,8 %) v prosinci 2005. U novodůchodců je průměrná výše všech starobních důchodů ovlivňována (snižována) specifickým faktorem, kterým je narůstající podíl krácených předčasných starobních důchodů. U nekrácených starobních důchodů je rozdíl mezi průměrnou výší důchodů starodůchodců a důchodů novodůchodců vyšší; v prosinci 2005 činil 895 Kč, tj. 11,8 %.

Na rozdíl výší důchodů starodůchodců a novodůchodců se v současné době již významněji podílí růst výdělků, z nichž jsou důchody vyměřovány, než změna způsobu jejich výpočtu vyplývající ze zákona č. 155/1995 Sb. Tento růst výdělků a s ním související růst výše nově přiznaných důchodů trvale zvyšuje průměrnou výši důchodů novodůchodců. Vyplývá to z porovnání průměrné výše důchodů skupin důchodců přiznaných před a po účinnosti zákona č. 155/1995 Sb.

Tabulka 30. Průměrná výše sólo vyplácených důchodů podle období jejich přiznání (v Kč)

	Období přiznání důchodu			
	před 1989	1989–1995	1996–2000	2001–2005
Všechny starobní důchody	7 405	7 666	7 717	8 130
Nekráčené starobní důchody	7 405	7 666	8 160	8 714

Pramen: MPSV

Poznámka: Nekráčený = starobní důchod při dosažení důchodového věku.

Počet starodůchodců se postupně snižuje; jejich podíl na celkovém počtu důchodců se v období let 2001–2005 snížil téměř o 17 procentních bodů.

Tabulka 31. Vývoj podílu počtu starodůchodců na celkovém počtu důchodců

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
Podíl v %	69,5	65,9	61,5	56,5	52,7

Pramen: MPSV

Průměrná výše nově přiznaných důchodů je vyšší než průměrná výše důchodů vyplácených a také jejich relace k průměrné mzdě v NH je příznivější. Je tomu tak proto, že tyto důchody jsou odvozeny z vyšších výdělků v důsledku růstu mezd a dynamické důchodové konstrukce, ve které se podle růstu mezd v NH indexují vyměřovací základy (pojištěncem dosažené výdělků) a pravidelně zvyšují redukční hranice omezující zápočet výdělků rozhodných pro výpočet důchodu.

Tabulka 32. Redukční hranice pro výpočet výše důchodu

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
První redukční hranice [Kč]	6 600	7 100	7 400	7 500	8 400	9 100
(% průměrné mzdy)*	45,1	45,2	44,1	41,9	44,3	x
Druhá redukční hranice [Kč]	15 300	16 800	17 900	19 200	20 500	21 800
(% průměrné mzdy)*	104,5	106,9	106,7	107,4	108,2	x

Pramen: MPSV

Poznámky: *) Průměrná mzda = všeobecný vyměřovací základ (§ 17 odst. 2 zák. č. 155/1995 Sb.)

V důsledku redukčních hranic rozhodných pro výpočet důchodu klesá s rostoucím výdělkem relace výše důchodu k tomuto výdělků. Do roku 2004 se první redukční hranice zvyšovala pomaleji než průměrná mzda v NH, takže se pásmo výdělků, které se pro výši důchodů započítávají plně, zmenšovalo (relativně k průměrné mzdě). Druhá redukční hranice rostla v těchto letech o něco rychleji než průměrná mzda v NH, s výjimkou roku 2003. Výsledkem bylo, že se rozšířilo (absolutně i relativně v % první redukční hranice) pásmo výdělků, které jsou pro výši důchodu započítávány 30 %, a to z větší části na úkor pásma, ve kterém se výdělků započítávají pro výši důchodu plně a které ovlivňuje výši všech důchodů. Tyto trendy se odrazily ve snižování úrovně nově přiznaných důchodů (jejich relace ke mzdě v NH) do roku 2004 a v jejím mírném zvýšení v roce 2005.

Tabulka 33. Vývoj relace nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě při 40 letech pojištění a při různé úrovni mzdy (v %)

Násobek průměrné mzdy*)	Starobní důchod přiznaný v roce				
	2001	2002	2003	2004	2005
0,7	57,8	57,0	55,6	53,6	55,1
1,0	45,9	45,3	44,3	42,9	44,0
1,5	33,0	32,8	32,1	31,2	32,0
2,0	26,2	26,1	25,6	24,9	25,5
2,5	22,2	22,1	21,7	21,1	21,6
3,0	19,5	19,4	19,1	18,6	19,0

Pramen: MPSV

Poznámka: *) Průměrná mzda = všeobecný vyměřovací základ (§ 17 odst. 2 zák. č. 155/1995 Sb.)

Tabulka 34. Průměrná výše¹⁾ nově přiznaných starobních důchodů

Druh důchodu	[Kč/měs.]				[% průměrné hrubé mzdy] ²⁾			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Starobní celkem	7 117	7 248	7 760	8 391	45,3	43,2	43,4	44,3
po věkové hranici celkem	7 781	8 096	8 489	9 092	49,5	48,3	47,5	48,0
k věkové hranici	7 362	7 537	7 968	8 693	46,9	44,9	44,6	45,9
po přesluhování	8 665	9 179	9 410	10 306	55,2	54,7	52,6	54,4
předčasné celkem	5 863	6 217	6 308	6 960	37,3	37,1	35,3	36,7
krácené dočasné	5 994	6 319	6 404	6 836	38,2	37,7	35,8	36,1
krácené trvale	5 765	6 088	6 291	6 984	36,7	36,3	35,2	36,8
Poměrné starobní	2 301	2 372	2 366	2 489	14,6	14,1	13,2	13,1
Invalidní plné celkem	7 164	7 413	7 740	8 396	45,6	44,2	43,3	44,3
z mládí	5 567	5 766	5 979	6 483	35,4	34,4	33,4	34,2
ostatní	7 203	7 451	7 780	8 446	45,8	44,4	43,5	44,6
Invalidní částečné	4 163	4 289	4 451	4 809	26,5	25,6	24,9	25,4
Vdovské a vdovecké	4 386	4 513	4 659	4 961	27,9	26,9	26,1	26,2
Siroťáci	3 574	3 637	3 778	4 050	22,7	21,7	21,1	21,4
ÚHRNEM	6 231	6 488	6 916	7 458	39,7	38,7	38,7	39,3

Pramen: ČSSZ

Poznámky: Nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny.

Po přesluhování = starobní důchody zvýšené za další činnost po dosažení důchodového věku bez pobírání důchodu.

Předčasné dočasné = až 2 roky před věkovou hranicí přiznané starobní důchody podle § 30 zák. č. 155/1995 Sb.

Předčasné trvalé = až 3 roky před věkovou hranicí přiznané starobní důchody podle § 31 zák. č. 155/1995 Sb.

Poměrné starobní = starobní důchody přiznané podle § 29 písm. b) zák. č. 155/1995 Sb. (krátká doba pojištění).

Invalidní z mládí = invalidní důchody podle § 42 zák. č. 155/1995 Sb.

¹⁾ Výše důchodů nekrácených pro souběh s jiným důchodem.

²⁾ Průměrná hrubá mzda = všeobecný vyměřovací základ (§17 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb.).

B.2.2.4. Krácení důchodu při předčasném odchodu do starobního důchodu

Při předčasném odchodu do starobního důchodu je krácena výše procentní výměry starobního důchodu, jak ukazuje Tabulka 35. Vzhledem k různé váze základní výměry důchodu v celkové výši důchodu u pojištěnců s různou dobou pojištění a různou výší vyměřovacích základů má toto krácení různý dopad do celkové výše starobního důchodu. Při zvýšení základní výměry důchodu dochází v důsledku zvýšení její váhy v celkovém důchodu k menšímu snížení předčasného starobního důchodu, přičemž nejvýrazněji se to projeví u osob s nízkým vyměřovacím základem a krátkou dobou pojištění. Zvýšení základní výměry důchodu z 1 310 Kč v roce 2004 na 1 470 Kč v roce 2006 ovlivňuje případy uvedené v tabulce o 0,1–0,4 procentního bodu.

K nejvyššímu snížení důchodu (podílu měsíční výše kráceného důchodu k měsíční výši nekráceného důchodu) dochází u pojištěnců s krátkou dobou pojištění a vysokým vyměřovacím základem, což je způsobeno silným vlivem krácení procentní výměry a poměrně vysoké váhy této výměry v celkovém důchodu. Naproti tomu nejnižší dopad má krácení u osob s nízkým vyměřovacím základem a dlouhou dobou pojištění.

Tabulka 35. Snížení důchodu přiznaného v roce 2005 při odchodu do trvale kráceného předčasného starobního důchodu o 1 rok^{*)} (v %)

Osobní vyměřovací základ [Kč]	Doba pojištění v letech				
	25	30	35	40	45
5 000	-5,5	-4,9	-4,5	-4,1	-3,8
10 000	-6,7	-5,9	-5,3	-4,7	-4,3
15 000	-7,0	-6,1	-5,4	-4,9	-4,4
20 000	-7,3	-6,3	-5,6	-5,0	-4,5
25 000	-7,4	-6,4	-5,6	-5,1	-4,6
30 000	-7,5	-6,4	-5,7	-5,1	-4,6

Pramen: MPSV

Poznámka: ^{*)} 360 dnů před dovršením důchodového věku (tj. 4 x 90 dnů).

B.2.2.5. Diferenciace důchodů podle výše důchodu¹⁶⁾

Diferenciace vyplácených starobních důchodů podle výše je ovlivněna řadou faktorů. Její úroveň a vývoj jsou ovlivněny zejména následujícími faktory:

- Vývojem diferenciace nově přiznaných starobních důchodů v jednotlivých letech, která má jednoznačně rostoucí trend v důsledku dynamických prvků ve formuli pro stanovení výše důchodu.
- Rozdílnou diferenciací výše důchodů s ohledem na období jejich přiznání a klesajícím podílem dříve přiznaných důchodů (s menší diferenciací).
- Vývojem podílu základní výměry důchodu na celkové výši důchodu.
- Valorizacemi důchodů a diferenciací její výše pro starodůchodce a novodůchodce.
- Strukturální odlišností souborů, u nichž se diferenciace měří, z hlediska vlivu faktorů nesouvisejících s důchodovým systémem.

Diferenciace důchodů se snižuje s přechodem od souboru všech starobních důchodů k souborům pro muže a ženy. V období 2002–2005 diferenciace dále mírně rostla, především v důsledku mírně rychlejšího nárůstu vyšších důchodů žen.

¹⁶⁾ Pro měření diferenciace starobních důchodů podle výše důchodu se budou používat kvantily a z nich odvozené charakteristiky. Kvantil je výše příjmu (např. důchodu), kterou dosahuje určité procento důchodců. Např. 10% kvantil je výše příjmu, udávající, že 10 % osob má příjem do této výše. 50% kvantil se nazývá medián a v případě normálního rozdělení se rovná průměru. Základními charakteristikami budou šíře intervalů příjmů okolo mediánu vyjádřené v procentech mediánu, ve kterých se nachází:

- 20 % důchodců: příslušná charakteristika se označuje $M(20) = 100 * (k_{60} - k_{40}) / \text{medián}$,
 - 50 % důchodců: příslušná charakteristika se označuje $M(50) = 100 * (k_{75} - k_{25}) / \text{medián}$,
 - 80 % důchodců: příslušná charakteristika se označuje $M(80) = 100 * (k_{90} - k_{10}) / \text{medián}$,
- kde k_x označuje x % kvantil.

Čím jsou čísla $M(XX)$ vyšší, tzn. čím je interval, v němž se nachází příslušný podíl důchodců, širší, tím vyšší je diferenciace.

Výpočty byly provedeny podle údajů o starobních důchodech vyplácených samostatně.

Tabulka 36. Základní charakteristiky diferenciace výše sólo vyplácených starobních důchodů

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	Změna 2001–2005
M(20) Muži	6,5	6,6	6,8	7,0	7,2	0,7
Ženy	5,5	5,7	6,0	6,3	6,7	1,1
Celkem	8,5	8,7	9,0	9,4	9,5	1,0
M(50) Muži	16,3	16,6	17,1	17,9	19,8	3,5
Ženy	15,8	16,4	17,3	18,3	19,2	3,4
Celkem	22,4	22,9	23,7	24,7	25,3	2,9
M(80) Muži	33,7	34,3	36,3	37,5	38,4	4,7
Ženy	35,4	36,6	38,3	40,3	41,5	6,1
Celkem	42,2	43,0	44,5	46,6	48,8	6,5

Pramen: MPSV

Vývoj diferenciace vyplácených starobních důchodů podle výše je ovlivněn též rostoucí vahou zastoupení předčasných starobních důchodů, jejichž diferenciace je odlišná od nekrácených starobních důchodů přiznaných k věkové hranici.

Tabulka 37. Charakteristiky diferenciace výše starobních důchodů vyplácených v prosinci 2005 podle způsobu krácení

	Celkem	Nekrácené	Krácené	
			trvale	dočasně
M(20) Muži	7,2	7,0	5,3	6,2
Ženy	6,7	6,7	7,7	7,0
Celkem	9,5	9,7	10,3	11,5
M(50) Muži	19,8	20,0	15,1	17,9
Ženy	19,2	18,9	20,6	19,5
Celkem	25,3	25,3	26,0	29,2
M(80) Muži	38,4	38,4	31,4	36,9
Ženy	41,5	39,4	41,9	40,8
Celkem	48,8	46,5	46,7	51,6

Pramen: MPSV

U vyplácených předčasných starobních důchodů žen je diferenciace jednoznačně vyšší než u starobních důchodů žen přiznaných k věkové hranici; u mužů je naopak jednoznačně nižší. Zřejmě do předčasných starobních důchodů odcházejí převážně muži s nižšími příjmy, zatímco soubor žen odcházejících do

předčasného starobního důchodu není tak homogenní jako soubor mužů a jako další diferenciální faktor u nich působí větší diferenciace v době pojištění související s počtem vychovaných dětí.

Na **vývoji diferenciace nově přiznaných starobních důchodů** se zřetelně projevily vliv zvýšení základní výměry důchodu od 1. ledna 2005, který vedl k výraznému snížení všech uváděných charakteristik diferenciace.

Tabulka 38. Základní charakteristiky diferenciace nově přiznaných starobních důchodů podle výše důchodu

Rok		2002	2003	2004	2005
M(20)	Muži	7,5	9,4	8,0	7,0
	Ženy	11,7	11,5	12,1	10,4
	Celkem	12,3	11,9	12,4	11,8
M(50)	Muži	20,0	22,1	22,5	21,3
	Ženy	31,4	30,5	31,9	28,4
	Celkem	31,1	32,3	31,9	30,0
M(80)	Muži	42,2	45,0	44,7	42,3
	Ženy	57,4	58,6	59,5	55,8
	Celkem	54,8	59,6	58,0	56,6

Pramen: MPSV

B.2.3. NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ

Nemocenské pojištění, stejně jako důchodové pojištění, je založeno na metodě průběžného financování, při které je finanční bilance každoročně vyrovnaná, jestliže příjmy z pojistného snížené o provozní výdaje jsou v daném roce rovné výdajům na dávky nemocenského pojištění. Má tedy platit následující vztah

$$PP \times PKDR \times DV \times PS \times \dot{U}V \times (1 - PV) = DD \times PDN + VOD, \quad [5]$$

kde PP označuje počet pojištěnců, PKDR počet dní v kalendářním roce, DV průměrný denní vyměřovací základ pro platby pojistného, PS příspěvkovou sazbu, $\dot{U}V$ úspěšnost výběru pojistného, PV provozní výdaje vyjádřené jako podíl na celkových příjmech, DD průměrnou denní dávku nemocenského, PDN počet kalendářních dnů nemoci a VOD výdaje na ostatní dávky nemocenského pojištění. VOD nebudeme vyjadřovat podrobněji vzhledem k tomu, že největší podíl na

výdajích na dávky nemocenského pojištění má nemocenské a tento podíl p se v jednotlivých letech příliš neliší. Lze tedy vztah 5 nahradit vztahem

$$PP \times PKDR \times DV \times PS \times \dot{U}V \times (1 - PV) \times p = DD \times PDN \quad [6]$$

Úpravou vztahu 6 lze získat vztah pro základní ukazatele nemocenského pojištění

$$PS \times \dot{U}V \times (1 - PV) \times p = DD/DV \times PDN/(PKDR \times PP), \quad [7]$$

kde DD/DV je relace nemocenského k dosahovaným výdělkům a charakterizuje úroveň nemocenského a $PDN/(PKDR \times PP)$ je průměrné procento pracovní neschopnosti. Ze vztahu 7 vyplývá, že vyrovnaná finanční bilance nezávisí přímo na počtu pojištěnců, ale na příspěvkové sazbě (modifikované úspěšností výběru a provozními výdaji), úrovni dávek a procentu pracovní neschopnosti.

Vývojem počtu plátců pojistného (včetně problémů spojených s vývojem jejich struktury s ohledem na výši pojistného), vývojem průměrného vyměřovacího základu pro výběr pojistného a jeho vztahu k vývoji průměrné mzdy v NH a úspěšností výběru pojistného se zabývala kapitola B.2.1., společná pro důchodové a nemocenské pojištění. Provozní výdaje jsou hodnoceny v kapitole B.2.5., opět společně pro důchodové a nemocenské pojištění.

V roce 2004 a 2005 byly příjmy nemocenského pojištění o cca 6 mld. Kč vyšší než výdaje na nemocenské dávky. V období 2002–2003 však na krytí výdajů příjmy nestačily, a tak byla v rámci reformy veřejných financí snížena úroveň nemocenských dávek. Toto opatření se pak pozitivně projevilo v bilanci nemocenského pojištění.

Tabulka 39. Příjmy a výdaje nemocenského pojištění
(kap. 313 – MPSV)

Rok	Příjmy ¹⁾ [mld. Kč]	Výdaje [mld. Kč]	Příjmy - Výdaje [mld. Kč]	Výdaje [% HDP]
1999	25,8	19,3	6,5	1,01
2000	27,3	27,2	0,1	1,37
2001	29,7	29,6	0,1	1,36
2002	31,6	32,6	-1,0	1,43
2003	33,3	34,3	-1,0	1,34
2004	35,7	29,6	6,1	1,07
2005	37,7	31,7	6,0	1,08

Pramen: ČSSZ

Poznámka: ¹⁾ Včetně pokut, penále a přírážek k pojistnému.

Na růst příjmů z pojistného má vliv také počet nemocensky pojištěných zaměstnanců, který se od roku 2000 postupně zvyšuje, naopak počet dobrovolně nemocensky pojištěných OSVČ klesá.

Tabulka 40. Vývoj počtu nemocensky pojištěných osob^{*)} (v tis.)

Rok	Nemocensky pojištění			Důchodově pojištěné
	Zaměstnanci	OSVČ	Celkem	OSVČ
1999	4 117	322	4 439	610
2000	4 016	313	4 329	619
2001	4 066	304	4 370	628
2002	4 068	298	4 366	641
2003	4 020	295	4 315	646
2004	4 040	279	4 319	727
2005	4 085	252	4 337	740

Pramen: ČSSZ

Poznámka: *) Průměrný počet v roce.

Výdaje na dávky nemocenského pojištění v roce 2004 se významně snížily (o 14 % proti roku 2003) v důsledku snížení jak úrovně dávek, tak průměrného procenta pracovní neschopnosti. Průměrná denní výše nemocenského (výdaje na nemocenské / počet kalendářních dnů pracovní neschopnosti) klesla v roce 2004 proti roku 2003 o 5 Kč a v roce 2005 se zvýšila o 1 Kč proti roku 2004. Průměrné procento pracovní neschopnosti pokleslo v roce 2004 proti roku 2003 téměř o jeden procentní bod. To představuje, že ze sta zaměstnanců chybělo na pracovišti z důvodu pracovní neschopnosti o jednoho zaměstnance méně. V roce 2005 se průměrné procento pracovní neschopnosti zase zvýšilo proti předchozímu roku o 0,23 procentního bodu.

Největší podíl na výdajích na dávky nemocenského pojištění má nemocenské, které v roce 2005 tvořilo 83 % celkových výdajů. Výdaje na peněžitou pomoc v mateřství (PPM) se na celkových výdajích podílely 14 %, výdaje na podporu při ošetřování člena rodiny (POČR) 3 %. Lze říci, že podíl nemocenského na celkových dávkách postupně klesá, naopak podíl peněžité pomoci v mateřství na všech dávkách má od roku 2000 rostoucí trend, což je způsobeno zvyšujícím se počtem narozených dětí.

Podpora při ošetřování člena rodiny a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství nenáleží OSVČ.

Tabulka 41. Výdaje na dávky nemocenského pojištění
(kap. 313 – MPSV)

Rok	Nemocenské	Podpora při ošetřování člena rodiny	Vyrovnávací příspěvek v mateřství a těhotenství	Peněžitá pomoc v mateřství	Celkem
Absolutně [mld. Kč]					
1999	16,434	0,696	0,006	2,151	19,287
2000	23,653	0,785	0,008	2,760	27,205
2001	25,574	0,957	0,007	3,047	29,585
2002	28,222	0,893	0,007	3,487	32,609
2003	29,523	1,004	0,006	3,774	34,307
2004	24,704	0,730	0,005	4,123	29,562
2005	26,258	0,819	0,004	4,579	31,660
Relativně [% celku]					
1999	85,21	3,61	0,03	11,15	100,00
2000	86,94	2,88	0,03	10,14	100,00
2001	86,44	3,23	0,02	10,30	100,00
2002	86,55	2,74	0,02	10,69	100,00
2003	86,06	2,93	0,02	11,00	100,00
2004	83,57	2,47	0,02	13,95	100,00
2005	82,94	2,59	0,01	14,46	100,00

Pramen: ČSSZ

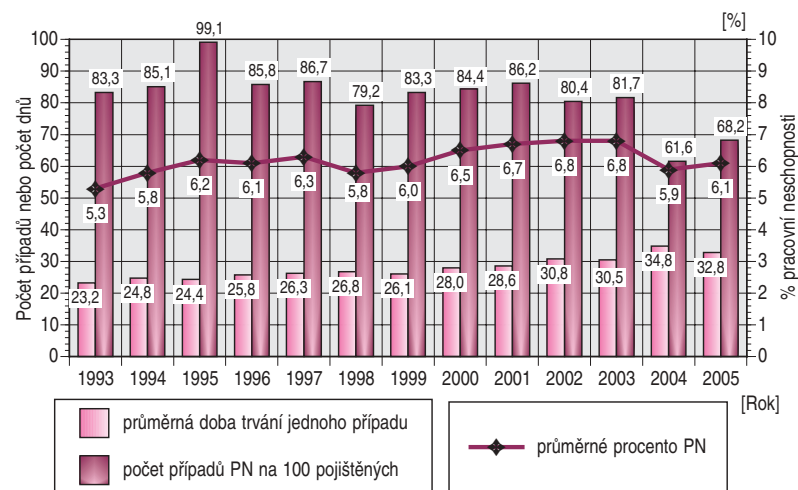
Vývoj nemocnosti je charakterizován průměrným procentem pracovní neschopnosti (PN), průměrnou dobou trvání 1 případu pracovní neschopnosti a počtem případů pracovní neschopnosti na 100 nemocensky pojištěných osob. Mezi těmito ukazateli platí následující vztah

$$\text{Průměrné procento PN} = \frac{\text{Průměrná doba trvání 1 případu PN} \times \text{Počet případů PN na 100 nemocensky pojištěných}}{\text{Počet dní v kalendářním roce}} \quad [8]$$

Tabulka 42. Základní ukazatele nemocenského pojištění

Rok	Průměrné procento pracovní neschopnosti [%]	Průměrná doba trvání jednoho případu pracovní neschopnosti [dny]	Počet případů pracovní neschopnosti na 100 nemocensky pojištěných
1999	5,95	26,1	83,3
2000	6,46	28,0	84,4
2001	6,75	28,6	86,2
2002	6,77	30,8	80,4
2003	6,81	30,5	81,7
2004	5,86	34,8	61,6
2005	6,13	32,8	68,2

Pramen: ČSÚ

Graf 14. Vývoj základních ukazatelů nemocenského pojištění

Pramen: ČSÚ

Nižší průměrné procento pracovní neschopnosti v letech 2004–2005 ve srovnání s předcházejícím obdobím 2001–2003 je důsledkem nižšího výskytu respiračních chorob a reakcí pojištěnců na snížení úrovně dávek.

Výše nemocenského závisí na dosahovaném výdělku a na stanovení redukčních hranic denního vyměřovacího základu pro výpočet nemocenského, které se

od roku 2000 do roku 2002 každoročně k 1. lednu valorizovaly v souladu s vývojem mezd. Pro rok 2003 v souvislosti s úspornými opatřeními v důsledku povodní a pro roky 2004 a 2005 v rámci reformy veřejných rozpočtů se valorizace redukčních hranic neprovedla a až v roce 2006 byly redukční hranice zvýšeny na částku 510 Kč a 730 Kč.

Od 1. ledna 2004 je

- Rozhodným obdobím pro stanovení vyměřovacího základu pro výši nemocenských dávek období dvanácti kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla pracovní neschopnost.
- Pro první až čtrnáctý kalendářní den pracovní neschopnosti se denní vyměřovací základ započítává jen 90 % u částky do první redukční hranice. Od prvého dne peněžitě pomoci v mateřství a od patnáctého dne pracovní neschopnosti pro nemoc a úraz se denní vyměřovací základ do první redukční hranice započítává plně. Mezi první a druhou redukční hranicí se denní vyměřovací základ počítá jen 60 % a k částce nad druhou redukční hranicí se nepřihlíží.
- Za první tři kalendářní dny pracovní neschopnosti náleží nemocenské ve výši 25 % denního vyměřovacího základu, od čtvrtého dne pracovní neschopnosti pak 69 % denního vyměřovacího základu.

Tabulka 43. Vývoj redukčních hranic a nejvyššího denního vyměřovacího základu a denní dávky

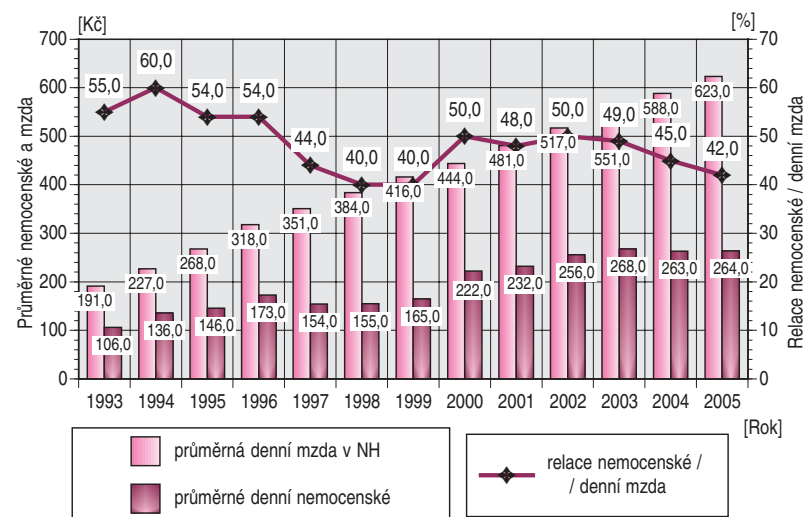
Platnost redukčních hranic [rok]	Redukční hranice		Nejvyšší denní			
	první [Kč]	druhá [Kč]	vyměřovací základ [Kč]	dávka ¹⁾ [Kč]		
			1.–14. den PN	od 15. dne	4.–14. den PN	od 15. dne
před 1. 10. 1999	270		270	270	186	186
1999	360	540	468	468	323	323
2000	400	590	514	514	355	355
2001	430	630	550	550	380	380
2002	480	690	606	606	419	419
2003	480	690	606	606	419	419
2004–2005	480 ²⁾	690	558	386	386	419
2006	510 ²⁾	730	591	624	418	443

Pramen: MPSV ČR

Poznámky: ¹⁾ Nejvyšší denní dávka je stanovena sazbou 69 %.

²⁾ Za 1.–14. den PN se do první RH započítává jen 90 % DVZ.

Graf 15. Vývoj průměrného denního nemocenského, průměrné denní mzdy a jejich podílu

Pramen: MPSV ČR

Postupný nárůst průměrné výše dávek byl důsledkem valorizace redukčních hranic do roku 2002 a růstu mezd. V roce 2003 se již valorizace neuskutečnila, a tak růst průměrné dávky byl ovlivněn jen růstem mezd. Důsledkem nezvyšování redukčních hranic je také pokles relace průměrného denního nemocenského k průměrné hrubé mzdě v NH (v roce 2002 dosahovala 50 %, pak postupně klesala až na hodnotu 42 % v roce 2005). Průměrná denní dávka se v období let 2003–2005 snížila o 4 Kč.

Tabulka 44. Vývoj průměrného denního nemocenského a průměrné mzdy v NH

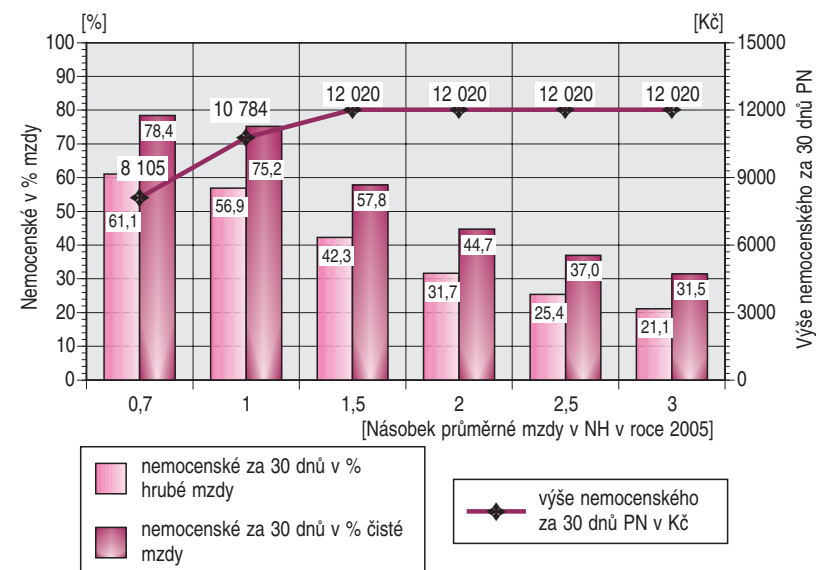
Rok	Průměrná hrubá mzda v NH Měsíční [Kč]	Denní [Kč]	Průměrné denní nemocenské [Kč]	[% průměrné denní mzdy v NH]
1999	12 655	416	165	40
2000	13 490	444	222	50
2001	14 640	482	232	48
2002	15 711	517	256	50
2003	16 769	551	268	49
2004	17 882	588	263	45
2005	18 954	623	264	42

Pramen: MPSV

Poznámka: Průměrná denní mzda se vypočte jako podíl průměrné měsíční mzdy a průměrného počtu dní v měsíci.

Důsledkem působení redukčních hranic je, že s rostoucí mzdou klesá podíl dávky na mzdě (Graf 16), a to znamená, že v systému nemocenského pojištění existuje poměrně značná solidarita vysokopříjmových pojištěnců s nízkopříjmovými.

Graf 16. Výše nemocenského za 30 dnů v roce 2006 a jeho podíl k hrubé a čisté mzdě pro různé výše mzdy

Pramen: MPSV

B.2.4. PLNĚNÍ MEZINÁRODNÍCH ÚMLUV

B.2.4.1. Důchodové pojištění

ČR je v oblasti sociálního zabezpečení vázána dvoustrannými a mnohostrannými úmluvami. Mezi mnohostranné úmluvy patří Úmluva Mezinárodní organizace práce (MOP) o minimálních standardech sociálního zabezpečení č. 102 z roku 1952, Úmluva MOP č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách z roku 1967 (obě úmluvy vstoupily v platnost pro ČR v lednu 1993) a Evropský zákoník sociálního zabezpečení Rady Evropy (Zákoník). Úmluvu MOP č. 102 a Zákoník, které mají mírnější normy pro požadovanou úroveň dávek, ratifikovala ČR pro všechny druhy důchodů z důchodového pojištění, přísnější úmluvu MOP č. 128 ratifikovala jen pro starobní důchody.

Způsob stanovení úrovně dávek závisí na okruhu chráněných osob. V důchodovém pojištění Česká republika postupuje podle úmluvy č. 128, článek č. 16 písmeno b), protože splňuje požadavek, aby okruh chráněných osob, zahrnující Úmluvou stanovené skupiny obyvatelstva, tvořil nejméně 75 % veškerého ekonomicky činného obyvatelstva.

- **Starobní důchod**

Úmluva MOP č. 102 požaduje **podíl výše nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě** v roce předcházejícím roku odchodu do důchodu ve výši 40 %. Úmluva MOP č. 128 požaduje pro starobní důchod podíl 45 %. Úmluvy jsou splněny, jestliže požadovaný „náhradový poměr“ (dávka nahrazuje předchozí příjem před pojistnou událostí) je dosažen pro nově přiznaný důchod **alespoň pro jednoho vybraného typického příjemce**. Typickým příjemcem je pojištěnec s třiceti lety pojištění a se mzdou rovnající se 1,25násobku průměrné mzdy v NH nebo se mzdou **kvalifikovaného dělníka** (soustružníka). Protože se v ČR důchody daní až z částky nad 198 tis. Kč ročně (zdaňovací období roku 2006) a zdravotní pojištění platí za důchodce stát, akceptuje MOP pro ČR určení **podílu k čisté mzdě**.

Tabulka 45. Plnění úmluv MOP pro starobní důchod v období 2004–2006

	Mzda kvalifikovaného dělníka [Kč/měs.]		Výše [Kč/měs.]	Starobní důchod [% mzdy kvalifikovaného dělníka]	
	hrubá	čistá		hrubé	čisté
2004	17 682	13 826	6 060	34,3	43,8
2005	18 717	14 551	6 574	35,1	45,2
2006	19 507	15 103	6 971	35,7	46,2

Pramen: MPSV

Náhradový poměr pro nově přiznávaný starobní důchod činí v roce 2006 46,2 %, ČR plní kritéria Úmluvy MOP č. 128 i Zákoníku.

Zatímco až do roku 1999 plnila ČR Úmluvu č. 128 i při stanovení náhradového poměru z 1,25násobku průměrné mzdy v NH, v následujících letech bylo dosahováno plnění Úmluvy jen při použití průměrné mzdy kvalifikovaného dělníka (která je nižší) a v roce 2004 již nebylo možné nalézt žádné přípustné kritérium, podle kterého by ČR ratifikovanou Úmluvu č. 128 plnila.

Zvýšení první redukční hranice pro stanovení výpočtového základu na částku 8 400 Kč v roce 2005 bylo dostačujícím opatřením pro plnění Úmluvy č. 128. Další zvýšení první redukční hranice v roce 2006 na 9 100 Kč znamenalo další zvýšení náhradového poměru o 1 procentní bod nad požadovanou minimální úroveň podílu důchodu k předchozí mzdě.

- **Plný invalidní důchod a pozůstalostní dávky**

Úmluva MOP č. 102 a Zákoník požadují u těchto dávek **náhradový poměr ve výši 40 %**. Pro nově přiznané plné invalidní důchody a pozůstalostní dávky je typickým příjemcem zaměstnanec se mzdou rovnající se 1,25násobku průměrné mzdy v NH nebo se mzdou kvalifikovaného dělníka a se dvěma dětmi. Proto se při výpočtu zahrnují do příjmu zaměstnance i důchodce také přídavky na dvě děti. Obdobně jako u starobních důchodů je pro hodnocení splnění úmluvy rozhodující podíl dávky k čisté mzdě.

Tabulka 46. Plnění úmluv MOP pro invalidní důchod v období 2004–2006

	Mzda kvalifikovaného dělníka [Kč/měs.]		Přidavky na 2 děti [Kč/měs.]	Invalidní důchod [Kč/měs.]	Invalidní důchod s přídavky výše % mzdy kvalifikovaného dělníka		
	hrubá	čistá			[Kč/měs.]	hrubé	čisté
2004	17 682	14 481	1 319	6 060	7 379	38,8	46,7
2005	18 717	15 551	1 342	6 574	7 916	39,5	46,9
2006	19 507	15 883	1 193	6 971	8 164	39,4	47,8

Pramen: MPSV

Poznámka: s přídavky = včetně přídavek na dvě děti (7 a 12 let)

Tabulka 47. Plnění úmluv MOP pro pozůstalostní důchody v období 2004–2006

	Mzda kvalifikovaného dělníka [Kč/měs.]		Přídavky na 2 děti [Kč/měs.]	Vdovský a 2 siročí [Kč/měs.]	Vdovský a 2 siročí důchody s přídavky výše [Kč/měs.]	% mzdy kvalifikovaného dělníka	
	hrubá	čistá				hrubé	čisté
2004	17 682	14 481	1 319	10 105	11 424	60,1	72,3
2005	18 717	15 551	1 342	10 927	12 269	61,2	72,6
2006	19 507	15 883	1 193	11 563	12 756	61,6	74,7

Pramen: MPSV

Poznámka: s přídavky = včetně přídavků na dvě děti (7 a 12 let)

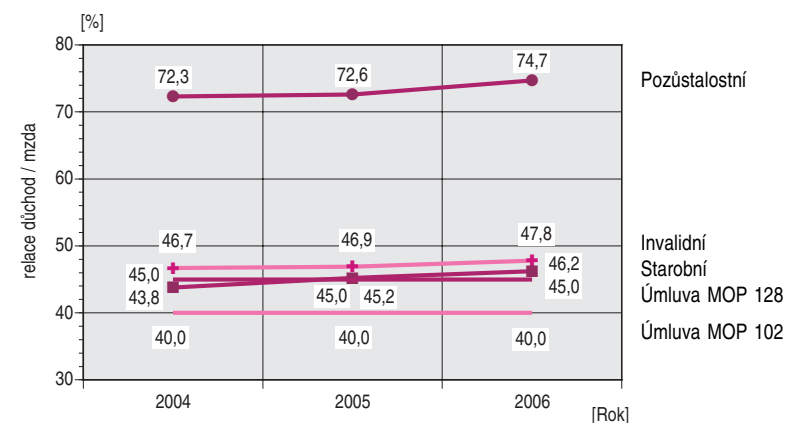
V období let 2004–2006 ČR plnila ratifikovanou úmluvu pro plně invalidní důchody a pozůstalostní důchody. Požadovaná minimální úroveň (40 %) nově přiznaného plného invalidního důchodu v období 2004–2006 byla splněna v případě čisté mzdy kvalifikovaného dělníka a převyšovala požadovanou úroveň o cca 7,8 procentních bodů. Pro pozůstalostní důchody požaduje úmluva náhradový poměr ve výši 40 %. Úroveň přiznaných **pozůstalostních důchodů** stanovený poměr **vysoce překračuje**, a to jak pro čistou, tak pro hrubou mzdu; náhradový poměr dosahuje 60 %–74,7 %.

• Závěry

Závěrem lze konstatovat, že náhradový poměr, který je kritériem pro plnění úmluv o minimální úrovni dávek, byl nejnižší v roce 2004, kdy přestala ČR kritéria Úmluvy MOP č. 128 pro starobní důchody plnit. Zvýšením první redukční hranice a základní výměry důchodu v roce 2005 a 2006 se podařilo náhradový poměr zvýšit tak, aby ČR daná kritéria plnila.

Kritéria Úmluvy MOP č. 102 a Zákoníku, která jsou mírnější, ČR plní. Redukční hranice pro výpočet důchodu by neměly být zvyšovány méně, než by odpovídalo růstu mezd, jinak by mohla ČR pro starobní důchody přestat plnit ratifikované úmluvy.

Graf 17. Vývoj kritéria plnění úmluv o minimální úrovni důchodů

Pramen: MPSV

Náhradový poměr pro starobní a invalidní důchody se pohybuje mírně nad požadovanou úrovní Úmluvy MOP č. 102 a 128, zatímco náhradový poměr pro pozůstalostní důchody a pro dávky nemocenského pojištění (graf 18) hodnoty požadované úmluvami MOP č. 102 a 130 vysoce překračuje.

B.2.4.2. Nemocenské pojištění

Nemocenských dávek se týkají úmluvy MOP č. 102 a č. 130 a Zákoník. Úmluva MOP č. 102 a Zákoník požadují, aby podíl nemocenského k předchozím příjmům typického příjemce dosahoval hodnoty 45 %. Úmluva MOP č. 130 požaduje náhradový poměr 60 % k předchozímu příjmu. Tabulka 48 ukazuje, že ČR tyto požadavky splňuje s velkou rezervou.

Způsob stanovení úrovně dávek závisí na okruhu chráněných osob. V nemocenském pojištění Česká republika postupuje podle úmluvy č. 130, článek č. 19 písmeno b), protože splňuje požadavek, aby okruh chráněných osob, zahrnující Úmluvou stanovené skupiny obyvatelstva, tvořil nejméně 75 % veškerého ekonomicky činného obyvatelstva.

Tabulka 48. Plnění úmluv MOP pro nemocenské v období 2004–2006

	Mzda kvalifikovaného dělníka [Kč/měs.]		Přídavky na 2 děti [Kč/měs.]	Nemocenské [Kč/měs.]	Nemocenské s přídavky výše % mzdy kvalifikovaného dělníka ¹⁾		
	hrubá	čistá			[Kč/měs.]	hrubé	čistě
2004	17 682	14 526	1 319	10 191	11 510	60,6	72,6
2005	18 717	15 551	1 342	10 489	11 831	59,0	70,0
2006	19 507	15 883	1 193	11 025	12 218	59,0	71,6

Pramen: MPSV

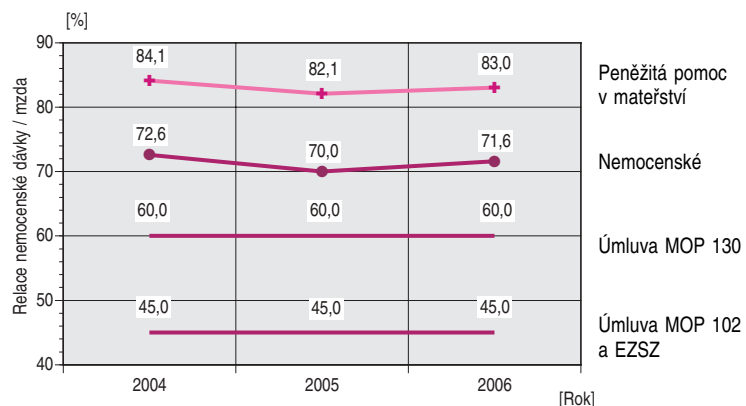
Poznámka: ¹⁾ Včetně přídavků na 2 děti.

Úmluva MOP č. 102 a Zákoník požadují podíl výše peněžité pomoci v mateřství a předchozího příjmu typického příjemce ve výši 45 %, což ČR vysoce překračuje.

Tabulka 49. Plnění úmluv MOP pro peněžitou pomoc v mateřství v období 2004–2006

Rok	Mzda kvalifikovaného dělníka [Kč/měs.]		Peněžítá pomoc v mateřství výše % mzdy kvalifikovaného dělníka		
	hrubá	čistá	[Kč/měs.]	hrubé	čistě
2004	17 682	13 446	11 310	64,0	84,1
2005	18 717	14 171	11 640	62,2	82,1
2006	19 507	14 743	12 240	62,7	83,0

Pramen: MPSV

Graf 18. Vývoj kritéria plnění úmluv o minimální úrovni nemocenských dávek

Pramen: MPSV

Snížování náhradového poměru nemocenských dávek bylo převážně způsobeno nezvyšováním redukčních hranic pro stanovení denního vyměřovacího základu pro výpočet dávek v období 2003–2005.

B.2.5. Provozní výdaje

Do celkové bilance systému sociálního pojištění se promítají náklady na jeho organizační zabezpečení. Provozní výdaje ČSSZ jsou ve srovnání s obdobnými institucemi velmi nízké. Rozpočtové prostředky na provozní výdaje vážně komplikují krytí současných potřeb základního provozu úřadu.

Tabulka 50. Provozní výdaje (v mil. Kč)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Provozní výdaje celkem	3 402	3 878	4 286	4 700	5 290	5 580
Investice celkem	442	339	337	544	924	828
z toho: stavební a strojní	280	213	265	500	634	442
výpočetní technika	162	126	72	44	290	386
Správní výdaje celkem	2 960	3 539	3 949	4 156	4 366	4 752
z toho: mzdy a OON	1 153	1 290	1 466	1 601	1 689	1 875
pojistné a FKSP	424	477	538	592	625	694
poplatky České pošty	530	523	489	578	582	562
čistě věcné výdaje	853	1 249	1 456	1 385	1 470	1 621
Provozní nákladovost¹⁾ [v %]	1,58	1,65	1,71	1,78	1,85	1,85
Indikátor výkonnosti²⁾ [v %]	0,80	0,84	0,87	0,90	0,97	0,97

Pramen: ČSSZ

Poznámka: ¹⁾ Podíl celkových provozních nákladů (včetně investic) k celkovým příjmům v %.

²⁾ Podíl celkových provozních nákladů (včetně investic) k součtu celkových příjmů a dávkových výdajů.

V meziročním srovnání došlo v roce 2005 oproti roku 2004 ke zvýšení provozních výdajů o 5,5 % (z toho investice klesly o 10 %) a v roce 2004 se provozní výdaje oproti roku 2003 zvýšily o 12,6 % (z toho se investice zvýšily o 70 %). Výdaje na mzdy, pojistné, FKSP a poplatky České pošty jsou ČSSZ předepisovány jako závazné ukazatele rozpočtu. Proto o možnostech ČSSZ financovat běžné provozní potřeby spojené s vlastním zabezpečením výkonu sociálního zabezpečení vypovídá ukazatel čistých věcných výdajů. Jeho výše byla v době zvýšených nároků na ČSSZ v souvislosti se vstupem do EU a potřebou zdokonalení administrativy systému důchodového a nemocenského pojištění a vybudování moderního, výkonného a efektivního informačního systému nedostatečná.

ČSSZ zajišťuje rozsáhlé úkoly jak v oblasti státních příjmů (cca 38 % příjmů státního rozpočtu), tak v oblasti výdajů (cca 31 % výdajů státního rozpočtu).

Indikátor její výkonnosti činil v roce 2005 0,97 %. Tak nízký podíl provozních nákladů k realizovaným výkonům nemá obdoby u žádných obdobných institucí v ČR. Podíl celkových provozních nákladů (včetně investic) k celkovým příjmům dosáhl v posledních dvou letech hodnoty 1,85 %. Tento ukazatel byl vyšší v roce 1996 (1,88 %) a v roce 1999 (1,91 %).

ČÁST C

Projekce v sociálním pojištění

C.1. PROJEKCE PARAMETRŮ OVLIVŇUJÍCÍCH VÝVOJ SOCIÁLNÍHO POJIŠTĚNÍ

C.1.1. VÝVOJ ZÁKLADNÍCH MAKROEKONOMICKÝCH UKAZATELŮ¹⁷⁾

K odvození makroekonomického scénáře byl zvolen přístup, který je u dlouhodobých projekcí standardně používán, a to jak v projekcích OECD, tak v pracovní skupině pro stárnutí populace Výboru pro hospodářskou politiku Evropské unie. Spočívá v expertním odhadu několika vstupních parametrů (Tabulka 51), ze kterých jsou na základě teoreticky odůvodněných vztahů odvozeny požadované makroekonomické veličiny. Makroekonomický model využívá čtyř parametrů uvedených na levé straně tabulky.

Tabulka 51. Seznam parametrů

Míra participace	Reálná míra výnosu z 10letých vládních dluhopisů v EU-12
Míra nezaměstnanosti	Reálná míra výnosu na akciovém trhu v EU-12
Tempo růstu produktivity v EU-12	Míra inflace v EU-12
Rychlost konvergence ČR	Míra inflace v ČR
	Administrativní náklady penzijních fondů

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu

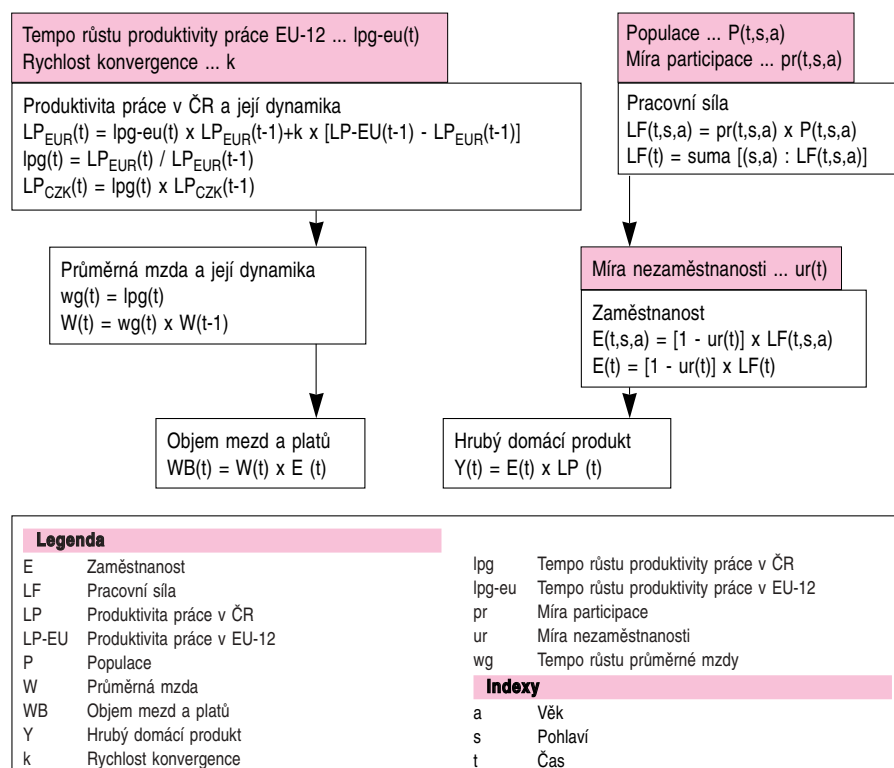
Schéma vysvětlující logické vazby mezi jednotlivými makroekonomickými veličinami je zachyceno na dalším obrázku (Tabulka 52). Vstupními proměnnými jsou vývoj produktivity práce v ČR, tj. hrubý domácí produkt připadající na jednoho zaměstnance, a velikost pracovní síly, tj. počtu osob, které pracují nebo práci aktivně hledají. Při odvození produktivity práce v ČR je vhodné předpokládat postupnou konvergenci k úrovni produktivity práce ve vyspělejších zemích. Jako srovnávací základna (tj. úroveň, ke které konvergujeme) poslouží průměr zemí dnešní eurozóny (EU-12).

¹⁷⁾ Použitý přístup je shodný s přístupem, který byl použit při práci Výkonného týmu.

Tempo růstu produktivity bylo odvozeno na základě předpokladu konvergence k úrovni produktivity práce v EU-12. Výchozí úroveň produktivity práce v ČR ve vztahu k EU-12 byla stanovena po přepočtu korunových údajů do eur přes paritu kupních sil.

Z předpokladů o míře nezaměstnanosti a objemu pracovní síly (metoda projekce pracovní síly je popsána níže) byl odvozen počet zaměstnaných lidí, kteří se podílejí na tvorbě přidané hodnoty, tedy hrubého domácího produktu. Hrubý domácí produkt byl potom získán jako součin počtu zaměstnaných osob a produktivity práce připadající na jednoho zaměstnance. Takový postup implikuje konstantní podíl výrobního faktoru práce na přidané hodnotě, z čehož také vyplývá, že tempo růstu průměrné mzdy se musí rovnat tempu růstu produktivity práce.

Tabulka 52. Schéma makroekonomického modelu

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu

Tabulka 53 ukazuje, že průměrné roční tempo růstu reálného HDP za celé projekční období činí 1,9 %. Růst reálného HDP je po roce 2020 stlačován poklesem zaměstnanosti. Při důchodovém věku zafixovaném na 63 letech dochází po roce 2020 k rychlému snižování počtu osob v ekonomicky aktivním věku v důsledku nepříznivého demografického vývoje. Absolutní pokles počtu zaměstnaných (v průměru o 0,3 % ročně) je v tomto období doprovázen úbytkem populace, v důsledku čehož míra zaměstnanosti klesá pomaleji než počet zaměstnaných a růst HDP na hlavu tak převyšuje růst HDP o 0,1 procentního bodu v celém projekčním období.

Tabulka 53. Vývoj základních makroekonomických ukazatelů

	2005- -2010	2010- -2020	2020- -2030	2030- -2040	2040- -2050	2050- -2060	2060- -2070	2070- -2080	2080- -2090	2090- -2100	
Ekonomická úroveň											
HDP, s.c.	růst v %	3,6	2,8	2,2	1,6	1,4	1,6	1,7	1,6	1,7	1,8
HDP per capita	růst v %	3,5	2,7	2,2	1,7	1,6	1,8	2,0	1,8	1,8	1,7
Produktivita práce	růst v %	3,2	2,8	2,5	2,3	2,1	2,0	1,9	1,9	1,9	1,8
Produktivita práce	EU-12 = 100	66,1	73,2	80,2	85,3	89,3	91,9	94	95,6	96,7	97,6
Trh práce											
Zaměstnanost	růst v %	0,5	0,0	-0,3	-0,7	-0,7	-0,4	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1
Míra participace (15-64)	%	76,7	78,5	78,7	77,3	77,1	77,1	77,3	77,2	77,1	77,2
Míra nezaměstnanosti	%	7,9	7,2	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0
Průměrná reálná mzda	růst v %	2,9	2,8	2,5	2,3	2,1	2,0	1,9	1,9	1,9	1,8
Ceny											
Míra inflace	%	2,8	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Ostatní předpoklady											
Reálná míra výnosu - obligace	% p.a.	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Reálná míra výnosu - akcie	% p.a.	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5
Administrativní náklady	% aktiv	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu

C.1.2. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

Veškeré projekce systému sociálního pojištění jsou postaveny na demografické prognóze vypracované PŘFUK¹⁸⁾ s horizontem roku 2065, která byla prodlou-

¹⁸⁾ Prognóza PŘFUK byla dokončena v září 2003 a vychází z výsledků sčítání lidu v roce 2001. Byla použita z důvodu nejdelšího horizontu, což je pro projekce zejména důchodového systému velmi důležité.

žena o demografickou projekci za období 2066–2100. Oproti předchozí zprávě se horizont veškerých projekcí posunul o dalších 35 let a umožňuje ukázat vývoj po překonání vrcholu demografického šoku.

Tabulka 54. Základní charakteristiky budoucího demografického vývoje

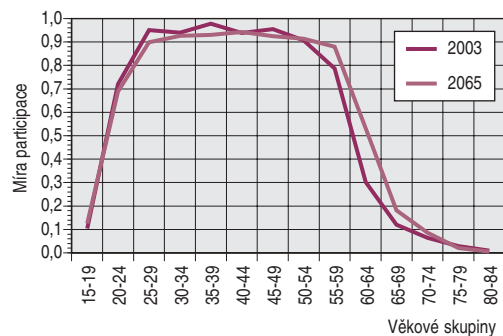
	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2090	2100
Úhrnná plodnost	1,34	1,51	1,57	1,61	1,64	1,67	1,68	1,7	1,72	1,73
Střední délka života při narození										
Muži	let	74,1	76,5	78,7	80,4	82	83,4	84,6	85,8	86,9
Ženy	let	80,3	82,4	84	85,4	86,7	87,6	88,8	89,7	90,6
Migrace	tis. osob	20,0	24,9	25,9	25,7	24,6	25,2	25,4	25,5	25,3

Pramen: Burcin, B., Kučera, T.: Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2003–2065, Projekce vývoje obyvatelstva České republiky na období 2066–2150

C.1.3. VÝVOJ MÍRY EKONOMICKÉ AKTIVITY

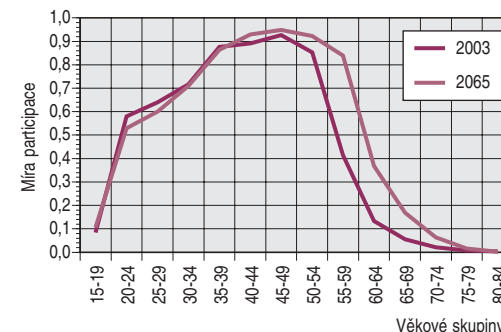
Pro odvození budoucí míry participace byla použita dynamická metoda, která zohledňuje odlišné chování různých generací, což se projevuje klesající participací nižších věkových skupin a naopak rostoucí participací vyšších věkových skupin. Pokles měř participace v nižších věkových skupinách je výsledkem rostoucího zapojení mladších generací do procesu vzdělávání, zejména vysokoškolského. Naopak ve vyšších věkových skupinách (ženy starší 40 let a muži starší 50 let) se projevuje pozitivní kohortní efekt, kdy mladší ročníky mužů a žen ve srovnání se staršími ročníky intenzivněji participují na trhu práce, což je mimo jiné způsobeno jejich vyšší vzdělaností.

Graf 19. Míra participace ve věkových skupinách – muži

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu

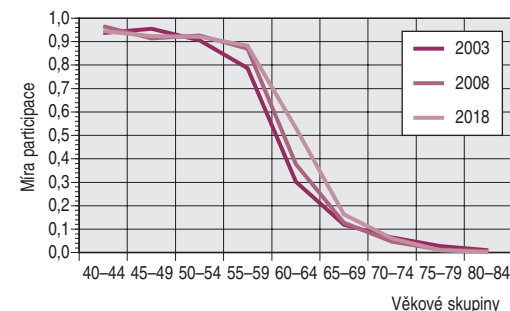
Graf 20. Míra participace ve věkových skupinách – ženy

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu

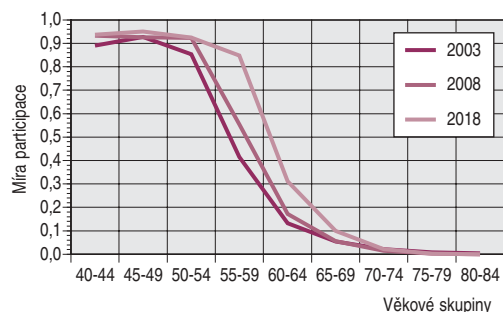
Samostatnou otázkou je postup zohlednění zvyšování důchodového věku do měř participace osob v blízkosti důchodového věku. Obecně platí, že posuny důchodového věku mají významný vliv na míru participace. Aplikovaný přístup zohlednění zvyšování důchodového věku spočívá v úpravě profilu pravděpodobnosti výstupu z trhu práce. Posun důchodového věku je zde ztotožněn s rozhodnutím o pozdějším odchodu z trhu práce.

Graf 21. Změna míry participace v důsledku zvyšování důchodového věku – muži

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu

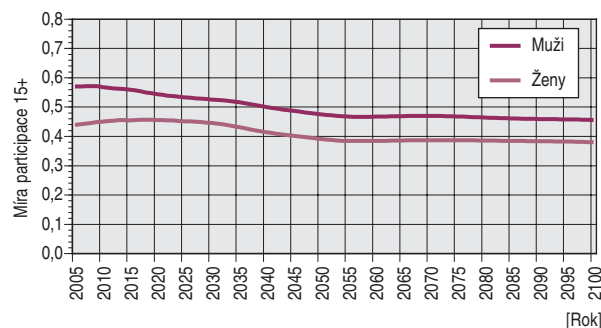
Graf 22. Změna míry participace v důsledku zvyšování důchodového věku – ženy

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu

Celková míra participace ve věkové skupině nad 15 let klesá u mužů zhruba do poloviny tohoto století a poté je již relativně stabilní. U žen je patrný určitý nárůst do roku 2020 a poté pokles do zhruba poloviny tohoto století, který je stejně jako u mužů následován obdobím, kdy je tato míra relativně stabilní. Vývoj této míry v čase je významně ovlivňován úpravami důchodového věku a popsaná situace platí pro důchodový věk stanovený současnou legislativou (Graf 24).

Graf 23. Celková míra participace ve věkové skupině 15+

Pramen: Závěrečná zpráva Výkonného týmu

C.2. DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ¹⁹⁾

C.2.1. PROJEKCE ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ

Mezi základní ukazatele systému důchodového pojištění patří

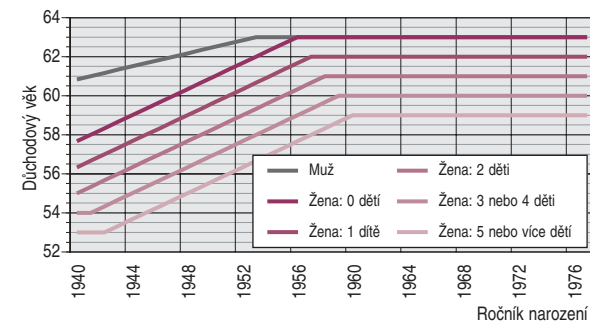
- vývoj počtu plátců a důchodců,
- vývoj relace průměrného důchodu a průměrné mzdy,
- vývoj příjmů, výdajů, salda a kumulovaného salda.

Oproti naposledy zveřejněné zprávě nedošlo k žádnému opatření v důchodovém systému, které by mělo významný dopad do prováděných projekcí. Zároveň nedošlo ani k revizi či aktualizaci demografických prognóz. Z výše uvedeného vyplývá, že nenastaly žádné skutečnosti, které by ovlivňovaly trendy uvedené v projekcích zveřejněných v poslední zprávě. Zároveň byly v roce 2005 provedeny, v rámci práce Výkonného týmu, detailní analýzy současného systému včetně dopadů některých parametrických úprav.²⁰⁾ Následující text je tedy pouze stručným shrnutím již dříve uvedených projekcí a z nich vyplývajících závěrů.

C.2.1.1. Vývoj počtu plátců a důchodců

Počet plátců v daném roce je dán demografickou strukturou populace, mírou ekonomické aktivity v jednotlivých věkových skupinách (resp. průměrnou ekonomickou aktivitou v populaci) a samozřejmě mírou nezaměstnanosti v daném roce. Míra nezaměstnanosti je významná spíše z krátkodobého pohledu, neboť v dlouhém horizontu převažuje efekt demografického vývoje.

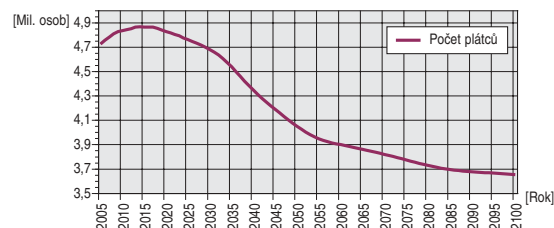
Graf 24. Vývoj důchodového věku

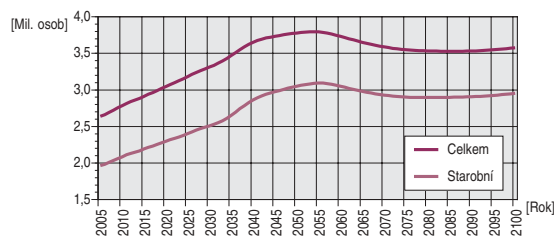
Pramen: MPSV

¹⁹⁾ Všechny výpočty vycházejí ze stavu konce roku 2003 a zohledňují úpravu redukčních hranic a valorizaci důchodů na rok 2004, 2005 a 2006.

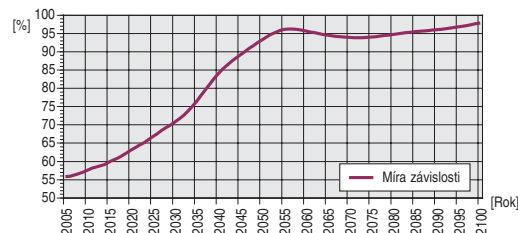
²⁰⁾ Všechny tyto analýzy lze nalézt na www.reformaduchodu.cz a www.mpsv.cz

Graf 25. Počet plátců

Pramen: MPSV

Graf 26. Počet důchodců

Pramen: MPSV

Graf 27. Míra závislosti

Pramen: MPSV

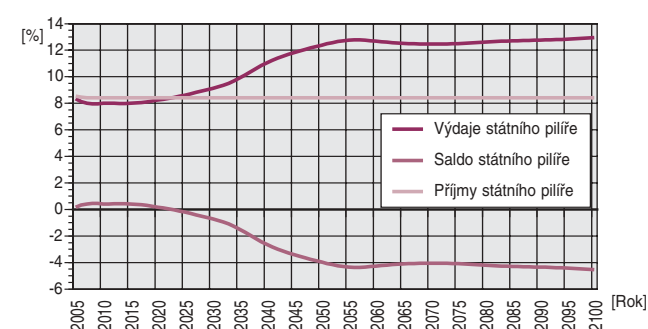
Počet důchodců je dán, v závislosti na demografické struktuře, především důchodovým věkem (Graf 24), který určuje potenciální počet starobních důchodců. Další faktory, jako je míra invalidizace (podrobněji v kapitole C.2.4.), nemají při relativně mírném růstu důchodového věku tak zásadní vliv.²¹⁾

Rozhodující pro budoucí rovnováhu systému důchodového pojištění (průběžně financovaného) není samotný vývoj počtu plátců nebo důchodců, ale vývoj tzv. míry závislosti, která je podílem počtu důchodců vůči počtu plátců.

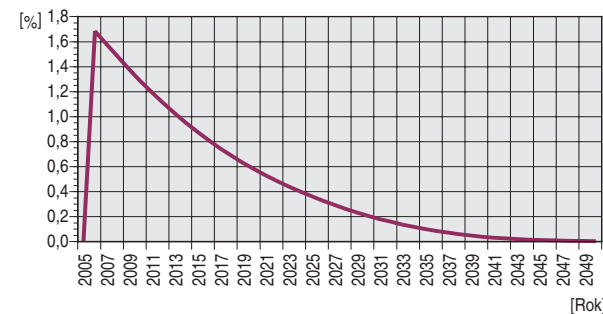
²¹⁾ V případě razantnějšího růstu důchodového věku ukazují modely významnější dopad i do počtu nestarobních důchodců.

C.2.1.2. Vývoj příjmů, výdajů a celkového náhradového poměru²²⁾

Ve vývoji výdajů a salda důchodového systému se odráží očekávaná změna demografické situace, na kterou při současném nastavení jednotlivých parametrů důchodový systém v zásadě nijak nereaguje. Systém se dostává do permanentních deficitů, které postupně přesáhnou úroveň 4 % HDP. Po rychlém růstu, po roce 2020, se výdaje stabilizují na úrovni těsně pod 13 % HDP. Tento vývoj, přestože je dlouhodobě finančně neudržitelný (Graf 30), je zásadním způsobem podmíněn valorizací vyplácených důchodů pouze na minimální zákonem stanovené úrovni. Nenaplnění této podmínky způsobí výrazně vyšší nárůst celkových výdajů.

Graf 28. Vývoj příjmů, výdajů a saldo důchodového systému (v % HDP)²³⁾

Pramen: MPSV

Graf 29. Dopad vyšší než minimální valorizace provedené v roce 2006 do výdajů důchodového systému (v %)

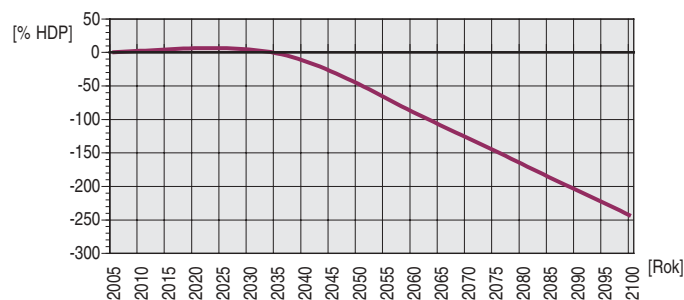
Pramen: MPSV

²²⁾ Celkový náhradový poměr jako podíl průměrného starobního důchodu vůči průměrné mzdě.

²³⁾ Za předpokladu valorizace vyplácených důchodů pouze na úrovni zákonem stanoveného minima.

V této souvislosti nemusí jít pouze o dlouhodobě vyšší než minimální valorizaci, ale stačí i navýšení valorizace v jednom roce (jako bylo provedeno např. v roce 2006).²⁴⁾ Vyšší valorizace totiž neovlivňuje výdaje pouze v roce, kdy je provedena, ale má dopad i v dalším období, neboť vytváří vyšší základ pro další valorizaci. Proto vyšší valorizace provedená v roce 2006 nenavýšila pouze výdaje roku 2006, a to o zhruba 4,3 mld. Kč, ale bude se v důchodovém systému projevat ještě po dobu několika desítek let (Graf 29) a vyžádá si dodatečné náklady ve výši zhruba 93 mld. Kč. Graf 29 tedy názorně demonstruje značnou setrvačnost zásahů provedených do důchodového systému.

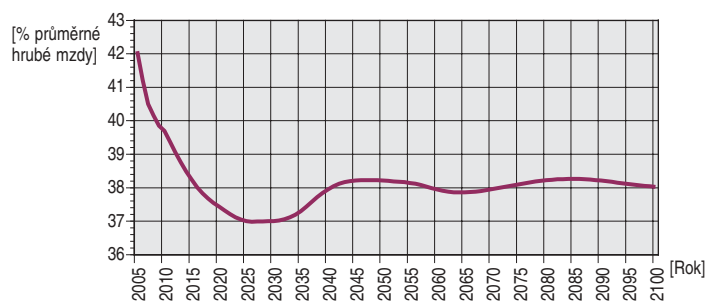
Graf 30. Kumulované saldo (v % HDP)²⁵⁾

Pramen: MPSV

U celkového náhradového poměru se v následujících zhruba 20 letech bude projevat rostoucí podíl předčasných starobních důchodů na celkovém počtu vyplácených starobních důchodů. Zvyšování podílu předčasných starobních (tj. nižších) důchodů povede k poklesu celkového náhradového poměru.

Graf 31. Celkový náhradový poměr (v %)

Pramen: MPSV

C.2.2. Hodnocení vývoje základních ukazatelů

Očekávané stárnutí české populace vyvolané klesající úmrtností a nízkou porodností bude vytvářet rostoucí tlak na důchodový systém. V projektovaném období budou do důchodu vstupovat dvě silné generace (poválečná a generace 70. let). Poválečná generace, která je následovaná silnou generací 70. let, se nezdá být pro důchodový systém až takovým problémem jako právě silná generace 70. let, pro kterou bude třeba vytvořit finanční rezervu na financování jejich důchodů, resp. nutně dojde k navýšení výdajů na důchody ve vztahu k HDP. Přechod těchto generací z ekonomické aktivity do důchodu vede k prudkému zvýšení výdajů na důchody v poměru k HDP, které lze pozorovat mezi roky 2030 a 2050.

Po roce 2060 se již výdaje stabilizují s tím, že se v systému vytváří každoroční deficit v řádu 4,5 % HDP. Úpravy v systému by proto měly směřovat k eliminaci těchto očekávaných deficitů.

Průměrná úroveň starobních důchodů ve vztahu k průměrné mzdě by měla v nejbližším období klesat, přičemž nejnižší úroveň by mělo být dosaženo okolo roku 2030. Tento pokles je pozorován i přes předpokládanou stabilní relativní úroveň u nově přiznávaných důchodů. Hlavním důvodem tohoto poklesu je rostoucí podíl krácených předčasných (tj. nižších) důchodů na celkovém počtu starobních důchodů. Omezeně působí i předpokládaná valorizace na zákonem stanovené minimální úrovni (100 % růstu cen a 1/3 růstu reálných mezd). Po roce 2030 by mělo dojít k mírnému nárůstu této relace a k její stabilizaci na úrovni okolo 38 %. Vzhledem k tomu, že očekávaný pokles výše uvedené relace je primárně způsoben chováním jednotlivců (preferencí předčasných důchodů), neměla by být cílem budoucích zásahů jeho eliminace.

C.2.3. CITLIVOST ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ SYSTÉMU DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ NA NĚKTERÉ PARAMETRY

V rámci práce Výkonného týmu byly provedeny poměrně rozsáhlé analýzy dopadů různých parametrických úprav na vývoj důchodového systému. Tyto analýzy se týkaly úprav v důchodovém věku, způsobu valorizace vyplácených důchodů a v neposlední řadě i možných úprav ve vlastním vzorci pro výpočet

²⁴⁾ Při minimální valorizaci měly být důchody zvýšeny o 3,1 %, ale skutečná valorizace byla o 4,9 %.

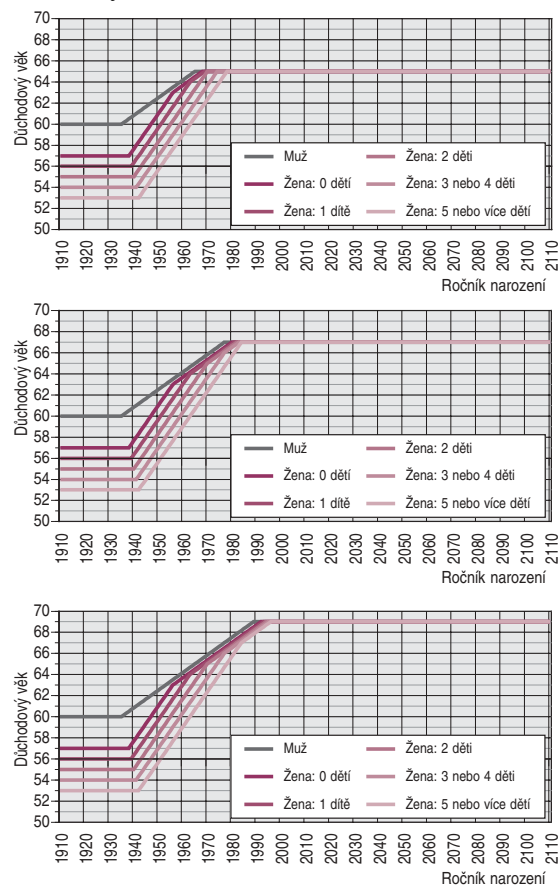
²⁵⁾ U kumulace přebytků se předpokládá jejich umístění na kapitálovém trhu v portfoliu 50 % akcie a 50 % obligace, tj. s příslušnou výnosností. Při vytváření dluhu je předpoklad jeho krytí vládními dluhopisy, tj. i s příslušným úrokem. Zde je třeba upozornit na fakt, že jde o projekci, která nezohledňuje vedlejší dopady, zde např. vlivu dluhu v řádu stovek procent HDP na úrokové míry vládních dluhopisů. Předpokládané hodnoty výnosových měř jsou v uvedeny v tabulce (Tabulka 53).

důchodu. Provedené analýzy se týkaly jak dopadů do finanční stability (základních ukazatelů), tak i možných dopadů pro různé příjmové jedince. Kompletní texty výše uvedených analýz lze nalézt na www.reformaduchodu.cz. Následující text se soustředí v zásadě pouze na dopad do některých základních ukazatelů a bude vycházet ze závěrů analýz.

C.2.3.1. Další zvyšování důchodového věku

Pro demonstraci citlivosti byly kromě zachování současného stavu (základní varianta) zvoleny 3 scénáře dalšího zvyšování důchodového věku nad rámec v současné době platné legislativy, a to další růst současným tempem na 65, 67 a 69 let. Vývoj důchodového věku v těchto scénářích ukazují následující grafy.

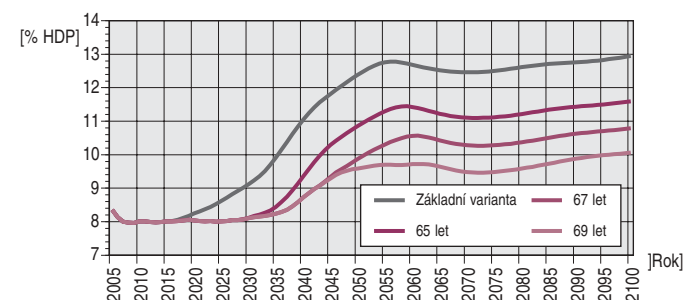
Graf 32. Proces zvyšování důchodového věku na 65, 67 a 69 let

Pramen: MPSV

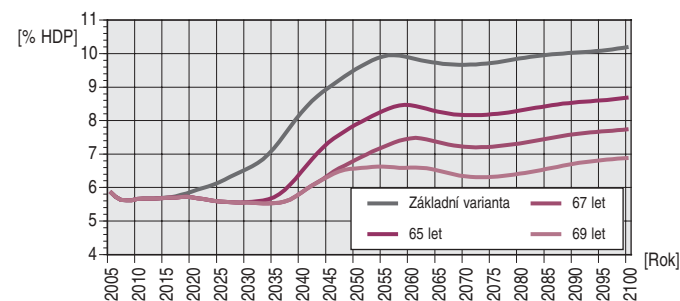
Ze základních ukazatelů jsou na výši důchodového věku nejvíce citlivé výdaje na důchody (jako podíl k HDP). V základní variantě výdaje rostou v dlouhém období na úroveň 13 % HDP. Zvýšení důchodového věku na 65 let (z 63 v základní variantě) redukuje výdaje důchodového systému v dlouhém období na 11,5 % HDP. Další zvýšení postupně na 67 let by vedlo k dlouhodobé stabilizaci výdajů na důchody na úrovni přibližně 10,5 % HDP. Pokud by zvyšování pokračovalo perspektivně až na úroveň 69 let, výdaje na důchody by byly dlouhodobě nižší než 10 % HDP.

Graf 33. Výdaje na důchody (v % HDP)

Pramen: MPSV

Graf 34. Výdaje na starobní důchody (v % HDP)

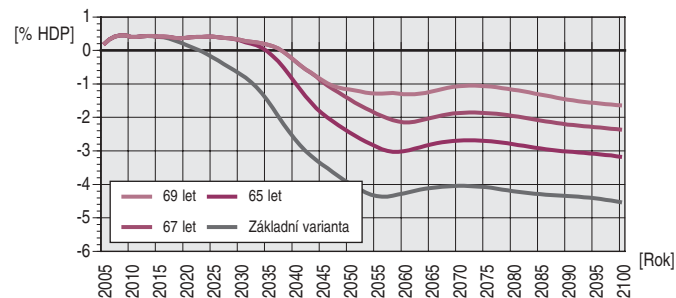
Pramen: MPSV

Ve scénářích s vyšším důchodovým věkem se významněji projevuje růst výdajů i mimo starobní důchody (především v důchodech invalidních). Tyto dopady jsou popsány v kapitole C.2.4.

S ohledem na projektovanou stabilitu příjmů důchodového systému v relaci k HDP (vyplývá z konstrukce makroekonomického scénáře) je pro saldo systému

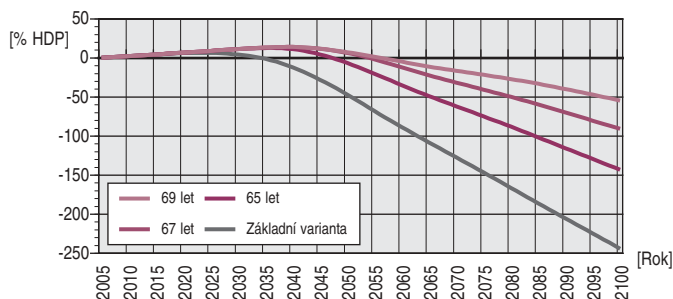
zásadní vývoj výdajové strany. Ve srovnání se základní variantou vedou všechny scénáře zvyšující důchodový věk k lepšímu vývoji salda. Zvyšování důchodového věku oddaluje okamžik, kdy se systém změní z přebytkové do deficitní pozice.

Graf 35. Saldo důchodového systému (v % HDP)

Pramen: MPSV

Graf 36. Kumulované saldo (v % HDP)

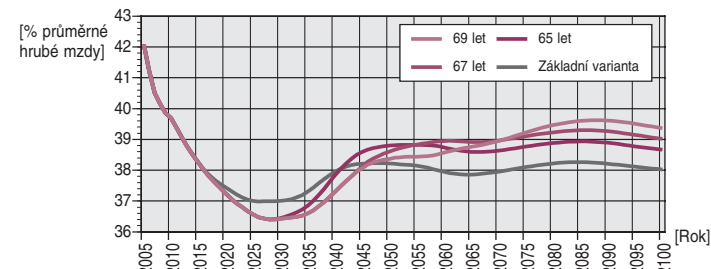
Pramen: MPSV

Nejvýrazněji se projevuje pozitivní efekt zvyšování důchodového věku v kumulovaném saldu systému, kdy při postupném růstu až na 69 let je kumulovaný dluh o téměř 200 % HDP nižší než v základní variantě, přičemž dosahuje stále významných 50 % HDP.

Scénáře pracující s různým důchodovým věkem se z hlediska celkového náhradového poměru příliš neliší. Dílčí odchylky odrážejí různé tempo přirozené obměny důchodů, které je oproti základní variantě ovlivněno procesem postupného zvyšování důchodového věku. S vyšším důchodovým věkem se oddaluje vstup nových důchodců do systému, kteří svými vyššími nově přiznanými důchody vytáhnou celkový náhradový poměr nahoru. V dlouhém období, po dokon-

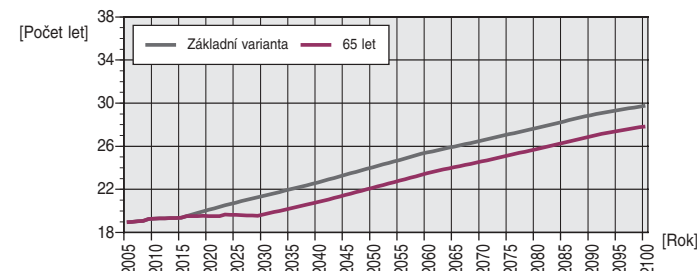
čení zvyšování důchodového věku platí, že růst důchodového věku vede k mírně vyššímu celkovému náhradovému poměru než v základní variantě. Důchody jsou totiž vypláceny kratší dobu, tzn. že relativně ve vztahu k průměrné mzdě se jejich úroveň sníží prováděnou (nižší než mzdovou) valorizací méně.

Graf 37. Celkový náhradový poměr (v %)

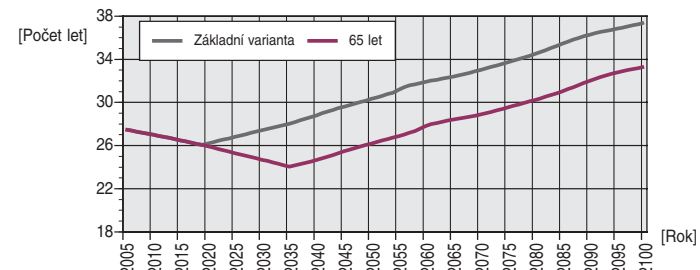
Pramen: MPSV

Graf 38. Průměrná doba pobírání důchodu v letech – muži

Pramen: MPSV

Graf 39. Průměrná doba pobírání důchodu v letech – ženy

Pramen: MPSV

Tabulka 55. Střední délka života

		2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2090	2100
Střední délka života mužů												
v 60 letech	let	20,2	21,1	22,7	24,1	25,5	27,0	28,3	29,5	30,7	31,8	32,7
v 65 letech	let	17,0	17,7	19,1	20,2	21,5	22,8	24,1	25,2	26,3	27,4	28,3
Střední délka života ženy												
v 60 letech	let	25,0	25,8	27,2	28,4	29,9	31,4	32,9	34,1	35,6	37,3	38,4
v 65 letech	let	20,9	21,6	22,9	24,1	25,5	26,9	28,4	29,5	31,0	32,8	33,9

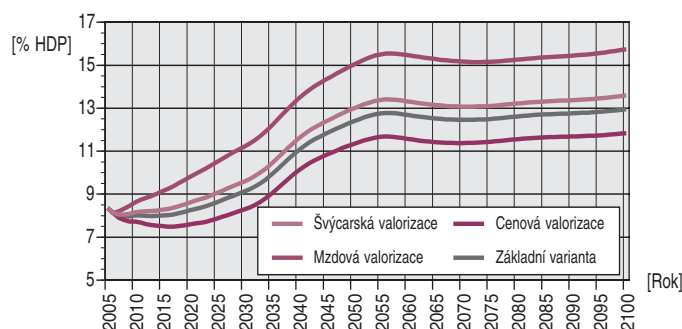
Pramen: MPSV

C.2.3.2. Způsob valorizace vyplácených důchodů

Pro demonstraci citlivosti byly zvoleny 4 scénáře, a to valorizace pouze podle růstu cen (CPI), dle růstu cen a 1/3 růstu reálné mzdy (minimální valorizace dle zákona – základní varianta), tzv. švýcarská valorizace (1/2 růstu cen a 1/2 růstu nominální mzdy) a plně mzdová valorizace.

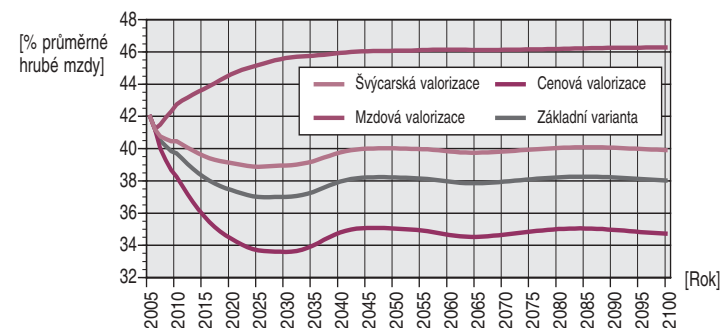
Změny valorizačního schématu ovlivňují výdaje důchodového systému výlučně prostřednictvím dopadů do relativní výše vyplácených důchodů. Nemění se počet přiznaných a vyplácených důchodů ani výše a náhradový poměr nově přiznaného důchodu. Rozdíly ve výši výdajů v jednotlivých valorizačních variantách lze plně vysvětlit porovnáním celkového náhradového poměru.

Graf 40. Výdaje na důchody (v % HDP)

Pramen: MPSV

Graf 41. Celkový náhradový poměr (v %)

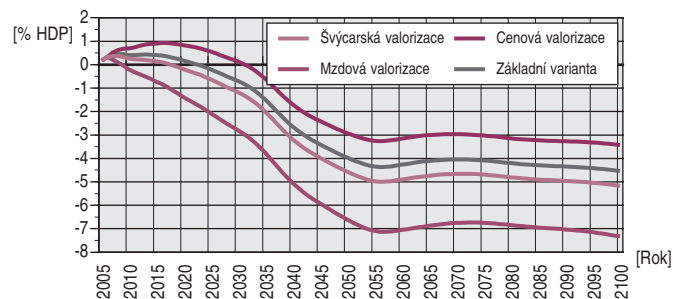

Pramen: MPSV

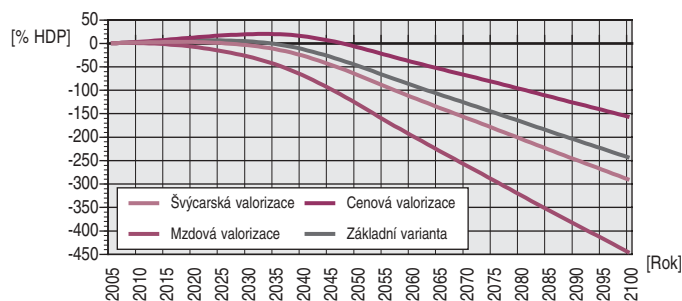
Výdaje důchodového systému jsou nejnižší při nejméně štedré valorizační variantě, kterou je cenová valorizace. Naopak mzdová valorizace a švýcarská valorizace (při dané konstelaci cenového a mzdového růstu) zajišťují rychlejší růst vyplácených důchodů než základní varianta.

Při mzdové valorizaci se saldo důchodového systému přehoupne do deficitu již v roce 2009 a od tohoto roku je kumulován dluh systému, který lze na konci horizontu projekce vyčíslit na téměř 450 % HDP. Vysoký dluh systému je bezprostředním důsledkem vysokých dlouhodobých deficitů pohybujících se řádově kolem 7 % HDP ročně. Taktéž při švýcarské valorizaci je dočasný polštář, vytvořený restrukturalizací pojistné sazby realizované v roce 2004, vyčerpán dříve než v základní variantě. Od roku 2017 bude důchodový systém vykazovat permanentní deficity. Jejich výše se dlouhodobě ustálí na úrovni mírně kolem 5 % HDP. Přebytky důchodového systému budou v této variantě vyčerpány v roce 2026, kdy se kumulované saldo systému dostane do červených čísel. Na konci roku 2100 dosáhne dluh důchodového systému 290 % HDP.

Cenová valorizace oddaluje okamžik, kdy se dostane důchodový systém do deficitu, do roku 2031. Do tohoto roku vykazuje důchodový systém přebytky do 1 % HDP. Avšak v dlouhém období vykazuje i tato varianta vysoké deficity, které překračují 3 % HDP. Ani omezení růstu důchodů při aplikaci cenové valorizace tak nedokáže zabránit rychlému růstu výdajů po roce 2030. Do roku 2030 by byly nakumulovány přebytky ve výši 20 % HDP. Ty by umožnily financovat deficity důchodového systému do roku 2047. Avšak na konci horizontu projekce by byl vykázán dluh dosahující téměř 160 % HDP.

Graf 42. Saldo důchodového systému (v % HDP)

Pramen: MPSV

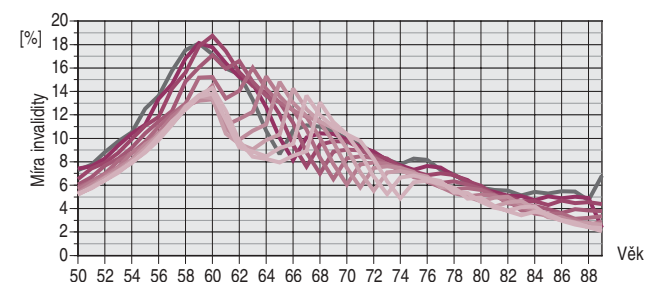
Graf 43. Kumulované saldo (v % HDP)

Pramen: MPSV

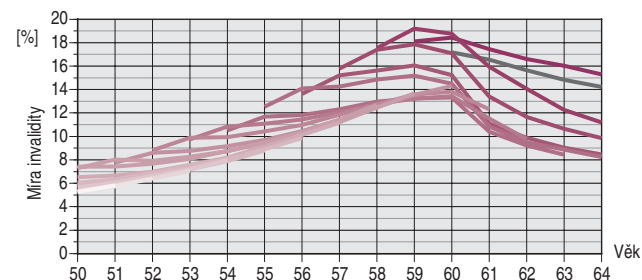
C.2.4. VÝVOJ MÍRY INVALIDITY A DOPAD DO VÝDAJŮ NA DŮCHODY

Míra invalidity spolu s demografickou strukturou populace jsou základními determinanty pro vývoj počtu invalidních důchodců. Odhad budoucího vývoje míry invalidity je poměrně obtížný, neboť závisí na vývoji celkového zdravotního stavu populace a také na případných legislativních úpravách v posuzování nároků na invalidní důchody.

Pro stanovení budoucích měr invalidity byl použit (stejně jako u měr participace) generační přístup, který přiřazuje specifické míry invalidity jednotlivým kohortám, a to na základě existujících měr invalidity a jejich změn. Tento přístup byl zvolen na základě analýzy dat, kdy lze při sledování jednotlivých generací (Graf 45) pozorovat určité trendy (na rozdíl od dat pozorovaných pro jednotlivé kalendářní roky).

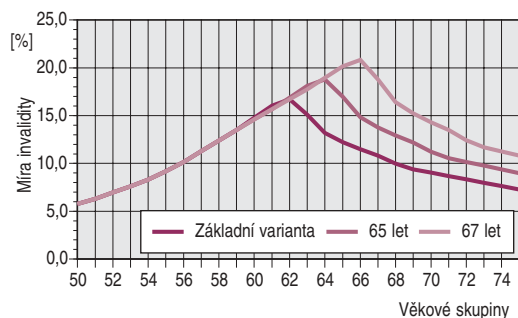
Graf 44. Míra invalidity v letech – muži (v %)

Pramen: MPSV

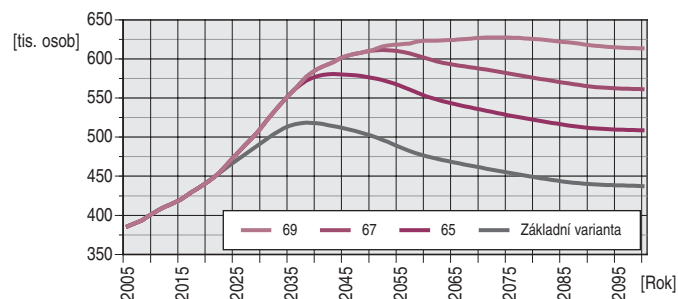
Graf 45. Míra invalidity pro generace – muži (v %)

Pramen: MPSV

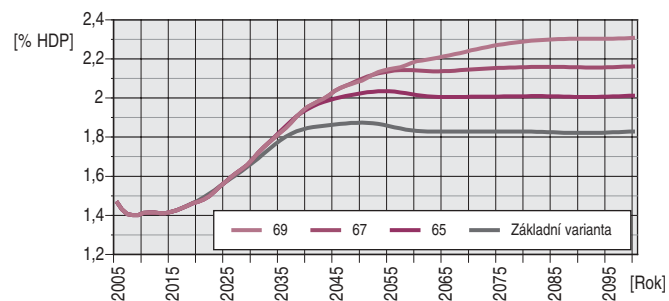
Důležitým faktorem pro projekci míry invalidity je posouzení dopadu zvyšování důchodového věku. Podle platné legislativy nemůže být po dosažení důchodového věku přiznán invalidní důchod (ale pouze důchod starobní), což vysvětluje změnu trendu v míře invalidity ve výše uvedených grafech. Případné zvýšení důchodového věku se v míře invalidity projeví vyšší mírou invalidity u osob, které díky zvýšení důchodového věku nemohou odejít do starobního důchodu (Graf 48). Vyšší míra invalidity vede k vyššímu počtu invalidních důchodců a v důsledku toho i k vyšším výdajům na tento typ důchodu.

Graf 46. Míra plné invalidity u generace 1980 – muži (v %)

Pramen: MPSV

Graf 47. Počet plných invalidních důchodců (v tis. osob)

Pramen: MPSV

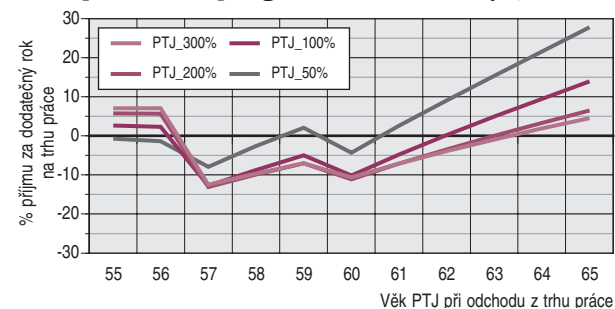
Graf 48. Výdaje na invalidní důchody (v % HDP)

Pramen: MPSV

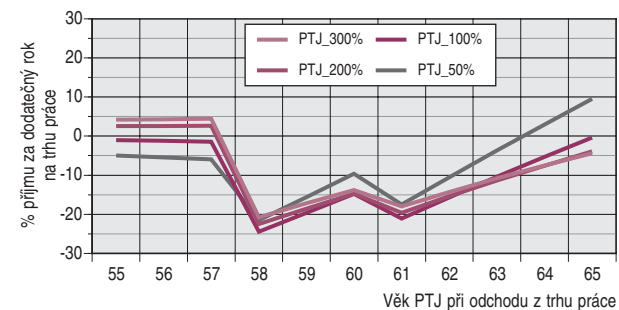
C.2.5. MOTIVACE K ODLOŽENÍ ODCHODU DO DŮCHODU JINÝMI NÁSTROJI NEŽ ZVÝŠENÍM DŮCHODOVÉHO VĚKU

C.2.5.1. Implicitní daň

Pro hodnocení finanční motivace k odložení odchodu do starobního důchodu je použito kritérium tzv. implicitní daně, kdy se srovnává situace při odchodu do důchodu v daném věku se situací, kdy je tento odchod o jeden rok odložen. V případě, že implicitní daň nabývá záporných hodnot, potom v systému existuje motivace k odložení odchodu do důchodu a naopak při kladných hodnotách je jedinec motivován do důchodu odejít. Použitá konstrukce implicitní daně vychází z práce Výkonného týmu a může se v určitých detailech lišit od přístupu použitého někým jiným.

Graf 49. Implicitní daň pro generaci 1955 – ženy (se dvěma dětmi)

Pramen: MPSV

Graf 50. Implicitní daň pro generaci 1980 – ženy (se dvěma dětmi)

Pramen: MPSV

Z průběhu křivek implicitní daně lze učinit některé závěry (některé jsou vidět i na výše uvedených grafech – Graf 49 a Graf 50):

- Implicitní daň je nižší pro ženy než pro muže, což souvisí s vyšší střední

délkou života u žen. Ženy jsou tedy více motivovány odložit svůj odchod do důchodu.

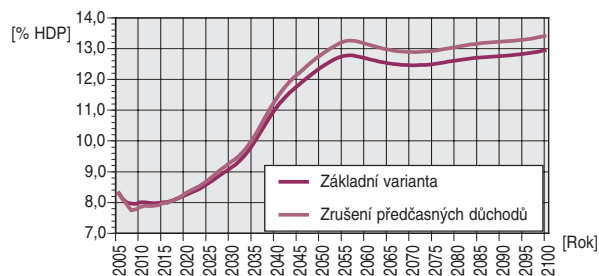
- Implicitní daň v čase klesá (s růstem střední délky života) a křivky se posouvají doprava (v závislosti na růstu důchodového věku).
- Implicitní daň se liší v závislosti na předchozím příjmu, ale ne příliš významně.

Další výpočty ukazují, že nejvyšší motivace je u jedinců s vysokými příjmy a krátkou dobou pojištění a naopak nejnižší u osob s nízkými příjmy a dlouhou dobou pojištění.

C.2.5.2. Předčasné starobní důchody

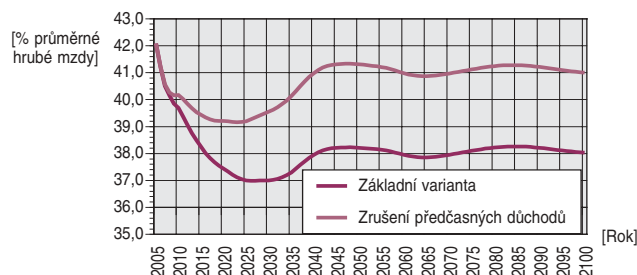
Průběhy křivek implicitní daně ukazují, že v období možnosti odchodu do předčasného důchodu existují určité stimuly tuto možnost nevyužít. Jak ukazuje následující projekce, která předpokládá zrušení institutu předčasného důchodu, nepředstavuje možnost odchodu do předčasného důchodu pro systém finanční riziko.

Graf 51. Výdaje systému (v % HDP)

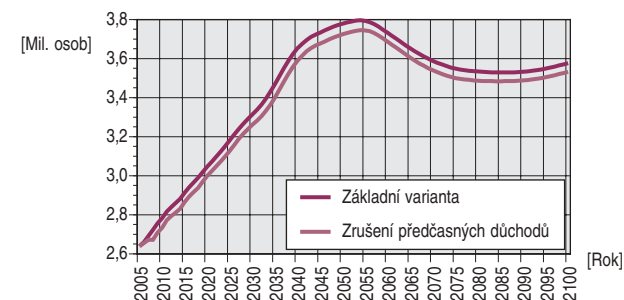
Pramen: MPSV

Graf 52. Celkový náhradový poměr (v %)

Pramen: MPSV

Graf 53. Počet důchodců

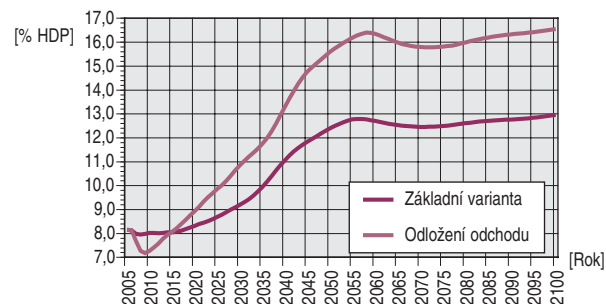
Pramen: MPSV

Graf celkového náhradového poměru (Graf 52) současně ukazuje, že významná část poklesu tohoto poměru, a tedy vztahu úrovně důchodů a mezd, je způsobena právě existencí předčasných (nižších) důchodů. V případě jejich zrušení by byl (i přes předpokládanou valorizaci na úrovni zákonného minima) pokles celkového náhradového poměru v dlouhém období pouze marginální.

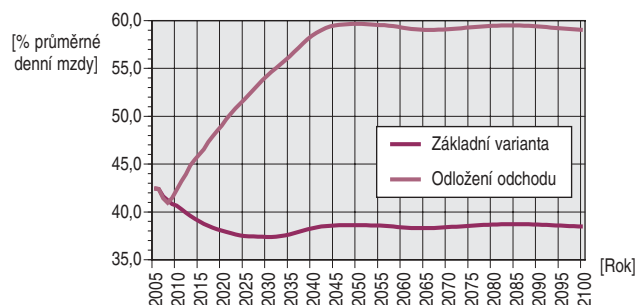
C.2.5.3. Odložené starobní důchody

U odložených důchodů byl použit odlišný přístup, který by ještě zvýraznil dopady finančních stimulů na stabilitu důchodového systému. V projekci se předpokládá, že bude zvýšen koeficient u odložených důchodů na dvojnásobek (čímž dojde k poklesu implicitní daně) a toto zvýšení povede k odkladu odchodu do důchodu u osob odcházejících do důchodu po roce 2006 dva roky po dosažení důchodového věku.

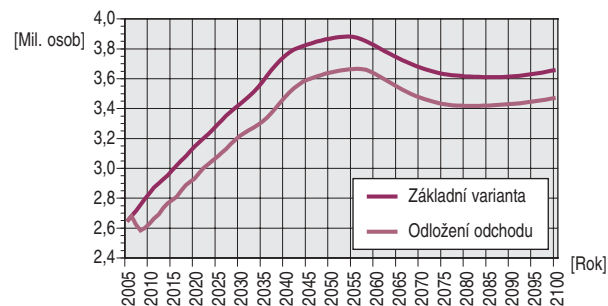
Riziko spočívající v existenci stimulů k odložení odchodu do důchodu po dosažení důchodového věku ukazuje následující projekce. Krátkodobě (stejně jako při zrušení předčasných důchodů) je patrný pozitivní efekt v oblasti výdajů, kdy v důsledku odkladu odchodu do důchodu dochází k poklesu počtu důchodců (Graf 56 – přičemž nižší počet důchodců je patrný v celém zbytku projekce). Následně ale dochází k růstu výdajů nad úroveň současného stavu, a to právě v důsledku finanční výhodnosti odkladu odchodu do důchodu, který se projeví v růstu průměrného důchodu. V dlouhém období je potom dopad takového opatření na finanční neudržitelnost systému významně negativní.

Graf 54. Výdaje systému (v % HDP)

Pramen: MPSV

Graf 55. Celkový náhradový poměr (v %)

Pramen: MPSV

Graf 56. Počet důchodců

Pramen: MPSV

C.2.6. ZÁVĚRY**Bude nutné zvyšování důchodového věku**

Současný důchodový systém je při zachování existujících parametrů finančně neudržitelný (Graf 28 a Graf 30). Finanční neudržitelnost je způsobena očekávaným vývojem základních demografických parametrů. Nejvýznamněji působí prodlužující se střední délka života a z ní vyplývající **prodlužování doby pobírání důchodu** (Graf 38 a Graf 39 – podle provedených odhadů působí tento parametr až 3/4 celkové nerovnováhy).

Prodlužování doby pobírání důchodu nutně vede (při neměnné akumulaci celkových důchodových nároků)²⁶⁾ ke snížení průměrné úrovně důchodu,²⁷⁾ a to při zachování celkově vyplaceného důchodu.²⁸⁾ Pro zachování stabilní relativní úrovně vypláceného důchodu tak, aby byl schopen zabezpečit přiměřenou úroveň příjmu ve stáří, není nutné udržet konstantní dobu pobírání důchodu. Důležitým parametrem je i doba placení pojistného²⁹⁾ a z ní vyplývající důchodové nároky.³⁰⁾ Zde je důležitá míra zaměstnanosti, jejímž zvýšením lze do jisté míry omezit nutnost redukce zvyšující se doby pobírání důchodu. Pro zachování stabilní relativní úrovně důchodu nenarušující mezigenerační spravedlnost je nutné zachovat stabilní poměr mezi výše uvedenými dvěma dobami.

Uvedeného stavu lze v důchodovém systému dosáhnout především úpravou důchodového věku, který jako jediný parametr může sloužit jako korektor demografických trendů v dlouhém období. Dodatečné zvýšení důchodového věku nad rámec zachování výše uvedených poměrů umožní zvýšení průměrné úrovně důchodu a tím lepšího zabezpečení přiměřeného příjmu ve stáří, nebo snížení zatížení práce ve formě pojistného a zvýšení volnosti při rozhodování o odchodu do starobního důchodu.

Úpravu důchodového věku nelze považovat za reformu systému, ale spíše za nutnou a přirozenou reakci na měnící se demografickou situaci. Naopak tuto nutnost nelze eliminovat provedením nějaké reformy.

Dojde k navýšení výdajů na důchody

Druhým demografickým parametrem, který bude ovlivňovat stabilitu přede-

²⁶⁾ Vyplývající z placeného pojistného nikoliv z důchodového vzorce.

²⁷⁾ Výsledný posun závisí i na rovnovážnosti výchozího stavu.

²⁸⁾ Suma vyplacená za celou dobu pobírání důchodu.

²⁹⁾ Jde o dobu skutečně odváděného pojistného, která nemusí být totožná s dobou pojištění.

³⁰⁾ Zvýšení důchodových nároků lze dosáhnout i zvýšením odvodů, což může mít ale negativní dopady mimo důchodový systém a v jejich důsledku nejen že nezvýšení, ale naopak snížení těchto nároků.

vším průběžných systémů, je **nízká porodnost**, nezajišťující prostou reprodukci populace, která **vede** k postupnému vymírání. Tento postupný proces vede v průběžném systému **k přeměně implicitního dluhu³¹⁾ na dluh explicitní** (přičemž suma dluhu se nemění) **a vytváří nerovnováhu mezi příjmy a výdaji**. Profinancování takto vznikajícího deficitu bude nutné rozdělit mezi generace tak, aby to nevytvářelo přílišnou mezigenerační nespravedlnost.

Následující simulace³²⁾ ukazuje dopad částečného vymírání³³⁾ na situaci v důchodovém systému. Graf 57 demonstruje postupné snižování počtu obyvatel, které vyplývá z nižšího počtu narozených dětí. Vzhledem k tomu, že se jedná o úrovnový pokles v absolutním počtu, je po určitém čase dosaženo nové rovnováhy na novém celkovém počtu.³⁴⁾ Nižší počet narozených dětí se zároveň negativně projevuje v demografické míře závislosti (Graf 59), kdy narůstá podíl starších osob. Vzhledem k dočasnosti se míra závislosti posléze vrací do výchozí hodnoty, a to v situaci, kdy je dosaženo cílového stavu populace. V grafu příjmů a výdajů (Graf 58) je možné pozorovat pokles příjmů v důsledku snižujícího se počtu osob, které platí pojistné (jde o absolutní pokles, který je dán předpokladem o fixních mzdách). Pokles je po čase, kdy se do důchodu dostávají početně slabší generace, následován i poklesem ve výdajích a po uplynutí přechodného období se příjmy a výdaje opět vyrovnají.

Dočasnou nerovnováhu mezi příjmy a výdaji dojde k vytvoření dluhu, který, jak ukazuje Graf 60, není nově vytvořeným dluhem, ale pouze přeměnou části existujícího implicitního dluhu na dluh explicitní, přičemž celkový dluh se nemění. Z uvedených grafů vyplývá, že v důsledku nízké porodnosti v průběžném systému nevzniká dodatečný dluh, jehož „viníky“ by byly bezdětné osoby nebo osoby s „nedostatečným“ počtem dětí.

Dalším důvodem pro **růst výdajů** je oblast **invalidních důchodů**, kde lze (za předpokladu růstu důchodového věku) očekávat navýšení počtu příjemců těchto důchodů (Graf 47). Tuto oblast je ovšem velmi obtížné odhadovat, neboť závisí i na celkovém vývoji zdravotního stavu a podmínkách invalidity.

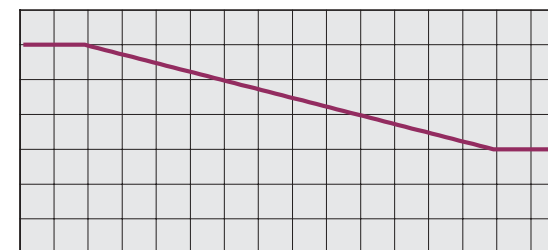
³¹⁾ Jde o dluh, který vyplývá ze závazků vůči budoucím důchodcům, které nejsou kryty rezervou. Jedná se o přirozenou součást průběžných systémů a vyplývá z jejich startu, kdy vznikly závazky, za které nebylo předtím odvedeno pojistné.

³²⁾ Jde o zjednodušenou simulaci, která nemá žádný přímý vztah k situaci v ČR. Předpokládá se, že mzdy a ceny jsou v čase fixní.

³³⁾ Absolutní počet narozených se sníží na polovinu, tj. v delším období dojde k poklesu počtu obyvatel na polovinu.

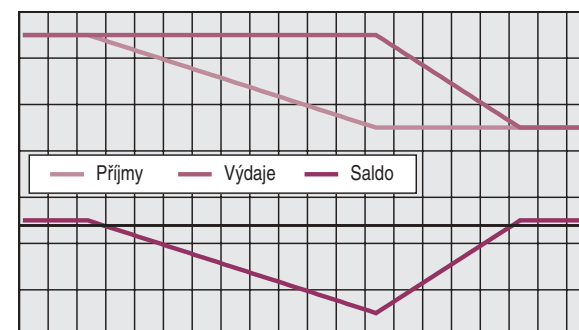
³⁴⁾ Při poklesu míry porodnosti je tento proces trvalý a v dlouhém období směřuje k vyměření dané populace.

Graf 57. Celkový počet obyvatel

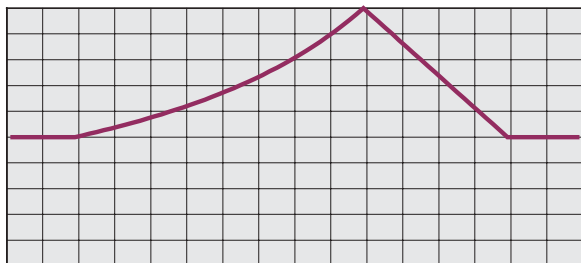
Pramen: MPSV

Graf 58. Příjmy, výdaje a saldo systému

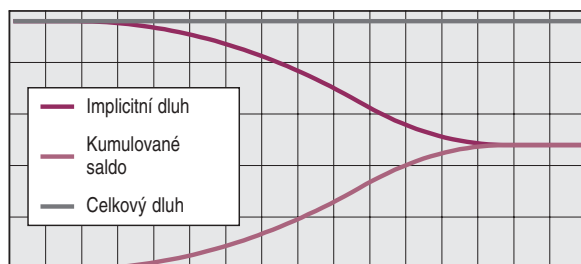
Pramen: MPSV

Graf 59. Míra závislosti

Pramen: MPSV

Graf 60. Celkový a implicitní dluh a kumulované deficity

Pramen: MPSV

Není vhodné vytvářet finanční stimuly pro rozhodování o odchodu do důchodu

Důchodový systém by měl být co nejvíce pojistně matematicky neutrální a neměl by vytvářet žádné motivace k setrvání na trhu práce či odchodu do důchodu. Této pojistně matematické neutralitě by mělo být dosaženo především v období po dosažení důchodového věku. **Před dosažením důchodového věku může být obsažena demotivace**, tj. větší krácení důchodu, než by odpovídalo pojistně matematické neutralitě, k odchodu do důchodu, která by ovšem **neměla být nadměrná**, tak aby příliš **nezvyšovala riziko nedostatečných důchodů**. Vytváření motivací může ohrozit finanční stabilitu důchodového systému a tlak na odložení odchodu do důchodu by měl být vytvářen spíše prostřednictvím zvýšení důchodového věku.

Na základě aktuálních demografických odhadů by mělo docházet k pravidelné revizi koeficientů upravujících krácení, resp. navýšení předčasných a odložených důchodů.

Bude nutné provést reformu směřující k diverzifikaci systému

Přestože bylo výše uvedeno, že zvyšování důchodového věku a jeho přizpůsobování měnícím se demografickým parametrům není možné považovat za reformu, neznamená to, že současný důchodový systém reformu nepotřebuje. Tato reforma by měla směřovat k diverzifikaci jak na straně příjmů, tak i výdajů systému, což by mělo vyústit v posílení jistoty přiměřených příjmů ve stáří. Reforma by tedy měla vést k:

- **posílení diferenciací důchodů u středních a vyšších příjmových skupin a zavedení stropu pro pojistné**

Případné posílení ekvivalence důchodů je dáno možnostmi snížení úrovně důchodů u nižších příjmových skupin. Prostor pro diferenciaci důchodů je dán rozdílem minimálního přiznávaného důchodu a důchodu průměrného. Možnosti diferenciací důchodů závisí také na úrovni stropu pojistného, který svým způsobem určuje, do jaké míry má být řešena diferenciací v systému základního důchodového pojištění. Při relativně nízkém stropu pojistného bude diferenciací úkolem spíše doplňkových schémat a naopak při vysokém stropu či jeho neexistenci musí být řešena v systému základního důchodového pojištění.

Zvýšení ekvivalence by mělo být dosahováno u středních a vyšších příjmových skupin, a to za cenu posílení nivelizace u důchodu nižších příjmových skupin. Tohoto lze dosáhnout např. **kombinací ekvivalentního systému s minimálním důchodem**, kdy část pojistného směřuje na krytí minimálního důchodu a zbytek do ekvivalentního (nejlépe DC) schématu. Další možností může být **kombinace určité formy rovného důchodu s ekvivalentním schématem**, kdy nároky v ekvivalentním schématu jsou získávány až od určité úrovně příjmu. Do stanovené úrovně příjmu je odváděno pojistné pouze do schématu rovného důchodu a nad tuto úroveň je část pojistného směřována do ekvivalentního (nejlépe DC) schématu. Obě uvedené možnosti by umožňovaly zapojení fondové složky financování. V případě zapojení fondové složky financování v základním důchodovém pojištění by měl být, na základě stanovených pravidel, přechod do tohoto systému povinný, což by, na rozdíl od možnosti volby (systém s opt out), nemělo vést ke zvýšení potenciálního rizika chudoby či nedostatečných

příjmů ve stáří. Povinný přechod se stanovenými pravidly neomezuje prostor pro případné další potřebné úpravy a změny.³⁵⁾

- **zavedení plateb pojistného za všechny doby pojištění a snížení sazby pojistného**

Stanovení vyměřovacího základu a odvod pojistného i za náhradní doby pojištění s tím, že by se snížila pojistná sazba na důchodové pojištění s pozitivním dopadem na trh práce, a to tak, aby byl dopad do příjmů systému neutrální. Vyměřovací základ pro tyto doby by bylo nejvhodnější stanovit na úrovni minimální mzdy tak, aby nebylo možné získat vyšší nároky v rámci náhradních dob pojištění než v rámci výdělečné činnosti, příp. pro některé druhy náhradních dob pojištění (např. doba péče o dítě) stanovit vyměřovací základ vyšší, a to např. procentem z průměrné mzdy v NH. Toto opatření povede ke zvýšení motivace k aktivní účasti na trhu práce. V souvislosti s tímto opatřením je nutné **prodloužit rozhodné období**, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu, **na celou dobu účasti na pojištění** a zrušit institut vyloučených dob.

V souvislosti se zavedením plateb a snížením pojistného bude nutné omezit riziko přesunutí daňové zátěže na jednotlivce a tím snížení jejich disponibilního příjmu. Např. v situaci, kdy by došlo ke snížení pojistné sazby u zaměstnavatele (a tím snížení celkových nákladů práce), které by bylo kompenzováno zvýšením DPH.

Bude třeba vytvořit rezervní fond důchodového pojištění

Rezervní fond by měl být vytvořen tak, aby umožňoval provést určité reformní kroky a nevytvářel v systému základního důchodového pojištění mezigenerační nespravedlnosti. V návaznosti na předpokládané reformní kroky je poté třeba konstruovat i rezervní fond, a to jak z hlediska velikosti, tak i struktury příjmů a výdajů.

- **rezerva sloužící k dosahování mezigenerační spravedlnosti**

Tato rezerva vzniká v důsledku krátkodobých přebytků (v rozdílu pojistného a výdajů), které jsou způsobeny danou strukturou populace (silnější a slabší generace). Rezerva (např. Graf 30) kryje deficity vznikající ze stejných důvodů. Tento typ rezervy vzniká, resp. by měl vznikat v systému

³⁵⁾ Při umožnění volby by měly být pro jednotlivce zachovány podmínky platné v době, kdy došlo k volbě, neboť případná změna parametrů v systému základního důchodového pojištění, která by byla učiněna později, by mohla mít vliv na rozhodování.

autonomně,³⁶⁾ a to v případě, že je systém nastaven mezigeneračně spravedlivě, a jejím investováním lze docílit určité diverzifikace příjmů.

- **rezerva sloužící k financování vzniklých nároků v případě poklesu pojistného**

Tato rezerva umožní financovat existující nároky v případě, že dojde k poklesu příjmů v systému základního důchodového pojištění, a to buď v důsledku přesunutí části pojistného do nově utvořeného fondového schématu, nebo při poklesu pojistné sazby při reformě omezující velikost důchodového systému (např. v důsledku návrhu rovného důchodu). Tento typ rezervy by měl být vytvořen ze zdrojů mimo důchodový systém a její velikost je závislá na velikosti vzniklého transformačního dluhu, který tato rezerva bude krýt.

Vlastní vytvoření rezervního fondu má smysl pouze při oddělení příjmů a výdajů důchodového systému od státního rozpočtu. Oddělení příjmů a výdajů musí být nutně spojeno s přenesením odpovědnosti za finanční stabilitu systému a rozhodovací pravomoci, které umožní této stabilitě dosáhnout, na nositele pojištění. V praxi by to znamenalo, že např. rozhodování o valorizaci důchodů či úpravě redukčních hranic by již nebylo svěřeno vládě, ale bylo by v pravomoci nositele pojištění, přičemž každé takovéto rozhodnutí by muselo být učiněno s ohledem na finanční udržitelnost systému a přiměřenost důchodů.

³⁶⁾ Popisující simulace byly ukázány v minulé pojistněmatematické zprávě, jejíž text lze nalézt na www.mpsv.cz/cs/1353.

C.3. NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ

C.3.1. PROJEKCE A HODNOCENÍ VÝVOJE

Bilance nemocenského pojištění závisí na výši vyměřovacích základů pro pojistné a pro dávky, na pojistné sazbě, úspěšnosti výběru pojistného, nemocnosti a na parametrech konstrukce. Projekce plátců pojistného a příjemců dávek není pro projekce ukazatelů nemocenského pojištění základním vypovídajícím prvkem, protože na rozdíl od důchodového pojištění je v systému nemocenského pojištění okruh plátců pojistného a příjemců dávek zhruba stejný.

Vývoj počtu plátců pojistného a příjemců dávek nemocenského pojištění je určen demografickou strukturou populace a ekonomickou aktivitou v různých věkových skupinách, dalším významným činitelem je vývoj nezaměstnanosti. Z důvodu dobrovolnosti OSVČ na účasti na nemocenském pojištění a odlišného způsobu stanovení pojistného pro zaměstnance a OSVČ se rozlišují dvě skupiny pojištěnců: zaměstnanci a OSVČ. Podíl dobrovolně pojištěných OSVČ na celkovém počtu důchodově pojištěných OSVČ se postupně snižuje z 51 % v roce 2000 na 34 % v roce 2005. Zvýšení pojistného pro dobrovolně pojištěné OSVČ mělo za důsledek pokles jejich podílu na celkovém počtu těch, které platily zálohy na důchodové pojištění, avšak nyní se předpokládá, že v podmínkách nového zákona o nemocenském pojištění se tento podíl již snižovat nebude. Vývoj počtu plátců pojistného, stejně jako počet příjemců dávek, bude v budoucnosti kopírovat vývoj počtu plátců pojistného na důchodové pojištění, avšak celkový absolutní počet nemocensky pojištěných bude nižší o ty OSVČ, které se dobrovolně nemocensky nepojistí (v současné době je to cca 500 tis. osob).

Příjmy z pojistného na nemocenské pojištění závisí na počtu plátců pojistného, výši vyměřovacího základu, pojistné sazbě a úspěšnosti výběru pojistného. V dlouhodobých projekcích budou příjmy v systému nemocenského pojištění stejně jako v důchodovém pojištění konstantní k HDP (kapitola C.2., graf 28), avšak absolutní výše se budou lišit podle stanovené výše příspěvkové sazby.

Ve **výdajích** na nemocenské pojištění se nová opatření plně projeví většinou již v nejbližším období, proto nemá dlouhodobá projekce takovou důležitost jako v systému důchodového pojištění. **Proto jsou upřednostňovány projekce krátkodobé.**

V roce 2006 byl schválen nový zákon o nemocenském pojištění č. 187/2006 Sb. (doprovodný zákon č. 189/2006 Sb.) s účinností od 1. ledna 2007 (viz kapitola A). Na finančním zabezpečení zaměstnance v době trvání pracovní neschopnosti a karantény se budou podílet i zaměstnavatelé, kteří budou po dobu prvních dvou týdnů pracovní neschopnosti (karantény) poskytovat zaměstnancům náhradu mzdy za ty dny, za které jim uchází příjem. Tento způsob zvýšení společenské kontroly proti zneužívání systému je již dnes úspěšně využíván ve 20 státech EU. Potřeba takovéto změny byla doporučována experty mezinárodních organizací již počátkem 90. let, neboť v tržní ekonomice jde o nezbytné opatření k zabránění růstu pracovní neschopnosti. Změna ve výpočtu výše nemocenských dávek je uvedena v následující tabulce:

Tabulka 56. Parametry pro stanovení náhrady mzdy a dávek nemocenského pojištění

Opatření	Současný právní stav od 1. 1. 2006	Nový zákon k 1. 1. 2007
Rozhodné období	12 měsíců	12 měsíců
Redukce DVZ (denního vyměřovacího základu):		
redukční hranice (RH)	510 Kč a 730 Kč	pro nemocenské dávky: jedna třicetina z částek 1,0 - 1,5 - 3,0 nás. VVZ*); pro náhradu mzdy: 1,4 nás. RH nemocenského
<hr/>		
redukční sazba náhrada mzdy		1.–14. den 90 % - 60 % - 30 %
nemocenské	1. – 14. den 90 % - 60 % - 0 % od 15. dne 100 % - 60 % - 0 %	od 15. dne 100 % - 60 % - 30 %
POČR (ošetřovné)	1. – 14. den 90 % - 60 % - 0 % od 15. dne 100 % - 60 % - 0 %	od 1. dne 100 % - 60 % - 30 %
PPM (mateřská)	od 1. dne 100 % - 60 % - 0 %	od 1. dne 100 % - 60 % - 30 %
<hr/>		
Sazba pro denní dávku		
Náhrada mzdy		za pracovní dny 1.–3. den 30 % PV*) od 4. dne 69 % PV
Nemocenské	za kalendářní dny 1. – 3. den 25 % od 4. dne 69 %	za kalendářní dny od 15. dne 69 % DVZ*)
Mateřská	69 %	od 1. dne 70 % DVZ
Ošetřovné	69 %	od 1. dne 65 % DVZ
<hr/>		
Souběžné zaměstnání	dávka z každého	jen 1 dávka

*) VVZ = všeobecný vyměřovací základ; PV = průměrný výdělek; DVZ = denní vyměřovací základ

Ekonomický dopad nového zákona

Tabulka 57. Finanční dopad na stát (v mld. Kč)

Rok	Příjmy z pojistného	Výdaje na nemocenské	Příjmy - výdaje
2007	24,1	-27,9	-3,8
2008	25,4	-29,5	-4,1
2009	26,8	-31,1	-4,3

Pramen: MPSV

V období let 2007–2009 se očekává v bilanci dávek nemocenského pojištění deficit ve výši 3,8–4,3 mld. Kč, a to za podmínky stejné nemocnosti, jako byla v roce 2005 (6,1 %). Jestliže účast zaměstnavatelů v systému nemocenského pomůže snížit nemocnost tak, jako se tomu stalo např. na Slovensku, bude bilance státního rozpočtu mnohem příznivější.

Tabulka 58. Finanční dopad na zaměstnavatele (v mld. Kč)

Rok	Snížení pojistného	Náhrada mzdy	Snížení výdajů
2007	-18,3	9,7	-8,6
2008	-19,3	10,2	-9,1
2009	-20,3	10,8	-9,3

Pramen: MPSV

Dopad nového zákona na výdaje zaměstnavatele je ovlivněn úsporou na zaplaceném pojistném (snížení příspěvkové sazby z 3,3 % na 1,4 %) a zvýšenými výdaji na vyplacenou náhradu mzdy. Úspora plynoucí ze snížení pojistného by měla zaměstnavatelům postačovat na výplatu náhrady mzdy v období prvních 14 kalendářních dnů nemoci, a to i pro zaměstnavatele, jejichž zaměstnanci mají nadprůměrnou nemocnost, neboť v případě stejné nemocnosti (6,1 %), jaká byla v roce 2005, by mělo v roce 2007 zůstat zaměstnavatelům v úhrnu o cca 8,6 mld. Kč více než při zachování současného právního stavu.

Úspory na pojistném jsou tím vyšší, čím vyšší je objem vyměřovacích základů pro pojistné, takže jsou tím vyšší,

- čím vyšší jsou mzdy zaměstnanců,
- čím je kratší celková prastonaná doba zaměstnanců.

Jakákoliv nemocnost tedy úspory na pojistném snižuje (je nepodstatné, zda jde o nemoci kratší či delší 14 dnů, nerozhoduje ani počet jejich výskytů).

Zvýšení výdajů na vyplacenou náhradu mzdy je tím vyšší,

- čím vyšší jsou mzdy zaměstnanců,

U nadprůměrných mezd se snižuje vliv jejich růstu na růst vyplacených náhrad v důsledku působení redukčních hranic. Vzhledem k tomu, že úspora na pojistném činí bez ohledu na výši mezd stále stejné procento z vyměřovacího základu (1,9 %), zatímco podíl výše náhrady k předchozímu výdělků s rostoucí mzdou klesá (u nadprůměrných mezd), budou při stejné nemocnosti finanční dopady nového zákona na zaměstnavatele příznivější u těch zaměstnavatelů, jejichž zaměstnanci dosahují vyšších výdělků.

- čím vyšší je celkový počet dnů nemoci do prvních 14 dnů, přičemž z formule pro výpočet výše náhrady vyplývá, že významnější vliv má počet pracovních dnů po 3. kalendářním dnu nemoci.

Nemoci delší než 14 kalendářních dnů neovlivní výdaje zaměstnavatele na náhradu, ale ovlivní výši pojistného, neboť snižují objem vyměřovacích základů pro pojistné. Nemoci delší než 14 kalendářních dnů tedy nezvyšují, ale naopak snižují výdaje zaměstnavatele na pojistné. V porovnání se současným právním stavem však dojde v důsledku nižšího objemu vyměřovacích základů k nižším úsporám na pojistném (úspora na pojistném = objem vyměřovacích základů x 0,019). Při porovnání výdajů zaměstnavatele podle současného právního stavu a podle nového zákona mají tedy i nemoci delší než 14 kalendářních dnů na zaměstnavatele negativní dopad.

U zaměstnavatelů, kteří dosahují zisk a platí daň z příjmu právnických osob, je třeba při porovnávání výdajů zaměstnavatele přihlížet i k této skutečnosti. Výdaje na výplatu náhrady mzdy a změnou výši pojistného se projeví ve výši základu daně, což povede ke zvýšení, resp. snížení výše daňové povinnosti a ovlivní tak úhrnný finanční dopad nového zákona na zaměstnavatele.

Speciální skupinu, u níž je třeba přihlížet ještě k dalším skutečnostem, pak tvoří zaměstnavatelé, kteří se „připojistí“, a zaměstnavatelé zaměstnávající osoby se změnou pracovní schopností, jimž bude polovina výdajů na výplatu náhrady mzdy zpětně refundována.

Faktory, kterými je ovlivňován rozdíl mezi výdaji zaměstnavatele podle současného právního stavu a podle nového zákona, jsou ukazatele pracovní neschopnosti (nemocnost do 14 kalendářních dnů, průměrná doba trvání pracovní neschopnosti, počet případů pracovní neschopnosti na 100 pojištěnců) a výše mezd.

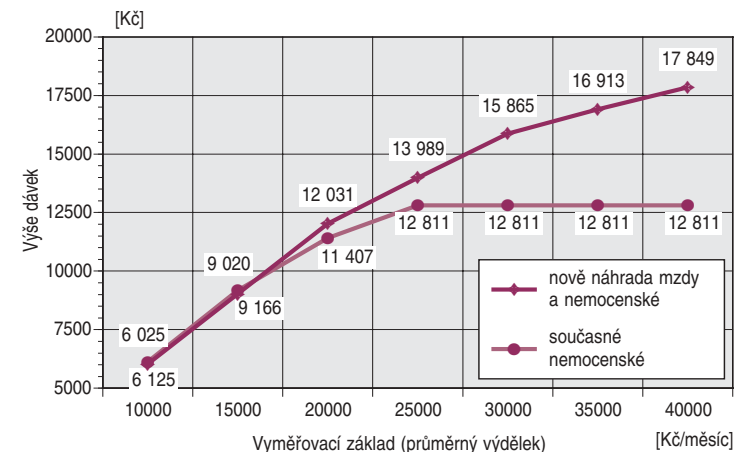
Finanční dopad na pojištěnce

Nemocenské

Nový způsob výpočtu nemocenského povede v důsledku změny redukčních hranic v roce 2007 ke zvýšení příjmů u pojištěnců s průměrnou a nadprůměrnou mzdou a zvýší se u nich i náhradový poměr (podíl výše dávky k čisté mzdě). Graf

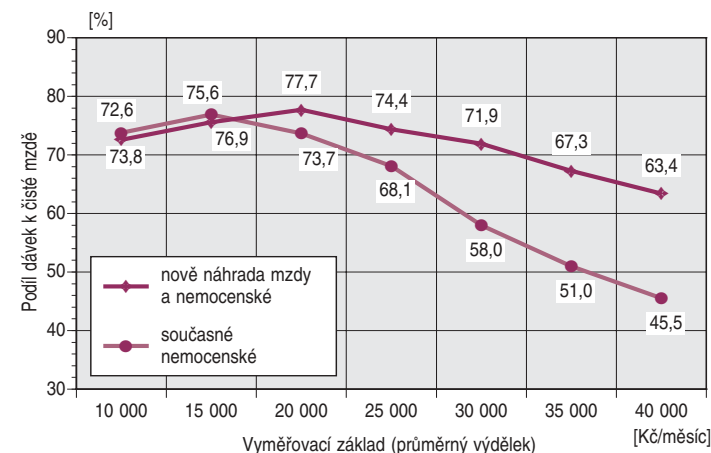
61 ukazuje rozdíly mezi výší nemocenského podle právního stavu v roce 2006 a výší náhrady mzdy a nemocenským za prvních 30 kalendářních dnů nemoci podle nového zákona. Porovnání náhradového poměru ukazuje graf 62.

Graf 61. Porovnání výše nemocenského v roce 2006 s výší náhrady a nemocenského za prvních 30 kalendářních dnů pracovní neschopnosti

Pramen: MPSV

Graf 62. Podíl výše dávky za prvních 30 kalendářních dnů pracovní neschopnosti k čisté mzdě pro různou výši mzdy

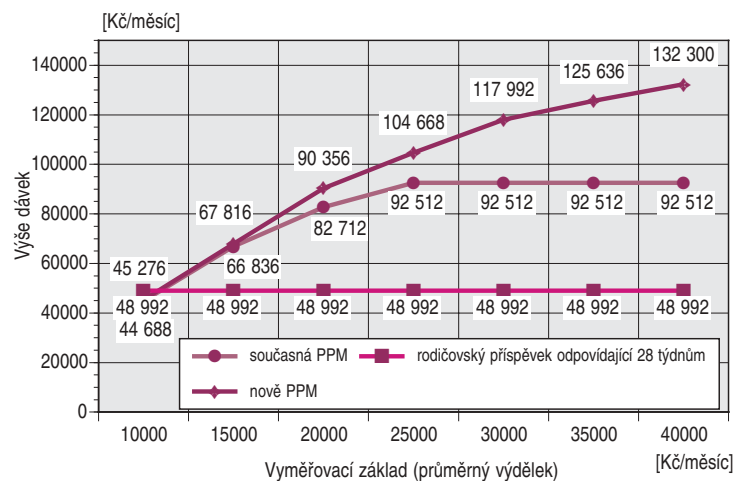

Pramen: MPSV

Peněžítá pomoc v mateřství

U peněžité pomoci v mateřství dojde při stanovení denního vyměřovacího základu ke stejným změnám redukčních hranic a redukce jako u nemocenského. Procentní sazba denní výše dávky se však zvýší ze 69 % na 70 % denního vyměřovacího základu. Uvedená procentní sazba pro denní dávku peněžité pomoci v mateřství bude znamenat vyšší dávky i podíl dávky k předchozí mzdě (náhradový poměr) pro všechny pojištěnky, výraznější zvýšení bude pro ty, které odváděly pojistné z vyšších příjmů (Graf 63).

Graf 63. Porovnání výše peněžité pomoci v mateřství za 28 týdnů PN

Pramen: MPSV

C.3.2. ZÁVĚRY

Finanční vyjádření dopadu nových opatření zákona o nemocenském pojištění je shrnuto v následující tabulce.

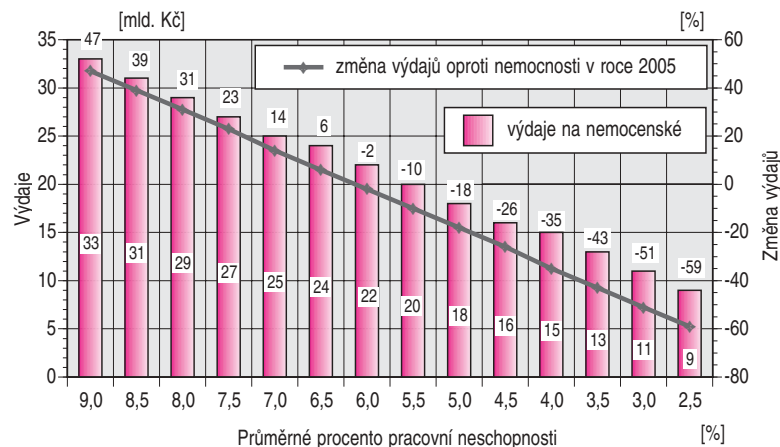
Tabulka 59. Odhad příjmů a výdajů na nemocenské pojištění (vč. náhrady mzdy)

			Balance příjmů a výdajů v roce 2007		
			Současný stav	Nový zákon	Změna
Pojistná sazba	v %	zaměstnanec	1,1	1,1	0,0
		zaměstnavatel	3,3	1,4	-1,9
		celkem	4,4	2,5	-1,9
Příjmy z pojistného	v mld. Kč	zaměstnanec	10,6	10,6	0,0
		zaměstnavatel	31,8	13,5	-18,3
		celkem	42,4	24,1	-18,3
Výdaje na dávky	v mld. Kč	zaměstnavatel		9,7	9,7
		stát	35,5	27,9	-7,6
		celkem	35,5	37,6	2,1
Příjmy - výdaje	v mld. Kč	zaměstnavatel	-31,8	-23,2	8,6
		stát	6,9	-3,8	-10,7
		celkem			-2,1

Pramen: MPSV

Příjmy z pojistného jsou ovlivněny i výší průměrného procenta pracovní neschopnosti, tj. tím, kolik pojištěnců ze 100 je denně v pracovní neschopnosti (kapitola B.2.3.). Pokud se sníží průměrné procento pracovní neschopnosti o půl procentního bodu, příjmy z pojistného se zvýší o 0,2–0,5 % původní hodnoty, tj. o 50–120 mil. Kč.

Rovněž výdaje na nemocenské jsou výrazně ovlivňovány pracovní neschopností pro nemoc a úraz. Snížení, resp. zvýšení hodnoty průměrného procenta pracovní neschopnosti o půl procentního bodu představuje snížení, resp. zvýšení výdajů na nemocenské o cca 8 % původní hodnoty výdajů na nemocenské.

Graf 64. Vliv nemocnosti na výdaje nemocenského pojištění

Pramen: MPSV

Za předpokladu nemocnosti 6,1 % (stejně jako v roce 2005) se odhaduje, že výdaje nemocenského pojištění budou převyšovat příjmy z pojistného v letech 2007–2009 o 3,8–4,3 mld. Kč. K dosažení vyrovnané bilance příjmů a výdajů nemocenského pojištění by bylo třeba, aby průměrné procento pracovní neschopnosti bylo nižší o 1,1 procentního bodu,³⁷⁾ tj. aby činilo 5,0 %.

Vyrovnané bilance je možné dosáhnout i změnou parametrů konstrukce, a to jak změnou výše redukčních hranic, tak denní sazbou pro vyšší dávek.

- Například při nemocnosti 6,1 % (jako v roce 2005) by vyrovnané bilance bylo dosaženo snížením denní sazby z 69 % na 56 %, při snížení denní sazby o 9 procentních bodů, tj. z 69 % na 60 % denního vyměřovacího základu, by byla vyrovnaná bilance dosažena při nemocnosti 5,7 %.

Tabulka 60. Příklady variant procentní sazby nemocenského a výše nemocnosti pro vyrovnanou bilanci

	Výše sazby nemocenského	Průměrné pracovní neschopnosti
1	69 %	5,0 %
2	65 %	5,3 %
3	60 %	5,7 %
4	56 %	6,1 %

Pramen: MPSV

Statistika ukazuje, že po snížení relativní úrovně dávek dochází vždy i k poklesu nemocnosti. Snížením dávek a tím i nemocnosti však lze ovlivnit asi tři čtvrtiny výdajů nemocenského pojištění. Výdaje na peněžitou pomoc v mateřství, které tvoří cca jednu pětinu výdajů, a zčásti i na ošetrovné jsou na nemocnost rezistentní a závisí na jiných ukazatelích.

- Vliv rozpětí mezi druhou a třetí redukční hranicí ovlivní bilanci výdajů nepříliš významně. Například úplné zrušení zápočtu příjmu mezi druhou a třetí hranicí by v roce 2007 snížilo výdaje nemocenského pojištění pouze o 300 mil. Kč.
- Zavedení karenční doby za první 3 dny pracovní neschopnosti by výdaje na dávky nemocenského pojištění přímo neovlivnilo, neboť dávky z nemocenského pojištění budou náležet až od 15. dne pracovní neschopnosti; zaměstnavatelé by na náhradě mzdy ušetřili cca 1,3 mld. Kč.

Bilanci ovlivňuje i sazba pojistného. V novém systému se snižuje sazba pojistného pro zaměstnavatele o 1,9 % (z 3,3 na 1,4 %). Nižší snížení sazby pojistného, neboli stanovení vyšší sazby pojistného by mělo příznivý dopad na bilanci systému.

- Stanovení sazby pojistného pro zaměstnavatele ve výši 2,3 % by zachovalo zaměstnavatelům úhrnné výdaje na nemocenské (pojistné a náhrada mzdy) zhruba na současné úrovni, tj. 32 mld. Kč. Úspora zaměstnavatelů na pojistném by tak odpovídala jejich výdajům na výplatu náhrady mzdy. Bilance příjmů a výdajů nemocenského pojištění ve státním rozpočtu by byla kladná a činila by 5 mld. Kč (ve státním rozpočtu by bylo celkem o 2 mld. Kč méně než podle právního stavu před novým zákonem).
- Stanovení sazby pojistného pro zaměstnavatele ve výši 1,8 % by vedlo k tomu, že bilance příjmů a výdajů nemocenského pojištění ve státním rozpočtu by byla vyrovnaná (ve státním rozpočtu by bylo celkem o 7 mld. Kč méně než podle právního stavu před novým zákonem). Výdaje zaměstnavatelů by byly v úhrnu o 5 mld. Kč nižší než podle právního stavu před novým zákonem.
- Stanovení sazby pojistného pro zaměstnavatele ve výši 2,5 % by vedlo k tomu, že bilance příjmů a výdajů nemocenského pojištění ve státním rozpočtu by byla cca stejná jako podle právního stavu před novým záko-

³⁷⁾ V současné době je v ČR denně ze 100 zaměstnanců cca 6 v pracovní neschopnosti. Na Slovensku chybělo denně ze sta zaměstnanců 5 práceneschopných, ale po zapojení zaměstnavatelů do systému nemocenského pojištění se uvedený počet snížil o 2 zaměstnance, to znamená, že denně jsou ze sta zaměstnanců jen tři zaměstnanci v pracovní neschopnosti.

nem (výnos z pojistného na nemocenské pojištění by převyšoval výdaje na dávky o 7 mld. Kč). Výdaje zaměstnavatelů by byly v úhrnu o 2 mld. Kč vyšší než podle právního stavu před novým zákonem.

PŘÍLOHA

I. PŘÍKLADY VÝPOČTU DÁVEK

právní stav k 1. 1. 2006

A. PŘÍKLAD VÝPOČTU DŮCHODU

Zadání

Muž narozený 1. 4. 1944 po skončení povinné devítileté školní docházky v roce 1959 studoval na střední a vysoké škole do 30. 6. 1967 a po ukončení studia byl nepřetržitě zaměstnán až do 31. 12. 2005. V roce 1993 byl nemocen 10 dnů, v roce 1994 byl nemocen 20 dnů a v 1996 byl nemocen 15 dnů. Od 1. 1. 2006 mu byl přiznán starobní důchod podle § 29 zákona č. 155/1995 Sb. („normální“ starobní důchod).

Výpočet

1. Určení důchodového věku

Důchodového věku bylo dosaženo 1. 10. 2005.

Věkové hranice 60 let bylo dosaženo 1. 4. 2004, tj. v devátém kalendářním roce po roce 1995, takže důchodový věk činí 60 let + 9 x 2 měsíce (§ 32 zákona č. 155/1995 Sb.).

2. Určení doby pojištění získané do vzniku nároku na starobní důchod

Získaná doba pojištění činí 45 celých roků.

Do doby pojištění se započte v plné výši doba od počátku studia na střední škole do 18 let věku (1. 9. 1959 – 31. 3. 1962), tj. 943 dnů a doba zaměstnaní (1. 7. 1967 – 30. 9. 2005), tj. 13 972 dnů. Doba studia po 18 roce věku (1. 4. 1962 – 30. 6. 1967) se započte ve výši 80 %, tj. 1 534 dnů (1917 x 0,8). Celková doba pojištění tak činí 16 449 dnů, tj. 45 celých roků a 24 dnů (16449 : 365).

3. Určení rozhodného období

Rozhodné období pro stanovení osobního vyměřovacího základu bude

v tomto případě osmnáctileté, a budou jej tvořit roky 1986 až 2005 (rok 2005 je poslední rok před rokem přiznání důchodu).

4. Dále je třeba

- za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období zjistit výši vyměřovacích základů a počet dnů vyločených dob (dále jen „VD“) – v tomto případě jde o dny nemoci uvedené v zadání,
- pro jednotlivé kalendářní roky „t“ rozhodného období (s výjimkou kalendářního roku předcházejícího roku přiznání důchodu) zjistit z nařízení vlády výši všeobecných vyměřovacích základů (dále jen „VVZt“) a výši příslušného přepočítacího koeficientu (dále jen „PK“), přičemž pro výpočet důchodu přiznaného v roce 2006 je PK₂₀₀₄ = 1,0532 stanoven nařízením vlády č. 414/2005 Sb.,
- pro jednotlivé kalendářní roky rozhodného období stanovit koeficienty nárůstu všeobecného vyměřovacího základu (dále jen „KNVVZ“, přičemž platí, že

$$\text{KNVVZ}_t = \frac{\text{VVZ}_{2002} \times \text{PK}_{2002}}{\text{VVZ}_t},$$

- stanovit roční vyměřovací základy pro jednotlivé kalendářní roky rozhodného období (dále jen „RVZ“, přičemž platí, že RVZ_t = VZ_t × KNVVZ_t).

Postup výpočtu vyplývá z následující tabulky:

Rok	VZ _t [Kč]	VD [počet dnů]	VVZ _t [Kč]	KNVVZ _t	RVZ _t [Kč]
1986	28 000		2 964	6,3540	177 912
1987	30 000		3 026	6,2238	186 714
1988	31 000		3 095	6,0851	188 639
1989	33 000		3 170	5,9411	196 057
1990	35 000		3 286	5,7314	200 599
1991	41 000		3 792	4,9666	203 631
1992	51 000		4 644	4,0554	206 826
1993	66 000	10	5 817	3,2376	213 682
1994	79 000	20	6 896	2,7311	215 757
1995	96 000		8 172	2,3046	221 242
1996	115 000	15	9 676	1,9464	223 836
1997	128 000		10 696	1,7608	225 383
1998	142 000		11 693	1,6106	228 706
1999	155 000		12 655	1,4882	230 671
2000	167 000		13 490	1,3961	233 149
2001	181 000		14 640	1,2864	232 839
2002	194 000		15 711	1,1987	232 548
2003	207 000		16 769	1,1231	232 482
2004	221 000		17 882	1,0532	232 758
2005	220 000			1,0000	220 000

Poznámka: Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se stanoví s přesností na čtyři platná desetinná místa (číslíce na čtvrtém platném desetinném místě se přitom zaokrouhluje podle obecných pravidel). Roční vyměřovací základ se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

5. Stanovení osobního vyměřovacího základu (dále jen „OVZ“)

OVZ = měsíční průměr úhrnu RVZ za roky 1986 až 2005 =

$$= \frac{\text{úhrn RVZ}_{1986 \text{ až } 2005}}{\text{počet dní } 1986 \text{ až } 2005 - \text{VD}} \times 30,4167 = \frac{4\,303\,431}{7305 - 45} \times 30,4167 = 18\,030 \text{ Kč}$$

Vzhledem k tomu, že jsou v rozhodném období, z něhož se zjišťují příjmy, dny pobírání nemocenského (tzv. vyločené doby), musí se při stanovení osobního vyměřovacího základu celkový počet dnů rozhodného období snížit o počet těchto dnů (v zadaném příkladu výpočtu o 45 dnů).

Poznámka: Osobní vyměřovací základ se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

6. Stanovení výpočtového základu (dále jen „VZ“)

Redukce: do 1. redukční hranice se počítá 100 % OVZ, od 1. redukční hranice do 2. redukční hranice se počítá 30 % OVZ, a od 2. redukční hra-

nice se počítá 10 % OVZ. Pro důchody přiznané v roce 2006 jsou redukční hranice stanoveny nařízením vlády č. 414/2005 Sb. ve výši 9 100 Kč a 21 800 Kč.

$$VZ = 9\,100 + (18\,030 - 9\,100) \times 30\% = \mathbf{11\,779\text{ Kč}}$$

7. Stanovení procentní výměry (dále jen „PV“)

Výše PV činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na starobní důchod 1,5 % VZ, tj. $45 \times 1,5\% VZ = 67,5\% VZ$, tedy 67,5 % z částky 11 779 Kč = 7 951 Kč měsíčně;

Poznámka: Minimální výše procentní výměry činí 770 Kč měsíčně.

8. Stanovení základní výměry (dále jen „ZV“)

ZV = 1 470 Kč měsíčně (naposledy změněna nařízením vlády č. 415/2005 Sb.).

9. Zvýšení za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na starobní důchod

Od 1. 10. 2005 do 31. 12. 2005, tj. za 92 kalendářních dnů, náleží zvýšení procentní výměry důchodu 1,5 % VZ, tj. $11\,779 \times 1,5\% = \mathbf{177\text{ Kč}}$, takže

$$\mathbf{\text{celková PV} = 7\,951 + 177 = 8\,128\text{ Kč měsíčně.}}$$

Poznámka: Zvýšení náleží za každých celých 90 kalendářních dnů (nezahrnuje se doba nemoci) a činí 1,5 % za dobu získanou po 30. 6. 2001, za dobu před 1. 7. 2001 náleží zvýšení 1 %.

10. Valorizační zvýšení podle nařízení vlády č. 415/2005 Sb. nenáleží.

11. Celková výše starobního důchodu

$$S = ZV + PV = 1\,470\text{ Kč} + 8\,128\text{ Kč} = \mathbf{9\,598\text{ Kč měsíčně}}$$

Poznámka: Výše starobního důchodu se zaokrouhluje na celé koruny nahoru; přitom se zvláště zaokrouhlí výše starobního důchodu vypočtená ke dni vzniku nároku na důchod a zvláště případná částka zvýšení starobního důchodu za dobu zaměstnávání vykonávaného po vzniku nároku.

Další příklady orientačního výpočtu výše důchodu a informace o některých pojmech lze nalézt na internetových stránkách MPSV: <http://www.mpsv.cz> v sekci Důchodové pojištění – Kalkulačky.

B.1. PŘÍKLADY VÝPOČTU DÁVEK NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ³⁸⁾

Právní stav leden 2006

Z nemocenského pojištění se vyplácí **čtyři dávky**: nemocenské, podpora při ošetřování člena rodiny (POČR), peněžitá pomoc v mateřství (PPM) a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

B.1.1. NEMOCENSKÉ

Zadání

Pracovník se stal práceneschopným 4. ledna 2006 a pracovní neschopnost (PN) trvala do 30. ledna 2006 (27 kalendářních dnů). Jeho započitatelný příjem v měsících leden–prosinec 2005 činil:

- A) 0,7násobek průměrné mzdy v NH za rok 2005, tj. cca 13 268 Kč měsíčně.
- B) 1,5násobek průměrné mzdy v NH za rok 2005, tj. cca 28 431 Kč měsíčně.

³⁸⁾ OBECNĚ - vymezení pojmů

- **Rozhodné období** je zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla pracovní neschopnost (karanténa, potřeba ošetřování člena rodiny či nástup na mateřskou dovolenou).
- **Denní vyměřovací základ** (DVZ) Započitatelný příjem (veškerý příjem podléhající odvodu pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období) se dělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období (do tohoto počtu dnů se však některé dny nezahrnují, aby neodůvodněně nedocházelo k rozmělnění výše denního vyměřovacího základu – např. dny poskytování nemocenského).
- **Redukce denního vyměřovacího základu** (DVZr) Pro redukci jsou stanoveny dvě hranice. V roce 2006 je první redukční hranice 510 Kč, druhá redukční hranice 730 Kč. Pro nemocenské a POČR za dobu prvních 14 kalendářních dnů pracovní neschopnosti se z částky 510 Kč počítá 90 %, z částky nad 510 Kč do 730 Kč se počítá 60 % a k částce nad 730 Kč se nepřihlíží. Pro PPM od 1. dne a pro nemocenské a POČR od 15. kalendářního dne pracovní neschopnosti se částka do 510 Kč počítá v plné výši, z částky nad 510 Kč do 730 Kč se počítá 60 % a k částce nad 730 Kč se nepřihlíží.
- **Denní dávka stanovená procentní sazbou:** Nemocenské za 1.–3. den PN činí 25 % z DVZr, za 4. a další den PN činí 69 % z DVZr; peněžitá pomoc v mateřství činí 69 % z DVZr; podpora při ošetřování členy rodiny činí 69 % z DVZr.

Výpočet**1. Rozhodné období**

leden–prosinec 2005
365 kalendářních dnů

2. Denní vyměřovací základ

A) Započitatelný příjem	159 216 Kč	12 x 13 268
Denní vyměřovací základ	436,21 Kč	159 216 / 365
B) Započitatelný příjem	341 172 Kč	12 x 28 431
Denní vyměřovací základ	934,72 Kč	341 172 / 365

3. Redukce denního vyměřovacího základu³⁹⁾**1.–14. den PN**

A) 393 Kč	436,21 x 90 %
B) 591 Kč	510 x 90 % + (730 - 510) x 60 %

od 15. dne PN

A) 437 Kč	436,21 x 100 %
B) 642 Kč	510 x 100 % + (730 - 510) x 60 %

4. Denní dávka nemocenského³⁹⁾

A) 1. až 3. den PN	99 Kč	393 x 25 %
4. až 14. den PN	272 Kč	393 x 69 %
od 15. dne PN	302 Kč	437 x 69 %
B) 1. až 3. den PN	148 Kč	591 x 25 %
4. až 14. den PN	408 Kč	591 x 69 %
od 15. dne PN	443 Kč	642 x 69 %

5. Výše nemocenského za dobu nemoci 27 kalendářních dnů³⁹⁾

A) 7 215 Kč	3 x 99 + 11 x 272 + 13 x 302
B) 10 691 Kč	3 x 148 + 11 x 408 + 13 x 443

³⁹⁾Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

B.1.2. PODPORA PŘI OŠETŘOVÁNÍ ČLENA RODINY (POČR)**Zadání**

Pracovnice pečuje o nemocné dítě a podpora při ošetřování člena rodiny trvala od 4. ledna do 12. ledna 2006 (9 dnů, tj. maximální doba na 1 případ pro neosamělého rodiče). Její započitatelný příjem v měsících leden až prosinec 2005 činil 18 954 Kč měsíčně (odhadovaná výše průměrné mzdy v NH v roce 2005).

Výpočet**1. Rozhodné období**

leden–prosinec 2005
365 kalendářních dnů

2. Denní vyměřovací základ

Započitatelný příjem	227 448 Kč	12 x 18 954
Denní vyměřovací základ	623,15 Kč	227 448 / 365

3. Redukce denního vyměřovacího základu⁴⁰⁾

527 Kč	510 x 90 % + (623,15 - 510) x 60 %
---------------	------------------------------------

4. Denní dávka⁴⁰⁾

za každý den POČR	364 Kč	527 x 69 %
-------------------	---------------	------------

5. Výše podpory při ošetřování člena rodiny za dobu 9 kalendářních dnů³⁹⁾

3 276 Kč	9 x 364
-----------------	---------

B.1.3. PENĚŽITÁ POMOC V MATEŘSTVÍ (PPM)**Zadání**

Žena nastoupila na mateřskou dovolenou, která trvala od 4. ledna 2006 do 18. července 2006 (196 kalendářních dnů). PPM náleží po dobu 28 týdnů. Její započitatelný příjem v měsíci leden až prosinec 2005 činil 18 954 Kč měsíčně (výše odhadované průměrné mzdy v NH v roce 2005).

⁴⁰⁾Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

Výpočet

1. Rozhodné období	leden–prosinec 2005 365 kalendářních dnů
2. Denní vyměřovací základ	
Započitatelný příjem	227 448 Kč 12 x 18 954
Denní vyměřovací základ	623,15 Kč 227 448 / 365
3. Redukce denního vyměřovacího základu ⁴¹⁾	
578 Kč	$510 \times 100 \% + (623,15 - 510) \times 60 \%$
4. Denní dávka PPM ⁴¹⁾	
za každý den PPM	399 Kč 578 x 69 %
5. Výše peněžité pomoci v mateřství za 196 kalendářních dnů	
78 204 Kč	399 x 196

B.1.4. VYROVNÁVACÍ PŘÍSPĚVEK V TĚHOTENSTVÍ A MATEŘSTVÍ**Zadání**

Pracovnice byla převedena na jinou práci z důvodu těhotenství dne 1. února 2006, na mateřskou dovolenou nastupuje dne 1. května 2006. Před převedením její započitatelný příjem v měsících únor 2005 až leden 2006 činil 18 954 Kč měsíčně a po převedení činil v každém měsíci 13 268 Kč (0,7násobek odhadované průměrné mzdy v NH v roce 2005).

Výpočet

1. Rozhodné období	únor 2005–leden 2006 365 kalendářních dnů
2. Denní vyměřovací základ před převedením	
Započitatelný příjem	227 448 Kč 12 x 18 954
Denní vyměřovací základ	623,15 Kč 227 448 / 365

⁴¹⁾ Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

3. Redukce denního vyměřovacího základu⁴²⁾

578 Kč $510 \times 100 \% + (623,15 - 510) \times 60 \%$

4. Průměrná denní částka na 1 kalendářní den po převedení,⁴²⁾

tj. průměr započitatelných příjmů připadající na 1 kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po převedení

únor **473,86 Kč** 13 268 / 28

březen **428,00 Kč** 13 268 / 31

duben **442,27 Kč** 13 268 / 30

5. Denní vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství,⁴²⁾

tj. rozdíl denního vyměřovacího základu zjištěného ke dni převedení a průměru započitatelných příjmů na 1 kalendářní den po převedení

únor **105 Kč** 578 - 473,86

březen **150 Kč** 578 - 428,00

duben **136 Kč** 578 - 442,27

6. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství za období od převedení do nástupu na mateřskou dovolenou

11 670 Kč $105 \times 28 + 150 \times 31 + 136 \times 30$

Poznámka: Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se poskytuje nejdéle do nástupu ženy na mateřskou dovolenou a po ukončení mateřské dovolené nejdéle do konce devátého měsíce po porodu.

Další příklady výpočtu výše dávek nemocenského pojištění podle právního stavu v roce 2006 umožňuje kalkulačka na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí: www.mpsv.cz/sekce/nemocenske_pojisteni/kalkulačka_pro_vypočet_nemocenských_dávek_v_roce_2006.

⁴²⁾ Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

B.2. PŘÍKLADY VÝPOČTU NÁHRADY MZDY A DÁVEK NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ ⁴³⁾

Právní stav leden 2007

Podle zák. č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, a zákona č. 189/2006 Sb., doprovodný zákon, se z nemocenského pojištění poskytují čtyři dávky: nemocenské, ošetřovné, peněžitá pomoc v mateřství (PPM) a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. V období prvních 14 kalendářních dnů pracovní neschopnosti z důvodu nemoci (karantény) náleží náhrada mzdy za pracovní dny. Nemocenské náleží až od 15. kalendářního dne pracovní neschopnosti.

⁴³⁾ OBEČNĚ: Redukční hranice pro výpočet náhrady mzdy a nemocenských dávek budou stanoveny podle údajů ČSÚ o vývoji průměrné mzdy Sdělením MPSV ve Sbírce zákonů cca v září roku 2006. Částky použité v příkladech vycházejí z odhadu.

Vymezení pojmů pro NÁHRADU MZDY

Náhrada mzdy náleží v období prvních 14 kalendářních dnů pracovní neschopnosti a je poskytována jen za pracovní dny.

- **Rozhodné období** je vždy předchozí kalendářní čtvrtletí.
- **Průměrný denní výdělek** se zjistí z hrubé mzdy zúčtované zaměstnanci k výplatě v rozhodném období a počtu odpracovaných dní v rozhodném období. Jestliže zaměstnanec neodpracoval v rozhodném období alespoň 22 dnů, používá se místo průměrného výdělku pravděpodobný výdělek. Ten se zjistí z hrubé mzdy, které zaměstnanec dosáhl od počátku rozhodného období, popřípadě z hrubé mzdy, které by zřejmě dosáhl.
- **Redukce denního průměrného výdělku (DPVr)** Pro redukci jsou stanoveny tři hranice, jejichž výše je 1,4násobkem redukčních hranic pro nemocenské. V roce 2007 se očekává první redukční hranice cca 936 Kč, druhá redukční hranice cca 1403 Kč a třetí redukční hranice cca 2 806 Kč. Pro náhradu mzdy se z částky do první redukční hranice počítá 90 %, z částky nad první redukční hranicí do druhé redukční hranice se počítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranicí do třetí redukční hranice se počítá 30 % a k částce nad třetí redukční hranicí se nepřihlíží.
- **Denní výše náhrady stanovená** procentní sazbou: Náhrada mzdy za 1. až 3. pracovní den pracovní neschopnosti činí 30 % z DPVr; od 4. pracovního dne činí 69 % z DPVr. Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

Vymezení pojmů pro DÁVKY NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ

- **Rozhodné období** je zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla pracovní neschopnost (karanténa, potřeba ošetřování člena rodiny či nástup na mateřskou dovolenou).

(Pokračování poznámky na následující stránce)

B.2.1. NEMOCENSKÉ A NÁHRADA MZDY

Zadání

Pracovník se stal práceneschopným 4. ledna 2007 a pracovní neschopnost (PN) trvala do 30. ledna 2007, tj. 27 kalendářních dnů. Jeho započitatelný příjem v měsících leden–prosinec 2006 činil:

- A) 0,7násobek odhadované průměrné mzdy v NH v roce 2006, tj. 14 050 Kč měsíčně.
- B) 1,5násobek odhadované průměrné mzdy v NH v roce 2006, tj. 30 108 Kč měsíčně.

Výpočet

NÁHRADA MZDY

V období prvních 14 kalendářních dnů pracovní neschopnosti náleží zaměstnanci náhrada mzdy za pracovní dny (10 dnů).

1. Rozhodné období pro průměrný výdělek	říjen–prosinec 2006
	65 odpracovaných směn
2. Průměrný denní výdělek	
A) Hrubá mzda zúčtovaná v rozhodném období	42 150 Kč
průměrný denní výdělek	648,46 Kč
	3 x 14 050
	42 150 / 65

(Pokračování poznámky z předcházející stránky)

- **Denní vyměřovací základ (DVZ)** Započitatelný příjem (veškerý příjem podléhající odvodu pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období) se dělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období (do tohoto počtu dnů se však některé dny nezahrnují, aby neodůvodněně nedocházelo k rozmělnění výše denního vyměřovacího základu – např. dny poskytování nemocenského).
- **Redukce denního vyměřovacího základu (DVZr)** Pro redukci jsou stanoveny tři hranice. V roce 2007 se očekává první redukční hranice cca 668 Kč, druhá redukční hranice cca 1 002 Kč a třetí redukční hranice cca 2 004 Kč. Pro nemocenské dávky se z částky do první redukční hranice počítá 100 %, z částky nad první redukční hranicí do druhé redukční hranice se počítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranicí do třetí redukční hranice se počítá 30 % a k částce nad třetí redukční hranicí se nepřihlíží.
- **Denní dávka stanovená procentní sazbou:** Nemocenské od 15. dne pracovní neschopnosti činí 69 % z DVZr; peněžitá pomoc v mateřství činí 70 % z DVZr; ošetřovné činí 65 % z DVZr.

B) Hrubá mzda zúčtovaná v rozhodném období 90 324 Kč 3 x 30 108
 průměrný denní výdělek **1 389,60 Kč** 90 324 / 65

3. Redukce průměrného denního výdělku

A) **584 Kč** 648,46 x 90 %
 B) **1 115 Kč** 936 x 90 % + (1389,60 - 936) x 60 %

4. Denní náhrada mzdy ⁴⁴⁾

A) 1. až 3. den PN **176 Kč** 584 x 30 %
 4. až 14. den PN **403 Kč** 584 x 69 %
 B) 1. až 3. den PN **335 Kč** 1 115 x 30 %
 4. až 14. den PN **770 Kč** 1 115 x 69 %

5. Náhrada mzdy za 10 kalendářních dnů ⁴⁴⁾

A) **3 349 Kč** 3 x 176 + 7 x 403
 B) **6 395 Kč** 3 x 355 + 7 x 770

NEMOCENSKÉ

Od 15. kalendářního dne pracovní neschopnosti náleží nemocenské za kalendářní dny.

1. Rozhodné období

leden–prosinec 2006
365 kalendářních dnů

2. Denní vyměřovací základ

A) Započitatelný příjem 168 600 Kč 12 x 14 050
 Denní vyměřovací základ **461,92 Kč** 168 600 / 365
 B) Započitatelný příjem 361 296 Kč 12 x 30 108
 Denní vyměřovací základ **989,85 Kč** 361 296 / 365

3. Redukce denního vyměřovacího základu ⁴⁴⁾

A) **462 Kč** 461,92 x 100 %
 B) **862 Kč** 668 x 100 % + (989,85 - 668) x 60 %

4. Denní dávka nemocenského ⁴⁴⁾

A) **319 Kč** 462 x 69 %
 B) **595 Kč** 862 x 69 %

⁴⁴⁾Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

5. Nemocenské za 13 kalendářních dnů ⁴⁵⁾

A) **4 147 Kč** 13 x 319
 B) **7 735 Kč** 13 x 595

Celková výše náhrady mzdy a nemocenského za 27 kalendářních dnů pracovní neschopnosti

A) **7 496 Kč** 3 349 + 4 147
 B) **14 130 Kč** 6 395 + 7 735

B.2.2. OŠETŘOVNÉ

Zadání

Pracovnice pečuje o nemocné dítě a ošetřovné trvalo od 4. ledna do 12. ledna 2007 (9 dnů, tj. maximální doba na 1 případ, nejde-li o osamělého rodiče). Její započitatelný příjem v měsíci leden až prosinec 2006 činil 20 072 Kč měsíčně (odhadovaná výše průměrné mzdy v NH za rok 2006).

Výpočet

1. Rozhodné období

leden–prosinec 2006
365 kalendářních dnů

2. Denní vyměřovací základ

Započitatelný příjem 240 864 Kč 12 x 20 072
 Denní vyměřovací základ **659,90 Kč** 240 864 / 365

3. Redukce denního vyměřovacího základu ⁴⁵⁾

660 Kč 659,90 x 100 %

4. Denní dávka ⁴⁵⁾

za každý den POČR **429 Kč** 660 x 65 %

5. Ošetřovné za 9 kalendářních dnů ⁴⁵⁾

3 861 Kč 9 x 429

⁴⁵⁾Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

B.2.3. PENĚŽITÁ POMOC V MATEŘSTVÍ (PPM)

Zadání

Žena nastoupila na mateřskou dovolenou, která trvala od 4. ledna 2007 do 18. července 2007 (196 kalendářních dnů). PPM náleží po dobu 28 týdnů. Její započitatelný příjem v měsících leden až prosinec 2006 činil 20 072 Kč měsíčně (očekávaná výše průměrné mzdy v NH v roce 2006).

Výpočet

1. Rozhodné období	leden–prosinec 2006
	365 kalendářních dnů
2. Denní vyměřovací základ	
Započitatelný příjem 240 864 Kč	12 x 20 072
Denní vyměřovací základ 659,90 Kč	240 864 / 365
3. Redukce denního vyměřovacího základu⁴⁶⁾	
660 Kč	660 x 100 %
4. Denní dávka PPM⁴⁶⁾	
za každý den PPM 462 Kč	660 x 70 %
5. Peněžítá podpora v mateřství za 196 kalendářních dnů	
90 552 Kč	462 x 196

B.2.4. VYROVNÁVACÍ PŘÍSPĚVEK V TĚHOTENSTVÍ A MATEŘSTVÍ

Zadání

Pracovnice byla převedena na jinou práci z důvodu těhotenství dne 1. února 2007, na mateřskou dovolenou nastupuje dne 1. května 2007. Před převedením její započitatelný příjem v měsících únor 2006 až leden 2007 činil 20 072 Kč měsíčně a po převedení činil v každém měsíci 14 050 Kč (0,7násobek odhadované průměrné mzdy v NH za rok 2006).

⁴⁶⁾ Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

Výpočet

1. Rozhodné období	únor 2006–leden 2007
	365 kalendářních dnů
2. Denní vyměřovací základ před převedením	
Započitatelný příjem 240 864 Kč	12 x 20 072
Denní vyměřovací základ 659,90 Kč	240 864 / 365
3. Redukce denního vyměřovacího základu	
660 Kč	659,90 x 100 %
4. Průměrná denní částka na 1 kalendářní den po převedení,	
tj. průměr započitatelných příjmů připadající na 1 kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení	
únor 501,79 Kč	14 050 / 28
březen 453,23 Kč	14 050 / 31
duben 468,33 Kč	14 050 / 30
5. Denní vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství,⁴⁷⁾	
tj. rozdíl denního vyměřovacího základu zjištěného ke dni převedení a průměru započitatelných příjmů na 1 kalendářní den po převedení	
únor 159 Kč	660 - 501,79
březen 207 Kč	660 - 453,23
duben 192 Kč	660 - 468,33
6. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství za období od převedení do nástupu na mateřskou dovolenou	
16 629 Kč	159 x 28 + 207 x 31 + 192 x 30

Poznámka: Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se poskytuje nejdéle do nástupu ženy na mateřskou dovolenou a po ukončení mateřské dovolené nejdéle do konce devátého měsíce po porodu.

Další příklady pro porovnání výše dávek podle právního stavu v roce 2006 a nového zákona umožňují tabulky na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí: www.mpsv.cz/nemocenske_pojisteni_novy_zakon_o_nemocenskem_pojisteni_a_zmeny_v_doprovodnych_zakonech/prikklady_vlivu_noveho_zakona. Pod titulem zaměstnanci je možno spočítat výše náhrady mzdy a dávek nemocenského pojištění. Pod titulem zaměstnavatelé je možné stanovit výdaje zaměstnavatele související s nemocenským pojištěním (možné tři varianty zadání vstupu).

⁴⁶⁾ Výpočet se zaokrouhlí na celé Kč nahoru.

II. PŘEHLED HLAVNÍCH OPATŘENÍ PŘIJATÝCH OD ROKU 1990

A. DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ

● v letech 1990 až 1992

- ✓ Byla odstraněna diskriminace osob samostatně výdělečně činných (zejména bylo zabezpečení osob samostatně výdělečně činných postaveno na roveň zabezpečení ostatních výdělečně činných osob) a byly zrušeny preference v důchodovém systému (zrušeny pracovní kategorie a osobní důchody). Tato opatření vedla k tomu, že prakticky všichni ekonomicky aktivní získávají důchodové nároky podle jednotných podmínek a byly tak vytvořeny i výhodné podmínky pro další reformní kroky.
- ✓ Došlo k sjednocení provádění důchodového pojištění a nemocenského pojištění (nemocenské pojištění bylo převedeno z působnosti odborových orgánů, Českého svazu výrobních družstev a okresních národních výborů a organizačně sjednoceno s důchodovým pojištěním v rámci jednoho státního orgánu – nyní Česká správa sociálního zabezpečení – řízeného Ministerstvem práce a sociálních věcí).
- ✓ Byla zavedena pravidelná valorizace důchodů – přijato první systémové valorizační opatření, které stanovilo podmínky a způsob pravidelného zvyšování důchodů.

● v roce 1994

- ✓ Přijetí zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Český důchodový systém tak tvoří dva pilíře – základní povinný, dávkově definovaný a průběžně financovaný pilíř a doplňkový dobrovolný, příspěvkově definovaný a kapitálově financovaný pilíř penzijního připojištění se státním příspěvkem; součástí doplňkového dobrovolného pilíře je také soukromé životní pojištění.

● v roce 1995

- ✓ Přijetí zákona o důchodovém pojištění. Do této nové právní úpravy byla zakotvena zásadní opatření, jako je postupné zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod, sjednocení systému, změna konstrukce výpočtu důchodu, která určitým způsobem reaguje na

vývoj vnějších faktorů, nově byla definována plná (i částečná) invalidita s vazbou na procentní pokles schopnosti soustavně výdělečné činnosti v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, která nepřipouští dřívější tzv. profesní a stavovskou invaliditu, vedle dosavadní možnosti odchodu do dočasně kráceného předčasného starobního důchodu až o dva roky dříve před dosažením důchodového věku, která byla převzata z dosavadní právní úpravy, bylo nově umožněno odejít do trvale kráceného předčasného starobního důchodu, a to až o tři roky dříve před dosažením důchodového věku. Zákon o důchodovém pojištění představoval významný posun směrem k praxi obvyklé mezi členskými státy EU (např. nárok na důchody nebyl podmíněn pobytem na území ČR) a je v souladu s právem ES.

● v roce 1996

- ✓ Byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění jako součást státních finančních aktiv, který umožňuje, i když v rámci státního rozpočtu, definovat bilanci základního důchodového pojištění. Prostředky tohoto účtu mohou být použity pouze na zvýšení dávek nebo na úhradu záporného salda pojistného na důchodové pojištění.

● v roce 1997

- ✓ V rámci úsporných opatření došlo k omezení zápočtu většiny druhů náhradních dob pojištění a ke zpřísnění podmínek pro valorizaci důchodů.

● v roce 1999

- ✓ Byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, která zvýšila míru bezpečnosti vkladů účastníků a rozšířila možnosti tohoto připojištění (zvýšení státního příspěvku, zavedení daňových úlev pro účastníky – zaměstnance a pro přispívající zaměstnavatele, stanoveny přísnější podmínky v penzijním připojištění).

● v roce 2001

- ✓ Při stanovení výše důchodů byla více zohledněna pojistně matematická pravidla (zvýšení redukce procentní výměry za předčasný odchod do starobního důchodu a zvýhodnění odloženého odchodu do starobního důchodu).

- **v roce 2002**

- ✓ Bylo zavedeno pravidelné zvyšování důchodů od ledna každého roku (poprvé od ledna 2003) a upřesněna pravidla pro zvyšování důchodů tak, aby o zvýšení mohlo být rozhodováno až na základě konečných statistických údajů a nikoliv pouze na základě odhadů těchto ukazatelů, s možností mimořádně zvýšit důchody mimo pravidelný termín při výraznějším růstu cen.

- **v roce 2003**

- ✓ Od 1. ledna 2004 je účinné
 - zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod i po roce 2007 až do dosažení jednotné věkové hranice 63 let pro muže a bezdětné ženy s tím, že u ostatních žen zatím zůstane věková hranice diferencovaná podle počtu vychovaných dětí (59 až 62 let),
 - omezení možností odchodu do starobního důchodu před dosažením důchodového věku zrušením jednoho ze dvou typů předčasného starobního důchodu, a to dočasně kráceného,
 - redukce hodnocení doby studia pro účely důchodového pojištění,
 - zrušení podmínky umožňující nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod pouze při nepřekročení stanovené hranice příjmu a zakotvení podmínky sjednání pracovněprávního vztahu nejdéle na dobu jednoho roku (dosud žádná lhůta stanovena nebyla),
 - rozdělení samostatné výdělečné činnosti pro účely důchodového pojištění na hlavní a vedlejší.
- ✓ Byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, jejímž účelem bylo především dosažení harmonizace s právem EU.

- **v roce 2006**

- ✓ Byl zrušen institut krácení částečných invalidních důchodů nebo zastavení jejich výplaty při překročení stanovené hranice příjmů z výdělečné činnosti.
- ✓ Byla zvýšena procentní výměra důchodu o 200 Kč, a to ode dne, kdy jeho poživatel dosáhne věku 100 let.

- ✓ Úprava výše vdovských důchodů nebo uvolnění jejich výplaty, jestliže ke krácení výše těchto důchodů nebo k nepřiznání jejich výplaty došlo podle předpisů platných před 1. lednem 1996 v důsledku existence tzv. „souběžového maxima“.

B. NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ

- **v roce 1993**

- ✓ Převedení lázeňské péče do systému zdravotního pojištění.

- **v letech 1993 až 1994**

- ✓ Nemocenské se začalo poskytovat za kalendářní dny, vypočítávat z průměrné hrubé mzdy za kalendářní čtvrtletí předcházející pojistné události.
- ✓ Zvýšen příjem rozhodný pro vstup do nemocenského pojištění ze 120 Kč na 400 Kč za kalendářní měsíc.

- **v letech 1995 až 1996**

- ✓ Převedení přídaveků na děti, porodného a pohřebného do systému státní sociální podpory; ze systému nemocenského pojištění byly nadále poskytovány kromě nemocenského ještě další tři dávky, a to podpora při ošetřování člena rodiny, peněžitá pomoc v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.
- ✓ Změna povinného nemocenského pojištění osob samostatně výdělečně činných na dobrovolné.

- **v roce 1999**

- ✓ Byl zaveden systém redukčních hranic pro stanovení výše nemocenského a jejich pravidelná valorizace (každoročně k 1. lednu).

- **v roce 2002**

- ✓ Bylo rozhodnuto (v souvislosti s řešením finančních dopadů povodně v roce 2002), že se redukční hranice pro stanovení výdělků rozhodných pro výpočet dávek nemocenského pojištění pro rok 2003 nezvýší.

- **v roce 2003**

- ✓ S účinností od 1. ledna 2004 bylo
 - prodlouženo rozhodné období, ze kterého se zjišťuje denní vyměřovací základ pro stanovení dávek nemocenského pojištění, z kalendářního čtvrtletí na 12 kalendářních měsíců,
 - snížen denní vyměřovací základ pro výpočet nemocenského a podpory při ošetřování člena rodiny za dobu prvních 14 kalendářních dnů pracovní neschopnosti (karantény) nebo potřeby ošetřování ze současných 100 % na 90 % u částky do 480 Kč (první redukční hranice),
 - sníženo nemocenské za první tři kalendářní dny pracovní neschopnosti z 50 % na 25 %,
 - prodloužena doba, po kterou nebudou zvyšovány redukční hranice denního vyměřovacího základu, i na roky 2004 a 2005; toto opatření platilo i v systému nemocenské péče v ozbrojených silách.

- **v roce 2005**

- ✓ Byly s účinností od 1. ledna 2006 zvýšeny redukční hranice pro stanovení denního vyměřovacího základu, a to tak, že
 - částka 480 Kč se zvýšila na částku 510 Kč a
 - částka 690 Kč se zvýšila na 730 Kč.

- **v roce 2006**

- ✓ Byl přijat nový zákon o nemocenském pojištění, jehož účinnost je stanovena k 1. lednu 2007. Nový zákon o nemocenském pojištění a související zákon především
 - zainteresovává zaměstnavatele na vývoji pracovní neschopnosti zaměstnanců tím, že budou platit náhradu mzdy za prvních 14 dnů trvání pracovní neschopnosti,
 - snižuje zaměstnavatelům sazbu pro odvod pojistného na nemocenské pojištění z 3,3 % na 1,4 %,
 - zajišťuje větší úměrnost výše dávek nemocenského pojištění zaplacenému pojistnému na nemocenské pojištění zvýšením počtu redukčních hranic pro výpočet denního vyměřovacího základu ze dvou na tři,
 - přenáší provádění nemocenského pojištění z tzv. velkých organizací na orgány nemocenského pojištění,

- posiluje ochranné prvky proti zneužívání systému,
- snižuje sazbu penále na polovinu (z 0,1 % na 0,05 %).

C. POJISTNÉ

- **v roce 1993**

- ✓ V souvislosti s daňovou reformou bylo zavedeno pojistné na sociální zabezpečení (důchodové pojištění a nemocenské pojištění) a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti jako zvláštní platby mimo daňový systém, které je příjmem státního rozpočtu – celková sazba 36 % vyměřovacího základu (nemocenské pojištění 4,8 %, důchodové pojištění 27,2 %, státní politika zaměstnanosti 4 %).
- ✓ S účinností od 1. ledna 1994 byla snížena celková sazba pojistného na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti z 36 % na 35 % vyměřovacího základu (nemocenské pojištění 4,8 %, důchodové pojištění 27,2 %, státní politika zaměstnanosti 3 %).

- **v roce 1995**

- ✓ S účinností od 1. ledna 1996 byla snížena celková sazba pojistného na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti z 35 % na 34 % vyměřovacího základu (nemocenské pojištění 4,4 %, důchodové pojištění 26 % státní politika zaměstnanosti 3,6 %).

- **v roce 2003**

- ✓ S účinností od 1. ledna 2004 došlo k
 - zvýšení sazby pojistného na důchodové pojištění o 2 procentní body (z 26 % na 28 % vyměřovacího základu) a současně snížení pojistné sazby na státní politiku zaměstnanosti o 2 procentní body (z 3,6 % na 1,6 % vyměřovacího základu),
 - postupnému zvyšování minimálního vyměřovacího základu pro stanovení pojistného u osob samostatně výdělečně činných v letech 2004 až 2006 z 35 % na 50 % rozdílu mezi dosaženými příjmy a vynaloženými výdaji (40 % v roce 2004, 45 % v roce 2005),
 - rozdělení osob samostatně výdělečně činných na osoby vykonávající hlavní a vedlejší samostatnou výdělečnou činnost; osoby vykonávající hlavní samostatnou výdělečnou činnost jsou účastny důchodového pojištění vždy, a proto musí platit zálohy na pojistné bez ohle-

du na výši příjmu a mají i vyšší minimální vyměřovací základ než osoby vykonávající vedlejší samostatnou výdělečnou činnost.

● **v roce 2006**

- ✓ Byl přijat nový zákon o nemocenském pojištění a doprovodný zákon, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o nemocenském pojištění. S účinností od 1. ledna 2007
 - se snižuje zaměstnavatelům sazba pro odvod pojistného na nemocenské pojištění z 3,3 % na 1,4 %,
 - zaměstnavatel zaměstnávající méně než 26 nemocensky pojištěných zaměstnanců má možnost zvolit si zvýšenou sazbu pojistného na nemocenské pojištění (3,3 % v roce 2007); v případě této volby je zaměstnavatel oprávněn odečítat z pojistného polovinu částky, kterou zúčtoval všem svým zaměstnancům na náhradu mzdy za dobu dočasně pracovní neschopnosti.

Další informace

o důchodech a dávkách nemocenského pojištění lze najít na internetových stránkách MPSV a ČSSZ:

www.mpsv.cz

www.cssz.cz

III. DOHODA POLITICKÝCH STRAN O DALŠÍM POKRAČOVÁNÍ DŮCHODOVÉ REFORMY

(Návrh z prosince 2005)

DOHODA

politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu o dalším pokračování důchodové reformy

Politické strany zastoupené v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky (dále jen „politické strany“) se u vědomí dlouhodobé neudržitelnosti současného důchodového systému dohodly na přijetí těchto společných tezí o dalších krocích v důchodové reformě:

- Klíčovou roli bude v zajištění důchodových příjmů občanů hrát i nadále solidární, průběžné, státem zajištěné základní důchodové pojištění.
- Bude pokračovat dosavadní postupné zvyšování zákonem stanoveného věku pro nárok na starobní důchod i po roce 2012, a to až do dosažení věku 65 let.
Toho by mělo být dosaženo nejpozději do roku 2036.
- Bude vytvořena Rezerva pro důchodovou reformu z přebytků pojistného na důchodové pojištění a z části zdrojů z privatizace, oddělená od státního rozpočtu.
- V zájmu zachování, popřípadě zvýšení celkového náhradového poměru bude podpořen další rozvoj doplňkových důchodových systémů formou zvýšení daňové podpory příspěvků zaměstnanců i zaměstnavatelů, popřípadě úpravou státního příspěvku. Současně bude umožněno účastníkům penzijního připojištění požádat v období po dosažení 60. roku věku o čerpání prostředků z „penzijního připojištění“ formou penze vyplácené po dohodnutou dobu, nejméně však po dobu 5 let. Pravidelné čerpání prostředků účastníka formou penze bude výhodnější oproti výplatě jednorázového vyrovnání.
- V zájmu posílení transparentnosti, důvěryhodnosti a bezpečnosti třetího pilíře důchodového systému při zachování maximální možné míry rovnosti příslušných produktů legislativně zabezpečit, aby klient měl k dispozici dostatečné informace pro své rozhodnutí o výběru produktu.

Politické strany se zavazují připravit na základě uvedených společných tezí návrhy zákonů obsahujících úpravy příslušných právních předpisů tak, aby tyto zákony mohly být schváleny ještě v období před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu v roce 2006.

Neperiodická účelová publikace.
Není určena k prodeji na knižním trhu.

Pojistněmatematická zpráva
o sociálním pojištění
2006

Vyšlo v roce 2006,
144 stran, 300 výtisků, vydání první.
Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí,
Na Poříčnickém právu 1, 128 01 Praha 2.
Graficky upravilo Nakladatelství pod Lípou,
Na Jarově 9, 130 00 Praha 3.
Vytiskl Duopress v Mnichově Hradišti.

ISBN 80-86878-39-2